

XVI ♦ LETNIK ♦ 1935

MLADIKA

DRUŽINSKI ♦ LIST ♦ S ♦ PODOBAM

VSEBINA AVGUSTOVSKÉ ŠTEVILKE

LEPA POLJANA:

- Narte Velikonja: Andrej Prem 281
Janez Rožencvet: Lilihip 286
Draga Kranjc: Poletne 289
Viktor Smolej: Morje 290
Habberton-Vdovič: Helenina otroka 292
Vinko Žitnik: Po kongresu 298; Roža v mesečini 298
Bogdan Kazak: Za viteški red Franca Jožefa 299
Vinko Möderndorfer: Narodne pravljice 303
Vinko Béličič: Grlica 305

PISANA TRATA:

- J. D.: Pokolj Armencev 307
Jan Šedivý: Slovanske prestolnice 308
Pavel Kunaver: Zlobna gora 310
Ob drugi razstavi zagrebških umetnikov 311
Ludovik Puš: Glasbeni paberki 312
Nove knjige 313
I. Koštiál: Paberkovanje 315
Po okrogli zemlji 316

DOM IN DRUŽINA:

- Štefa Strojnik: V družini 317
M. R.: Kuharica 318

ZABAVA IN ŠALA:

- Smešnice 319
Uganke in mreže — kdo jih razveže? 320

SLIKE:

- Fr. Krašovec: Pred opraviлом 283; Ženjica 299
Gjuro Tiljak: Južni veter 285
Marijan Detoni: Prehrana 286
Marino Tartaglia: Glava 287
Dušan Kokotović: V pristanišču 290
Omer Mujadžić: Baška 291
Antun Augustinčić: Glava 293
Ivo Režek: Tihožitje 296
Vinko Grdan: Užice 297
Ivan Meštrović: Portret ge. P. 300
Vanja Radauš: Glava 301
Fr. Stiplovšek: Tobak 304
Antiohija z Mozesovo goro v ozadju 307
Rizah Štetić: Na bajram 310
Ivan Tabaković: Deklica v naslanjaču 311
Oton Gaspari: Gorenjska bajta 317

KROJNA POLA obsega: Hrana in nega dojenčka; Otroški prepiri; Spomini s potovanja; Čiščenje šivalnega stroja; Če čebri puščajo; Gumasti predpasnik; Nasveti

DOBILI SMO V OCENO

Dr. France Stele, *Monumenta artis slovenicae*, 9. snopič: Srednjeveško slikarstvo. Marijino življenje.

Sigrid Undset: Kristina, Lavransova hči. III. del, Jugoslovanska knjigarna 1934.

MLADIKA se tiska v Celju in izhaja točno prvega dne vsakega meseca.

Naročnina za Mladiko je letno Din 84.—, s krojno prilogo vred Din 100.—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42.—) in četrletno (Din 21.—).

V inozemstvu stane Din 100.—, s krojno prilogo Din 116.—; v Ameriki dol. 2.—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava Mladike v Celju. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: dr. Jože Pogačnik, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Kolezijska 1, telefon 31-91.

Ugankarsko gradivo sprejema Janko Moder v Dolu pri Ljubljani. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

Izdaja Družba sv. Mohorja (dr. Franc Kotnik) v Celju. — Za uredništvo: Fran Milavec, Celje. — Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje).

LEPA POLJANA

ANDREJ PREM

Narte Velikonja

III.

Sonce je sveto in čutila se je jesen. Listje je naglo hitelo k tlom, krompir so že pospravili. Zdaj še repo in zelje! Pastirji so že pasli po njivah in dim se je dvigal na Ogenjcah pri Duplu in v Luknji. Otroci so kurili ob belem dnevu in pri soncu ter smodili repo, pobirali zadnje lešnike okoli grobelj, mešali, brodili in šumeli po listju, ki ga je že veter nanesel v zavetje. Njihovo kričavo petje je treslo jesenski zrak in vmes se je slišalo mukanje goveda; samo je bilo, ker ga niso več gnali v gozd, kjer je bilo v družbi. Zjutraj je že slana pobelila zelje na njivi, zato so hiteli z repo in zeljem. Prem je imel zelje še na njivi, repo pa so pulile ženske. Na Dolu se je čez noč pokazal sneg in če si zvečer pripravil voz, si moral zjutraj iskati sani.

Pri Premovem kalu so se iz šole grede igrali otroci. Metali so žabice čez lužo. Kamenčki so odskakovali od gladine, smukali v lokih čez vodo in se zaletavali v ličje ob kraju. Sedem skokov je bilo treba, da so se točke šteje, lep, zavrt lok je štel dvojno; moral je biti ko vijuga golobov, ki so se vili nad njivami.

Pravkar so se prepirali, ali je štefek zavil tako, da se mu lahko šteje dvojno. Napravili sta se dve stranki: prva je vpila, da se mora šteti, druga, da se ne sme. Da se mora šteti, so rekli tisti, ki so šli na Laze; da se ne sme, so kričali oni, ki so šli h Gidlju.

»Tvoj kamen je zavil kot kravji rep, ne pa kot golob!« je vpil pegasti Grega.

»Kako boš trdil, ko križem gledaš!« mu je odvrnil Lipe Pagon, ki je sedel že tretje leto v drugem razredu in je samo to bral, kar so mu prišepetali. V pretepu pa je bil prvi; s kamnom

je na petdeset korakov zadel ptiča in z jezikom je zbedel z griča na grič.

»Kaj boš opletal! Sedem takih za en požirek!« je dejal Grega in zalučal kamen proti Lipetu.

»Alo, fantje, zdaj pa po njih!« je zatulil Lipe, zbežal za grm in začel metati kamenje na Lazarje. Začela se je ostra bitka s kamenjem. Dečki so se razvili čez njive in pod gozd, se krihi za grobljami in drevesi, vmes pa je stal Premov zelnik. Vsak prekratek lučaj je zadel kapusovo glavo. Kamenita toča je padala, da so frčali odkrhki po njivi. Kakor mačke so odskakovali dečki pred sovražnim kamnom. Šlo je zares, šlo je za živo in krvavo bunko. Besnost na obeh straneh je rasla od hipa do hipa, vmes so si klicali zaničljive zbadljivke in pot jim je lil s čela. Zelnik pa je ječal pod kamenjem.

»Zdaj pa je že dovolj, žabe kvakaste!« je zarohnel Lipe, skočil izza velikega kupa gnoja ter se pogнал proti sovražni črti. Bil je na boljšem, ker mu ni bleščalo sonce. V ostrem zamahu je zalučal kamen proti Gregi. Grega se je prijel za čelo in zatulil, kakor da mu je kamen odbil glavo. Namah so dečki spustili kamne na tla. Od vseh strani so planili k ranjencu. Ko je Grega to videl, se je vrgel na tla, tiščal z roko glavo, kopal z nogami v zemljo ter tulil:

»Kri, kri! Glavo si mi ubil. Kri! Bom že povedal učitelju, bom že povedal očetu. Pojdite po žandarje, pojdite po žandarje, o!«

Otroci so ga dvignili. Lipe je izvlekel umazan robec in mu ga molil.

»Nikar ne tuli, saj se nismo zares! Nà, zaveži! Sem pojdi, da te umijemo!«

Grega se je čutil v svoji bolečini kakor razžaljen kralj. Tulil je, cedil slino, si ves umazan od zemlje in smrkav brisal kri, ki mu je kapljala po čelu, ter tulil:

»Ojej, v sence si me, ubil bi me bil kmalu, na eno oko nič ne vidim, o! Po žandarje!«

»Prav, saj bodo tudi tebe, tudi ti si metal kamenje. Ali se nisi tudi ti kamenjal? Ali nisi ti mene zadel v roko, vidiš?« je kazal Lipe prasko na roki. »Kaj boš vpil, ali se nismo samo za šalo?«

»Da, za šalo! Kakopa, za šalo? Do krvi ni za šalo! Ojej, vsa kri mi bo ušla, vsa kri mi bo ušla!«

»Pojdi, da ti izperemo rano!« so ga vlekli k mlaki ter zajemali v prgišče vode, da so mu zmočili srajco in še po hlačah.

»Zdaj še trpotca na rano!« je velel Lipe.

»O, to pa res ni nič! Samo majhna pika. Pa se tako dereš!« so se oglasili drugi, ko so si ogledali rano.

»Pa je na sencih in na glavi in črna omotica se mi dela in slabo mi bo in padel bom!« se je lovil Grega, ki ga je bilo sram te ugotovitve. »Daj, pa naj tebe v glavo s kamnom! Kaj ti veš!«

Prav tisti hip pa je šel čez njive stari Prem in zagledal, kako se kamenjajo na njegovi njivi. Skriva se je pripognil, pograbil krepelce na tleh ter počasi in rahlo stopal proti gruči ob mlaki, ki je imela ranjenca v sredi.

Še nekaj korakov je imel do njih, ko se je oglasilo Rutarjevo dekletce ter kazalo v ličju umazan klobuk.

»Glejte, glejte, klobuk! Žogo bomo naredili, žogo bomo naredili!«

Prem se je namah ustavil, krepelce mu je padlo iz rok in pot mu je polil čelo.

»Kaj je, praviš?« je stisnil hripavo, da je zakril zadrego.

Dečki so se ozrli in mahoma se je spustila vsa gruča v beg. Še Grega je pozabil na svojo rano. Dekletce pa je kazalo klobuk in dejalo v strahu, kakor da je ona sama nametala kamenja na njivo.

»Klobuk je, toda jaz se nisem, jaz se nisem kamenjala!«

»Čigav klobuk? Ali poznaš klobuk?«

»Ne vem. Očetov, samo ta je umazan, očetov pa ni bil!« je jecljalo dekletce.

Premu je šlo skozi možgane sto misli. Na prvi pogled je spoznal klobuk. Bil je Rutarjev. Poznal ga je po kotornovih peresih in po širokem traku.

»Nesi klobuk domov in povprašaj, če ga pozna mama!« je naročil po dolgem preudarku. »Morda ga pozna!« Samega je prevzel neznan strah, da so mu klecala kolena. Kakor blisk mu je šla skozi možgane misel: »Prvi pozdrav, njegov prvi pozdrav in opomin, in meni prvemu!«

Zavedel se je, kako je postala stvar zamotana. Če doženejo, da ga je on pahnil, kdo mu bo verjel, da ga je nehote in po nesreči? Zakaj ni povedal takoj? Rutarica je poizvedovala že po vseh vaseh za možem. Zadnja sled za njim je bila v šturjah.

Videli so ga, da je krenil proti Hublju in Hubelj je bil tisto noč odnesel brv. Kmet, ki mu je bil tesal, je povedal, da mu je bil dal dva litra žganja in da je bil pijan. Pot na goro je strma in drži nad prepadi in tisti večer je bila v rebri tema in piš in vihar. Preiskali so bili vso reber. Vsak je bil uverjen, da je strmoglavil čez steno in obtičal kje v žlebu na polici ali pa omahnil v Hubelj, ki ga je zagnal kam pod korenine. Na Premov kal ni nihče mislil. Mlaka je bila visoko zablatena in blato je držalo mrliča pri tleh, kakor se je bil pogreznil. Zdaj je bila polna do vrha, šele poleti, ko bi bila upadla voda, bi se bil pokazal mrlič na dnu. V tem času so štirne polne in vsak napaja živino doma, toda za poletje je Prema skrbelo kam naj jo žene, da se ne izda, če mrliča ne najdejo. In vendar se je bal, kaj bo, ko ga najdejo. Zdaj so pa otroci našli klobuk. In prvi pozdrav je veljal njemu, Premu, ki ga je sunil v vodo!

Vse to je šlo v hipu mimo njega.

»Jaz nisem kriv, pred Bogom nisem kriv!« si je nazadnje segel v lase in čutil, kako mu mrzel pot stopa na čelo. Iztrgal se je iz svoje zamišljenosti ter se zavedel, da stoji pred njim dekletce, ki ga je plašno gledalo.

»Nà,« se je spomnil, »domov nesi klobuk, morda ga mama pozna. Če ga ne pozna, ga imej za žogo!«

In da zakrije zadrego in potolaži strašni nemir, ki se ga je polaščal, je krenil spet na njivo ter poizkušal pobirati kamenje, ki so ga otroci nametali nanjo.

Nad njim so leteli domači golobi, preko laza je nesla ženska rjuho listja na glavi; videlo se ji je privihnjeno gornje krilo in spodnjica se ji je rdečila v soncu. Kopica otrok je vreščala pod gozdičem. Videl je, kako se majejo v vetru smrekam vrhovi. Sonce je sijalo s plašnim sijajem na rjave njive in senožeti, čez njive je vel ostri vonj ter mu dražil nosnice.

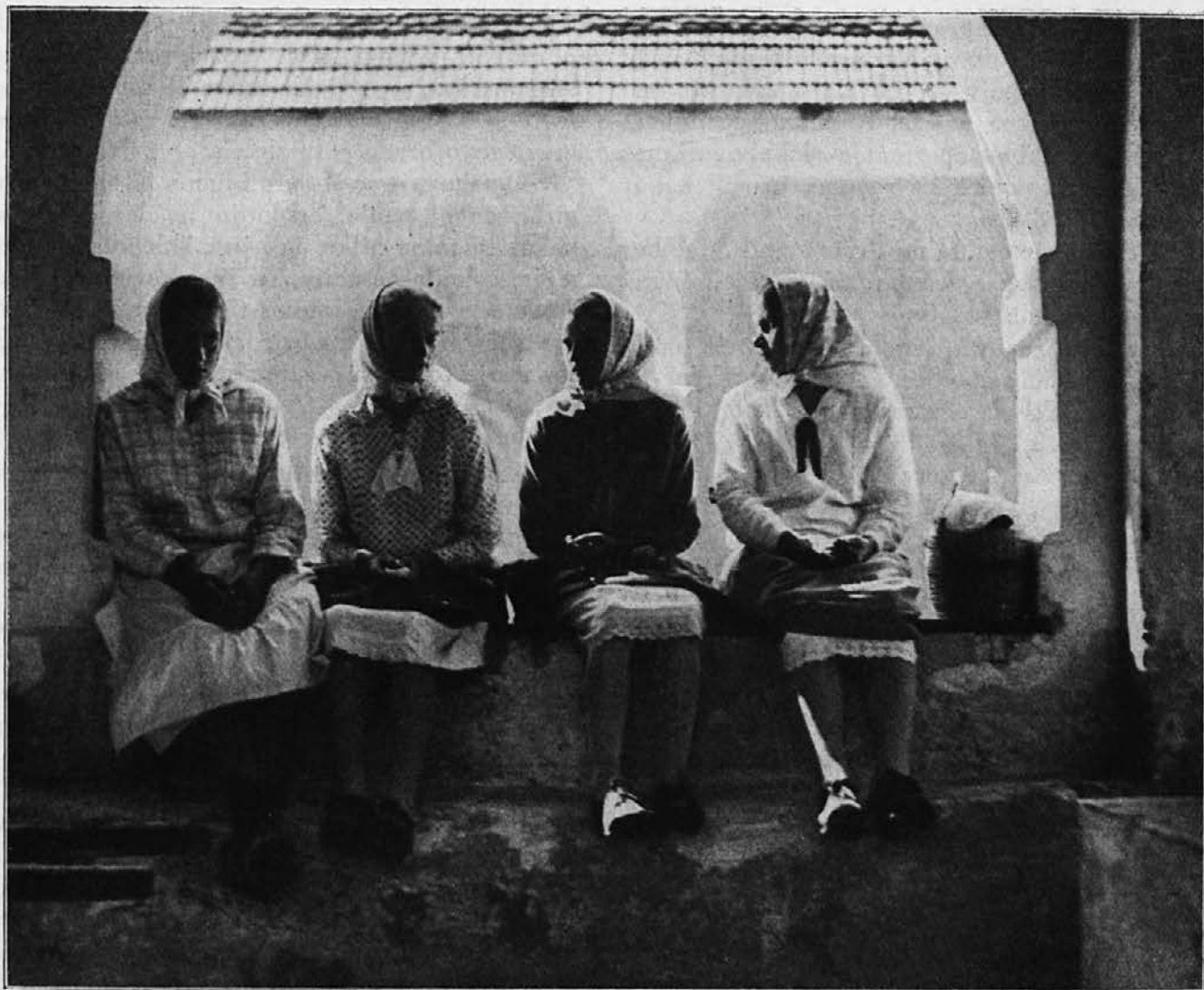
»In četudi ga nisem vrgel nalašč, vrgel sem ga pa le in skrival sem in zdaj mi je poslal prvi pozdrav!« mu je brnelo po glavi. »In zdaj že smrdi! Gotovo že smrdi in je že razpadel.«

Skriva se je gledal za dekletcem, ki se je bližalo Rutarjevi hiši, držalo v zraku klobuk in vpilo:

»To sem našla v kalu, to sem našla v kalu! Ali je naš ta klobuk, ki je bil v kalu?«

Pobiral je kamenje in se tako pripogibal, da je videl, kaj se bo zgodilo. Videl je, da stoji Rutarica na pragu.

»Zdaj, zdaj bo zakričala!« si je mislil. »Zdaj bo spoznala klobuk in potem se začne!«

Pred opraviлом. (Fot. Fr. Krašovec pri Treh farah.)

In res je planila k dekletcu in mu hlastno iztrgala klobuk. Kaj je kriknila, ni razumel, vendar je po kretnjah videl, da ga je spoznala, krčevito stisnila v roki in potem naglo stekla čez njive, čez Premove njive, čez sveže zabranano setev ozimine, naravnost proti kalu. Dober streljaj od mlake se je nečesa spomnila in hitela nazaj, ujela dekletce za roko ter ga z vso silo vlekla proti mlaki.

»Pokaži, kje si ga našla, pokaži, kje je bil!«

Dekletce je brez sape lovilo korake, opletalo za njo in se spotikalo. Kakor bi bila iz cunj, je omahovala ob močni ženski, ki je brez sape drevila proti kalu.

Vsa zasopla se je ustavila, ruta ji je zdrknila z glave, predpasnik ji je visel postrani, na obraz so se ji usuli lasje. Po poti je bila izgubila cikle in je z bosimi nogami mešala v blatu ob mlaki in tiščala v dekletce:

»Pokaži, kje si ga našla, pokaži!«

Otrok je bil brez sape, nemo je kazal z roko v ličje in šele čez hip izjecljal:

»Tam, tam!«

Brez vsakega pomisleka je Rutarica planila v ličje in blato, kriknila, se opotekla ter se začela pogrezati. Deklica je razbrala vso grozo na njenem brezupnem obrazu ter začela kričati.

»Pomagajte, utonila bo, utonila bo!«

Premu je krik zagomazel po vseh udih. Na eden dva je prekoračil njivo in planil k mlaki; ženska je že krilila z rokami v vodi in bljuvala umazano vodo.

»Držite se pokonci, držite se pokonci!« je zavpil, strgal ranto iz ograje ter pomolil tenki konec sosedu.

»Obesite se, obesite se nanjo!«

Z zadnjimi močmi se je Rutarica oklenila rante. Blato pod nogami se je pogrezalo ter jo vleklo nase, v usta ji je pljuskala brozga.

»Držite se, da napravim križ!« se je domislil ter naglo skočil in odtrgal še drugo ranto. Kot bi trenil, je sunil z njo v vodo. »Zdaj poizkusite prijeto z obema rokama, ono pa držite pod pazduho!«

Z nadčloveškim naporom je vlekel žensko iz blata. Videč, da popušča z rokami, je vpil kakor iz sebe:

»Še dober meter, da mi daste roko! Še dober meter! Naslanjajte se na ranto, ne stopite v blato, da vas ne potegne vase!«

Spustila je ranto in zajela vodo! Že je tonila in videti je bilo samo roke, ko se je vrgel na trebuh nad mlako na obe ranti in zagrabil soseda za roko.

»Zdaj pa le za menoj!«

Potegnil je z vso silo ter izvlekel iz vode žensko, odeto z blatom in listjem do temena. Brozga je lepela na njej in obleka ji je smrdela po gnilobi in blatu. Ženska se je opotekla ter se sesedla kot vreča na tla, ne da bi mogla črhniti besedo.

Prem ji je naglo odpel obleko za vratom, jo položil na obraz ter krepko udaril po hrbtu. Zakašljala je, bruhrnila iz ust in nosa blato ter se zavedela.

»Zdaj je že dobro!« je dejal.

»Če bi vas ne bilo!« je odvrnila vsa onemogla.

»To blato vleče nase!« je pripomnil.

»Da, to blato vleče nase!« je pritrdila.

»In globoko je!« je nadaljeval, da bi prikril svojo razburjenost.

»Čez glavo človeku!« je dejala.

»In še čez.«

»Še čez!«

Potem sta obmolknila. On je brisal roke, ki so bile vse blatne, ona je lovila sapo ter strmela v umazano vodo, ki bi jo kmalu potegnili vase. Tam na drugem kraju je bila voda temna in Premov brest se je videl v njej kakor črna kopa. Gladina se še ni umirila, trepetala je kakor v mrzlici. Zid onstran se je zdel v vodi prelomljen ter se dvigal, kakor bi bil živ. Grm pred njim se je bližal kot neznana postava, utripal, kimal ter vabil k sebi.

Ženska se je tresla od mraza, ki je šel po njej.

»V tem blatu tiči moj mož!« mu je obupano pogledala v oči. »Da, tu notri leži moj mož! Klobuk je njegov!«

»Če je klobuk, ni treba, da je on!« se je držal, da bi mu ne trepetal glas, si brisal roke ter se umikal njenemu pogledu.

»Kjer je klobuk, je on!« je kriknila ter si zakrila obraz.

»Preiskali bomo!« jo je tolašil. »Vstanite in pojdite se preobleč, da se ne prehladite!«

»Kjer je klobuk, je on!« je ponavljala, ko jo je dvignil na noge. »Ne v rebri, tu, v tem kalu in štemčevka ga je videla, kako je utonil. Prikazal se ji je v svoji zadnji uri! Dvakrat, da, dvakrat in njegovo brado je razločila!«

Omahovaje je šla proti domu in on jo je podpiral, da ni padla. Zeblo jo je, da se je tresla kakor samotna bilka na njivi, šklepetala z zobmi ter ni črhnila besedice. Za jima se je obotavljalo dekletce, ki je še vedno tiščalo najdeni klobuk v rokah ter s strahom gledalo Prema, ki je stopal čez svoje njive in čez jezik, ki jih je sekal.

IV.

Na Premovem kalu je plaval splav, zbit iz desk in brun. Ljudje so stisnjeni v črnem vencu stali okoli vode in z napetostjo strmeli v dva fanta, ki sta gonila splav po vodi ter vbadala z mački v dno. Splav je bil navezan na vrvi.

»Vse od kraja, počasi!« je veleval debeli Zuta. »Tam vlecite, na desno!«

Splav je vozil ob kraju po vodi, vrvi so ga vlekli v krogu ob ličju, fanta sta dregala v blato.

»Nič, nikjer nič!«

»Še enkrat, še enkrat! Natančno!« je vpil Zuta ter si praskal rdeči zamaščen tilnik. »Morda ga pa le ni tu!« se je obrnil proti vdovi.

»Kako pa naj pride klobuk v kal? Kdo naj bi ga vrgel vanj?« je vzdihovala vdova. »Kjer je klobuk, je tudi on! Razen, če mu je kdo kaj naredil in je samo klobuk prinesel v mlako!«

»Torej, še enkrat!« je veleval. »Nande, pazi, prav počasi tipaj v vodo. Z mačkom postrani, tako!«

Prem je stal na bregu in vlekel za vrv. Prišel je najprej samo gledat, toda nenadoma se mu je zdelo, da ga ljudje pozorno gledajo. Mučno mu je bilo pri srcu. Kakor da so vsi ljudje uprli vanj pogled, ko je prišel. Iztrgal je fantiču vrv iz rok in pazil, da se je splav premikal počasi ob bregu.

»Nande, pazi!« je vpil Zuta. »Ne zasajaj tako mačka! Postrani! Ali ne moreš držati mačka postrani?«

Nande se je na splavu strašno mučno počutil.

Negotovost broda, ki se je majal na vodi, to iskanje, ko ne veš, kam zadeneš mrliča z mačkom. Morda prav v oči! Streslo ga je od groze.

»Tu je!« je zavpil Tone ter zamajal brod. »Prav tu je!«

»O moj Bog!« je vzkliknila vdova.

»Vleci!« je veleval Zuta.

Fant je vlekel ter izvlekel iz blata staro raztrgano vrečo. »Saj ni, samo vreča je!« je dejal ves potan.

Prem se je pri teh besedah kar oddahnil. Ves je sivel v obraz od pričakovanja, kaj bo, ko bo gledal utopljenca v lice. Živo si je predstavljal, kako bo napihnen, kako blatna bo njegova brada, usta zadelana z blatom, smrdel bo po gnilobi in blatu. In ko bodo ocedili usta, bo izpregovoril in dvignil roko nanj in dejal:

»Ta je bil!«

Kolena so mu klecnila ob tej misli. Nič ni pomagalo, zaman si je dokazoval, da ni nič kriv, da ga je oni napadel in da ga ni hotel pahniti v vodo.

»Dvignil bo roko ter pokazal name in rekel tisto strašno besedo!«

Obrisal si je pot s čela.

Prav tako si je brisal pot s čela Nande. Tudi njega je tresla groza. »V oko ali v usta ga bom zapel z mačkom ter ga privlekel iz blata!«

»Le natančno, le natančno!« je vpil Zuta. »Mislilim, da za ženske in otroke to ni! Kar spravite se vsi!«

Ženske so se uprle in ostale iz radovednosti, sočutja, napetosti in groze, otroci so se poskrili za matere.

»Potegnite!« je tistikrat kriknil Nande, »potegnite! Zdi se mi, da sem nekaj zadel!« Uprl se je za hip, dva na drog in potegnil. »Zadel sem!« je ponovil, nato pa mu je padel drog iz tresočih se rok v vodo.

»Prav gotovo sem mu zapel v usta!«

Ko mu je padel drog iz rok, je mahnil z rokami, kakor bi iskal opore, nato se bled in prepadel sesedel na splav.

»Splav se maje!« je zavpil, »splav se pogreza. Potegnite! Potegnite na suho! Ali ne vidite, kako se vse vrti? Vrti se in pogreza! Mrlič vleče nase. Potegnite na suho!«

Ženske so vreščale od prepadlosti in groze.

»Slabo mu je, vrti se mu, padel bo v vodo, potegnite na suho!«

»Tam počakaj!« je zavpil Zuta. »Zameži in počakaj! — Tone!« je vpil na drugega, »primi za oni drog in potegni!«

Tone se je sklonil, da se je splav zazibal v vodo, ter potegnil za drog.

»Nekaj težkega se je obesilo!« je dejal vidno razburjen. »Sam ne bom mogel!«

»Priveži na splav!«

»Bom že!« se je uprl fant. »Samo vlecite!«

Potegnili so z vso silo. Splav se je nagnil. Zdelo se je, da se potaplja. Nande je s strahom čepel na gornjem koncu, se krčevito držal vrvi ter vpil:

»V vodo bova padla. Ali ne vidite? Ali ne vidite?«

»Molči!« je zarohnel nad njim Tone. »Kaj boš!«

Nande pa je strmel s steklenimi očmi v drog, ki ga je bil zasadil v nek mehak predmet. »Kaj, če sem mu ga zapel prav v usta ali oči?«

Možje so počasi vlekli proti kraju. Ko so dosegli drog, so z vso silo potegnili. Smrdeča brozga je pljusknila ob ličje in breg, rjavi vrtinci so vreli v mlaki. Bilo je, kot da je vse prijela nerazumljiva jeza, v resnici pa je vse prevzel čuden občutek. Blizu je skrivnostna smrt. Čutili so, da vlečejo iz umazanega blata utopljenca, soseda, ki ga je voda poklicala vase. Želeli so, da bi se mogli razbežati, toda nepopisna groza jih je tiščala skupaj in kot srečna rešitev tega zamotanega sočutja se jim je zdelo, da so smeli vleči in nekaj delati.

Nande je medtem že došel na breg ter si obrisal pot z bledega, prepadlega čela. Oči so mu stekleno strmele v množico, usne so mu nesmiselno ponavljale:

»V usta sem mu zapel mačka. Dobro vem, da sem zapel v usta.«

Medtem so možje že privlekli neko mehko gmoto k bregu.

Gjuro Tiljak: Južni veter. (Tempera.)

Marijan Detoni: Prehrana. (Olje.)

»Dva moža naj dvigneta!« je velel Zuta. Može pa so se za hip, dva nemo spogledovali, kakor da ne razumejo. »Primiva, Tone!« je dejal Zuta ter prijel za črno senco v vodi. Prijel je za roko. Tone je prijel za drugo ter z vso silo potegnil. Voda je brizgnila po obeh, slišal se je mrtev plosk na bregu.

»Bog ti daj večni mir!« je dejal Zuta ter se odkril.

Rutarica je planila k mrliču, toda Zuta jo je pridržal.

»Nikartel!« jo je zavrnil med ženske. »Pustite vse, kakor je, radi komisije! Z rjuho ga pokrijte in prižgite svečo!«

To je Rutarico potolažilo. Hitela je vsa zbegana in zmedena po rjuho ter nekaj vzklikala. Po licih so ji tekale solze, pa si jih ni brisala, ko je naglo spela čez njive.

Prem se je tudi približal in zdelo se mu je, da ga mrlič gleda s polodprtim očesom, kakor bi mu pomenljivo mežikal in grozil.

V splošni prepadlosti in zadregi ni nihče videl dekletca. Zuta je naglo slekel jopič ter ga vrgel mrliču na obraz. Deklica se je izmuznila skozi gnečo ter se vrgla na mrtvega očeta.

»To je storil povodni mož. O, povodni mož!«

Strgala je z obraza jopič ter vsa prepadla in blede s strašno grozo v očeh obstala kot okamenela, le ustnice so se premikale, kakor bi hotele nekaj povedati.

Pred seboj je videla zabuhlo blatno lice očeto. Kavelj mu je bil raztrgal pol lica in strašna rana je zevala na obrazu.

»Povodni mož, povodni mož!« je zajecljala ter se zavrtela ob truplu kakor brez uma.

Ženske so pristopile, da bi jo pomirile, toda otrok je uprl svoj pogled v Prema ter ves iz sebe od silnega živčnega napada začel kričati:

»Tam, tam, povodni mož, o tam!«

S prstom je kazala na Prema ter kričala besno, da so ji pene tiščale na ustne.

»Tam, tam, o skrijte me, tam!«

Vse to se je godilo samo nekaj hipov. Ljudje so se v strahu odmeknili. Prem je bledeel ter se izkušal znajti.

Dekletce pa je dobilo božjasten napad, se zvilo v dve gube ter padlo brez zavesti na obraz.

»Ubogi otrok!« je nazadnje spravil iz sebe Prem. »Nesite jo domov!«

Molče so jo dvignili.

Stopali so že med njivami, ko se je Prem ozrl na mrliča. Čez obraz je bil pokrit in nog se je držalo sluzasto blato. Kakor svinec je Premu legalo na ramena.

»Da je morala reči! Da je morala reči! Zdaj vem, prej ne bom miren, dokler ne povem. In kdo mi bo verjel, kdo mi bo verjel, kako je bilo?«

Zdelo se mu je, da se giblje umazana gmota pred njegovimi nogami, da bo vsak hip stegnila blatno desnico in pokazala nanj. Tedaj bo moral odgovarjati.

LILIHIP

Janez Rožencvet

Lilihip je slaščica za otroke. Pločica rume-nega, rdečega ali drugače pobarvanega, po podobi sadežev oblikovanega sladkorja je nasajena na paličico, da je vse skupaj kakor majhen loparček. Otrokom je ta slaščica všeč in mame jim jo rade kupujejo, ker si otroci z njo ne namažejo toliko rok in obleke kakor z drugimi sladkarijami. Kdo je to slaščico izumil in zakaj ji je bil dal ime »lilihip«, pa menda nihče ne ve in tudi ta pravljica tega ne pove.

Živel je cesar, ki je čutil, da se mu maje prestol. Seveda je to samo taka beseda, zakaj prestol se ni nič majal, trdno je stal kakor vsak drug stol na štirih nogah v cesarski palači. Cesar je le čutil, da ga ljudje v njegovem cesarstvu ne marajo več. Morda je pobiral previsoke davke, vodil predolge vojske ali dajal pretrde postave. Morda so se ga ljudje tudi samo naveličali, ker je že predolgo vladal.

Kako je v resnici bilo, danes nihče več ne ve. Dolgo je že, kar je ta cesar sedel na prestolu in najbrž niti on sam ni vedel, zakaj se mu je prestol majal.

Vsak človek rad trdno sedi, cesar še prav posebno. Samo otroci se radi gugajo in se tudi skoro zmerom gugajo, po gugalnicah, stolah, plohih ali kjer že najdejo priliko. Še v čolnih se včasih in ne pomislijo na nesrečo, če bi se prevrnili.

Cesar seveda ni bil otrok, ampak prileten gospod, oče štirih sinov in štirih hčera. In prav zato ga je skrbelo, kaj bo, če se prestol še bolj omaje. Cesar živi od tega, da sedi na prestolu in vlada; njegovi otroci živé pa od očeta, kakor skoro vsi otroci, dokler se sami ne postavijo na noge.

V skrbah za prestol in srečo svojih otrok je cesar poklical tri najmodrejše svetovavce in dejal: »Čutim, da se moj prestol maje. Svetujte mi, kaj naj storim, da ga spet utrdim.«

Sam Bog ve, ali so modri svetovavci vedeli, zakaj se cesarju prestol maje, in ali so cesarju tudi vse po pravici povedali. Ljudje vedo le to, da je cesar storil, kar so mu dobri svetovavci nasvetovali, a da vsi sveti niso pomagali. Koderkoli je hodil cesar po svojem cesarstvu, se je lahko prepričal, da ga ljudje nimajo več radi. Izobešali so zastave, kakor je bilo ukazano, imenitniki so ga pozdravljali in se mu klanjali, pravega navdušenja in veselja pa je bilo od dne do dne manj.

Cesarja je skrbelo in skrbelo. Premišljal je noč in dan in se pri tem spomnil, da mu je njegov rajni presvitli oče večkrat dejal: »Ni ga na svetu tako modrega, da bi nikoli sveta ne potreboval, in ni ga tako neumnega, da bi nikoli nobenega sveta ne vedel.«

Cesar je premišljeval ta rek svojega rajnega presvitlega cesarskega očeta in si mislil: Če njegovi trije svetovavci, ki so bili najmodrejši možje cesarstva, niso vedeli pravega sveta, bo morda prav, če vpraša za svet najbolj neumnega izmed vseh, kar jih živi pod njegovo oblastjo.

Poklical je k sebi svoje svetovavce in jim naročil: »Pojdite in pripeljite mi najbolj neumnega, ki ga najdete v mojem cesarstvu!«

Svetovavci so šli iskat najbolj neumnega. Ker so bili učeni iz knjig, ga seveda niso iskali po mestih, ampak po kmetih. Nadejali so se, da ga tam najlaže najdejo, zakaj mislili so: kmet, ki se ne bavi dosti s knjigami, ne more biti pameten.

Res so se jim prvi dan vsi ljudje zdeli neumni, ker so vse tako neumno delali. Gnoj so

Marino Tartaglia: Glava.

razvažali daleč po njivah, kjer so ga podoravali, namesto da bi kar kje blizu izkopali globoko jamo in ves gnoj naenkrat zagrebli vanjo. Bilo bi manj dela in manj smraje. Orali so z drago živino, ki so jo s tolikim trudom in s tolikimi stroški redili. Nikomur ni prišlo na misel, da bi oral s sapo, ki je zastonj in močna, da žene največje ladje, pa bi gotovo še hitreje gnala drevo po njivi. Še marsikaj so cesarski svetovavci videli, kar bi bili po svoji pameti vse bolje uredili in napravili.

Ko so pa začeli izpraševati ljudi, zakaj to ali ono tako nespametno delajo, so se uverili, da je vse početje prav pametno in umno in da je bila neumna samo njihova lastna prva misel.

Tako so čez čas spoznali, da je vsaka stvar odvisna od deseterih drugih in da mora človek poznati prej vse vzroke in namene, preden more o čem soditi. Postali so bolj previdni in tudi manj domišljavi, ko so se preverili, da kmet ve marsikaj, česar mestni modrijani iz vseh knjig ne vedo.

Prišli so do človeka, ki je z vilami metal orehe v koš. Ta mora biti pa res neumen, so si mislili.

»Kaj delaš?« ga vprašajo.

»Orehe mečem v koš,« odgovori fant.

»Pa misliš, da jih boš zmetal?«

»Z vilami nikoli, saj vidite, da nobeden na njih ne ostane.«

»Zakaj jih pa potem z vilami mečeš?« vprašajo cesarjevi svetovavci,

»To je tako,« reče fant. »Prelen sem bil, da bi bil stopil po lopato, in sem jih metal po prgiščih. Gospodar je to videl, pograbil vile namesto lopate, priletel k meni in dejal: »Misliš, da te bom do sodnjega dne čakal, preden jih z rokami zmečeš v koš! Tu imaš orodje, lenoba lena! Ko zmečeš z njim orehe v koš, pridi, da s teboj obračunam in te spodim od hiše!« Gospodarja poznam. Nagle jeze je, pa ni slab človek. Ker me dolgo ne bo, pride pogledat. Smejal se bo in pozabil, kaj mi je zagrozil.«

Fant res ni posebno priden, zato je pa bolj prebrisan, so spoznali cesarjevi svetovavci in odšli naprej.

In še marsikaj neumnega so cesarjevi svetovavci na svoji poti videli. A ko so dognali, kako in kaj, so se zmerom uverili, da je tudi v najbolj nespametnem početju vendarle nekje skrita pametna misel in da zato o nikomur ne morejo po pravici trditi: ta je neumen.

Ce pojde tako naprej, so si mislili, se bomo morali vrniti in priznati: samo trije so v cesarstvu neumni; in ti so učeni svetovavci presvitile cesarosti! Seveda ni teh besed nihče na glas spregovoril, zakaj tako misel vsak človek rajši skrije.

Navsezadnje pa so imeli svetovavci pri iskanju srečo. Našli so nekje bebastega in v rasti zaostalega revčka. Vprašali so ga, ali zna do tri šteti.

»Liliput,« jim je odgovoril pritlikavec.

Vprašali so ga še to in ono, a na vse so dobili odgovor »Liliput«, zakaj revež je znal samo to besedo. Otroci, ki so bili brali povest o Liliputancih, so mu tako dejali, ker je bil majhen.

»Ta je dovolj neumen,« so presodili cesarjevi svetovavci in ga hoteli odvesti s seboj. Bebec je bil pa pri vsej svoji pritlikavosti nenavadno močan. Iztrgal se jim je in utekel. Ljudje so dejali: »Če ga ne zvabite s sladkorjem, ga ne spravite s seboj!«

Res so ga zvabili s sladkorjem, ki so mu ga vso pot kupovali, dokler niso prišli z njim pred cesarjevo palačo. Še tam bi jim bil nazadnje kmalu spet pobegnil, da mu niso kupili pri branjevki v zeleni baraki še nekaj loparčkov lilihipa. Tako so ga vendarle srečno spravili pred samega cesarja.

Seveda bebec ni vedel, kako se mora vesti pred cesarjem. Kakor bi stal v domači vasi pred komerkoli, tako je stal pred njim in lizal lilihip. Cesar je bil pa v sili. Zato ni gledal bebecovega vedenja, ampak ga hitro vprašal, kaj misli, da bi bilo treba za utrditev prestola. Trikrat je moral cesar vprašanje ponoviti, preden je trapasti revež odprl usta za odgovor.

Hotel je reči po svoji navadi edino besedo, ki jo je vedel: »Liliput«. Ker si je pa na poti s toliko sladkorja, ki ga je pojedel, in s toliko vode, ki jo je popil, pokvaril želodec, se mu je začelo kolcati. Sredi besede se mu je zakolcalo in rekel je:

»Lili-hip!«

In tako je rekel na vsako vprašanje: »Lili-hip, lili-hip, lili-hip«.

Cesar ni vedel, kaj ta beseda pomeni, svetovavci niso vedeli, čeprav so bili bebcu lilihip kupili, bebec sam pa tudi ni vedel, kaj liže. Besedo je spregovoril samo po naključju. Prav po čudnem naključju, zakaj s sladkorjem in z vodo se kolcanje navadno ustavi, a če človek obojega užije le preveč, se mu začne včasih še kolcati.

»Preveč je neumen, peljite ga nazaj, odkoder ste ga vzeli!« je dejal cesar. Pri kosilu je pa v skrbeh potožil cesarici, da se mu je izjalovilo zadnje upanje na dober svet.

Pri cesarju so vzgajali prvega sina za očetovega naslednika. Drugega so tudi še v vsem učili za cesarja, zakaj lahko bi prvi umrl in prestol bi pripadel drugemu. Tretjega sina so samo še na pol vzgajali za vladarja, zakaj posebna nesreča bi morala biti, da bi vladarska vrsta prišla nanj. Pri četrtem in najmlajšem pa na kaj takega ni nihče računal in zato se je temu najboljše godilo.

Ni se mu bilo treba toliko učiti, strežaji niso bili zmerom okrog njega in včasih se mu je celó posrečilo, da je ušel na cesto, se družil z drugimi otroki in kupoval pri branjevki v zeleni baraki lilihip. Če je prišel kdo od cesarske zlahte in dal najmlajšemu kaj denarja, je slaščice plačal; če ga ni imel, mu jih je dala branjevka tudi na upanje. Vedela je, da je cesarjev sin, in bala se je, da ji ne bi morda kdaj ukazali, barako podreti, če mu ne ustreže.

In najmlajši se pri kosilu ni dosti briga za resne pogovore, ki so trli očeta in mater, težili njegove starejše in pametnejše brate in spravljali v obup njegove sestre, ki niso vedele, kako se bodo morale, če oče ne bo več cesar. Najmlajši je mislil bolj na to, kako bo pojedel čimveč torte. Šele ko je oče dejal: »Samo neumno besedo lilihip sem izvedel«, je prisluhnil in se oglasil:

»O presvitli cesarski očka, lilihip ni neumna beseda! To pomeni nekaj tako dobrega, da še naš kuhar kaj takega ne napravi!«

Drugače bi bil oče nejevoljen, zakaj presvitlega cesarja ne sme nihče kar tako ogovarjati in poučevati. Niti njegovi lastni otroci ne smejo črhiniti besede, dokler jih cesar sam nič ne vpraša.

To pot pa cesar najmlajšega ni karal, ampak se je zamislil.

Po kosilu ga je poklical k sebi in ga vprašal: »Predragi moj cesarski sinko, ti veš, kaj je lilihip?«

»Vem,« je dejal sin in povedal, da prodaja lilihip branjevka v zeleni baraki pred cesarsko palačo. Sicer mu je bilo precej žal, da je to povedal, zakaj oče mu je bil strogo prepovedal uhajati na cesto. Oče cesar se pa ni nič ujezil, ampak je dejal: »Na, tu imaš stotak! Pojdi in prinesi mi tak lilihip, ali glej, da te ne bo nihče videl!«

Cesarjev sin je prinesel očetu loparček lilihipa, ne da bi povedal, koliko stane. Oče tudi ni vprašal za drobiž in je sina še pohvalil, da je bil tako hiter. Ko je bil cesar sam, je pokusil lilihip.

»Res je to nekaj nadvse dobrega! Tako prijetno sladko in kiselkasto obenem,« je dejal in lizal sladkorno pločico, dokler mu ni gola paličica ostala v roki. Potem se je preoblekel in nepoznan stopil k branjevki vprašat, po čem je lilihip.

»Po petdeset par,« je dejala branjevka in vprašala, koliko paličic ga želi. »Nič, sem samo tako vprašal,« reče cesar in gre.

Doma se je čudil, da je taka dobra stvar tako poceni, in tri dni je potem sam zase nekaj premišljal.

Četrty dan je dal razglasiti, naj se zberejo pri njem vsi imenitniki in župani iz cesarstva, da slišijo o posebni milosti, ki jo bo naklonil svojemu ljudstvu. Povsod so razglasili cesarjev poziv in ljudstvo je bilo radovedno, kaj mu je cesar namenil.

Glavno mesto je bilo slavnostno okrašeno in vse v zastavah, godbe so igrale po cestah, prihajali so imenitniki in župani od vseh strani. Na določeni dan so se zbrale vse velike glave v cesarjevi prestolni dvorani. Okrog cesarjeve palače so stali ravno kakor nov plot vojaki, pred njimi so sedeli na konjih poveljniki, mirni, kakor bi bili bronasti. Le konji so nalahko grizli napete uzde. Za vojaki se je gnetla nepregledna množica ljudstva, a okna cesarske prestolne dvorane so bila odprta na stežaj.

In prišel je v dvorano cesar v zlatem plašču, s krono na glavi in z žezlom v roki. Prišla je z njim cesarica, tudi z zlatim plaščem in s krono, in prišli so v bogatih oblačilih vsi cesarjevi in cesarične. Cesar je sedel na prestol in vse je tako častitljivo utihnilo, da bi bilo še mušje brenčanje v tej tihoti nespodobno.

Potem je spregovoril cesar in govoril glasno, da ga je slišalo tudi ljudstvo na trgu pred palačo.

Pozdravil je svoje zveste imenitnike in župane; nato je naštel, kaj je že vse za svoje drago ljudstvo storil, in nazadnje oznanil, da mu je v svoji veliki ljubezni in skrbi namenil zdaj še nekaj prav posebnega. »Žrtvujem tri mošnje cekinov, da kupite sebi in svojim otrokom lilihip!« je končal cesar.

Ko so imenitniki v dvorani in ljudje na trgu slišali te besede, so vzkliknili z vojaki vred vsi v en glas: »Živel naš predobri cesar!«

A niso vzkliknili le enkrat. Do pozne noči so vzklikali, mesto je bilo razsvetljeno, godbe so igrale na vseh koncih in krajih, ljudje so se pa topili v sreči in veselju kakor še nikoli.

In potem je cesarjev prestol spet trdno stal.

POLETNE

Draga Krajnc

I.

Vroče, vroče polje! Tih večer
stopa sem iz gozda in poljublja
dol in stezo, hiše, gore, vse, še mene.
Zarje zlata pajčevina se izgublja.

Tiho, tiho. Mir ko bel, baržunast plašč
vse ovija, vse zagrinja; opojno
v snu dehti seno; srce udarja
v taktu polja: sladko in pokojno.

II.

Sedaj so jutra kakor mlado cvetje:
vsa bela, sladka, v upanju brsteča;
po svetlih tratah stopa topla sreča,
v cvetočih rokah nosi razodetje.

Sedaj so dnevi ko ognjen napoj,
ki iz kristalnih čaš v vesoljstvo lije;
srce odprto, žejno ko v vročici pije
poletnih dni blesteč in tih opoj.

Večer je vsak ko krvaveč pozdrav,
ko rahel in sanjav poljub v slovo,
ko bolna, vdana prošnja, ki pojo
zvonovi jo, drhteč preko dobnav.

Noči? Noči so ko oko brez dna:
mehke skrivnosti svoje duše slutim,
v zavzetju sladke groze čutim
skrivnostni, sveti dih ljubečega Boga.

Dušan Kokotović: V pristanišču.

MORJE

Viktor Smolej

Sonce.

Kot morski valovi me zagrinja ta avgustova vročina, ki polje okoli mene, se zлива preko belih ulic starega mesta Hvara, brizga iz vdrtega tlaka mestnih ulic in pada kot svinčeno breme iz ozračja, ki leži kot dušiča ponjava nad otokom. Od mrkega, kot olje se leno prelivajočega morja pred mestom ni niti rahlega diha, ki bi blažeče spojil razbeljenost sončnih valov nad kopnino s hladečo mokroto valov slanega morja. Poldne je, nikogar ni nikjer, le iz kantine slišim pol pretrgan pogovor, kot da bolnik blede v spanju. Sonce pretaplja vse v žgoče plamene svojega morja: ozračje in tlak in trave in ciprese in agave in bele dvorce nekdanjih plemičev in umazane stene beraških ribičev. Sonce vlada, vročina vriska, agave so vse lesene, kamenje žehti, bori se vtapljajo v prepolno sončavo, v njih pojejo škržati, besno, strastno in vriskajoče, pojejo pesem soncu, mogočnemu vladarju in kralju, ki jim daje življenje, zlatemu kralju, neomejenemu oblastniku.

Pol živ se potikam nad hvarskim mestom, grušč se mi mrvi pod nogami, nekaj smokev strmi ob poti. Sedem in strmim na belo mesto pod seboj, na sijoče stene, da me skele oči. A zelenje je živo in bujno: vse hlipa po žarečih pramenih vladarja sonca, požira ognjene valove in jih spet bruha

v ozračje. Sonce, sonce, pre-mogočni kralj, škržati ti pesem pojo, rastline te uživajo, kamenje vriska tebi nasproti.

Morje pred mestom je kot brušeno steklo, bleščeče se zrcalo pred spečim mestom, kakor da nobenega obraza ne more sprejeti vase. Roke so mi mastne in oljnate od potu, morje je mirno, niti veslo se ne zgane na vsej širni srebrni ploskvi. Ob obali hrope ladja: breg je za trenotek oživel. Ljudje hité iz hiš, pol oblečeni, z razmršenimi lasmi. Ladja destilira morsko vodo v sladko in po ceveh teče voda v mestno cisterno. Stroji vzdihujejo, kakor da tudi njim pojema dih pod poldanskim soncem, preko krova se zлива umazano olje in polni zrak z neprijetnim okusom. Črpalke stokajo, cevi

puščajo in ker sem ves poln sončnih plamenov, ki jih je vame pognalo sončno morje nad kopnino, ležem na tla in kar v usta lovim curek, ki brizga iz predrte cevi. Voda je vsa trpka in mlačna, a sonce je visoko in Bog ve, kdaj bo še večer. V bodikah se ne zgane niti dih.

Krov.

Ne vem, koliko je ura. Prijetno je potepuhu v duši, ko se zjutraj zbudi s soncem in ve, da je danes zanj nov dan, in prijetno zvečer, ko zatone sonce in je tako poln dneva, da mu je prijetna noč, ki prihaja. Nič ne vem, kje sem in kdo vlada nad časom. Gledam sivo morje nad seboj, kjer ni niti oblaka, in poslušam morje, ki šumi in vrši na nosu ladje, ki hiti z menoj v dalje, kot zgubljena med dvoje morij, med dvoje sinjin, med sinjino neba in sinjino morja. V drogovih in vrveh žvižga veter, ladja hiti mimo morskih zatokov in drag, mimo vijoličnih otokov, za katere ne veš, ali so senca morskega galeba ali zelen list palme ali srebrna školjka. Hitimo, hitimo! Kapitan sem jaz sam in ladja me vozi, kamor hoče srce: gotovo bom pripeljal na pravi cilj. Hej, veter poje v vrveh in vihra z umazano zastavo na kapitanskem mostu.

Dalmatinski fant se vrača domov od vojakov in mi pravi, da nikoli več ne bo odšel od doma. Ne, na morje ne mara. Vinogradi, vinogradi! To je življenje! Morje ni vedno tako trdno kot danes,

ni vedno kakor svinčena plošča, ki se samo včasih rahlo nagne in ladja zdrkne po nagnjeni ploskvi v dol. Zemlja pa je trdna in omotica, ki jo človek dobi po mlademu vinu, je vse druga kot omotica na zvrtnem morju. O, ko zazveni pesem v vinogradih, ko zarigajo osliči in mezgi po kamenitih potih, ko teče mošt v kadi, ko pride žegnanje in ples, ko vino vre...

Stojiva ob ograji. Fant je nemiren: čez kako uro se bo ladja ustavila in ga poslala na kopnino, domov, saj ladja ve, kam mora poslati človeka po njegovo srečo. Poglej te zatoke, te zalive, te tihe majhne svetilnike. Morje se preliva kakor težko jeklo, niti yala ni nikjer, vse kakor izbrušeno zrcalo. Nekaj galebov leti proti nam od onega otoka, včasih v soncu srebrno zablesté njih krila, sedaj padajo na gladino pa se spet dvignejo in nas spremljajo, spremljajo, o, koliko misli spremlja to našo ladjo, ki vozi vsakogar njegovi sreči nasproti. Mogoče kdo ni mogel iti z nami, pa je samo galebe poslal in ti sedaj v popoldanskem soncu blesté kakor srebrne misli naših zaostalih znancev. Srebrne misli nas spremljajo.

Samotni zalivi me vabijo in mi mamijo misli, da bi ostal tu, počival in gledal v jasno sinjino neba. Drevje in grmovje hiti z vejami in listi za nami, veje in listi šelesté pesem samot in slišijo jo samo mimo hiteče redke ladje. Tam bi ležal med rožmarinom, porumenelo travo in v senci oljčnih grmov, se lovil po trati, čofotal kot razposajen otrok po vodi in vladal vsemu svetu, svoboden kot veter nad drago in čist kot srebrni galebi nad morjem. A ladja hiti. Tebe, popotni tovariš, najbrž čaka doma dekle s krvavordečo potoniko in najbrž tudi mene pričakujejo še bolj polne samote. Hitimo, hitimo!

Hitimo! Lasje mi vihrajo v vetru, v prsi ga lovim in skozi rokave mi dere spet na prosto. Hitimo, veter, hitimo, ladja, mimo temnih otokov, s srebrnimi galebi, ob belih peščinah dalje, dalje, dokler ne bo srce reklo dovolj.

Sivina morja se zliva s sivino neba. Ne vem, katera sinjina je globlja in lepša. Sredi med njima sem, ves pojem in vriskam, poln sem sonca, ves rjav, svoboden in prost. Srebrni galebi me sprem-

Omer Mujadžić: Baška.

ljajo, gladina morja je kakor napet breg — po njem bi zajadral soncu nasproti, ki se niža in niža, dokler se ne bo poljubilo z rumenim srebrom morja.

Noč.

Potepuh sem, pa sem se pomešal med kopališke goste v obrežni kavarni, pijem kavo z zložitostjo starega letoviškega gosta in listam med slikami s francoske »zlate obale« in Špicbergov. Naslonil sem se v udoben naslanjač in se smehljam samemu sebi in vsem stvarim okoli sebe. Večer je, pred menoj leži morje, ob breg zdaj pa zdaj pristane čoln, iz njega izstopajo pisane obleke, pižame, kopalne obleke, sprehajalne halje, širokokrajni klobuki in slamniki in še bolj se smejem sam pri sebi, ko vidim, da v vsem tem tičé prav za prav ljudje. Govorica žubori med mizami o kopanju, o obiskih in izletih. Pri tem sijejo oči, žaré barvane ustnice — a danes me tudi to ne moti.

Potem stojim na obali in se z otroki pogajam za polže, školjke in zvezde. Nad mestom blesté v soncu štirje beli zvoniki treh cerkvá, v soncu, ki pravkar za njimi zahaja. Morje diha vlago in sol, po algah zaudarja, lovorji in oleandri se rahlo zibljejo v večerniku. Zvonike gledam in strmim nad to belino, nad tem mirom, nad tem soncem, ki bo danes zašlo, a jutri vstalo v nov dan. Večer lega name, truden sem, prepoln dneva, zato sem potreben, da nagnem glavo v dlani in kot potepuh zaspim pod jasnim nebom dalmatinske noči.

Dvignem se nad mestece, kavarna in godba in otroci ostanejo za menoj, zvoniki žaré v vsej svoji belini. Sonce je že sedlo na gladino morja in se vtaplja v svojem zlatu: reka zlata in srebra teče od sonca naravnost po morskem bregu nizdol proti meni. Zaveslal bi po tej zlati reki v samo sonce. Vse ozračje je prepojeno z opojnostjo, napil bi se sonca kakor južnega vina in zaspal pod božjo dlanjo kot otrok.

Sonce pozdravljam, ki izginja, in noč pozdravljam, ki raste iz tal. Umaknil sem se nekam daleč od mesteca v goščavo, nikjer ni več niti glasu o ljudeh, vse je zatonilo kakor sonce in sedaj sem čisto sam nekje nad tihim morskim zalivom. Sedaj sem sam, nikogar ne bo sem, nobena pot ali steza ne vodi tu mimo, ves šum je utonil daleč za mojim hrbtom. Nobene ladvice ni na gladini zaliva, ki ves vijoličen leži globoko pod menoj, nihče me ne more zmotiti, ko v goščavi dalmatinskega otoka štejem zvezde nad seboj in se pogovarjam sam s seboj. Vresje dehti, rožmarin me opaja, škržati pojo, da se mi trga večerna molitev. Globoko v dragi spi zaliv kakor zaspan otrok. Lise vijolične svetlobe in zelenih senc padajo na gladino. Tja do onih otočkov, ki se kot sive sence dvigajo iz morja, mi hité misli, pa se spet vračajo in božajo gladino, ki molči pod menoj.

Noč... Noč... Noč...

Ali bodo, si mislim, zaživele ponoči tesne ulice mesta, ki sem ga zapustil v objemu morja in temnih borov? Ves dan je sonce napajalo srca z ognjem, sedaj bodo pred belimi dvorci viteških gospa zadonele vroče pesmi. Za temnimi okviri oken bodo poslušale neme sence vročo pesem in zven srebrnega meča ob boku pojočega viteza.

Roke sem sklenil preko kolen, še dih pridržujem, ker se mi zdi, da je čisto tiho, čisto neslišno po vijoličnem morju odnekod pridrse la ladjica, ki vesla proti meni, pa je ne smem preplašiti, da mi ne uteče. Proti mojemu zavetišču drsi, naravnost proti meni. Tako se mi zazdi, kot da mi ta ladjica pelje tihe misli od doma — kakor so jih podnevi prinašali na srebrnih krilih galebi — zdi se mi, kakor da so bregovi mojega otoka in božje nebo vzeli v objem to ladjico, ki neslišno drsi kakor v zaklonu toplih, ljubečih dlani proti meni, na krovu pa deklinski glas poje otožno pesem potepuhov:

O siva cesta ti,
ki vodiš v daljo me...
Na koncu čaka me
le kamen pod glavó...

HELENINA OTROKA

John Habberton / † Bogomil Vdovič

Ob štirinajstih sem Jerici naročil, naj nečaka obleče, ob petnajstih pa smo se odpravili na obisk. Nositi žabkov šopek in držati otroka vsakega za eno roko, da mi nista udirala v meje za kobilicami in padala v jarke, loveč metulje, ni bila lahka stvar, a se mi je posrečila. Ko smo se bližali hotelu gospe Grčarjeve, sem čutil, da mi je zlezel klobuk na uho in da imam ovratnico postrani. Toda nisem ju utegnil popravljati, ker sem zagledal gospodično Majnikovo na verandi in čutil, da me gleda. Izročil sem šopek žabku in mu obljubil tri cigare iz sladkorja, če bo pazil, da ga ne spusti, nato pa smo vstopili na vrt. Komaj smo bili na notranji strani seči in je žabko zagledal moža, ki je šel s kosilnico po trati, je že začel kričati: »O, šenošeka, šenošeka!« in spustil šopek z brezskrbnostjo, kakršno rodi le popoln zanos. Ujel sem ga, preden je padel na tla, vlekel mlade ga grešnika po stezi naprej, pozdravil gospodično Majnikovo in rekel žabku, naj dá gospodični šopek. To se mu je še posrečilo. Ko pa se je gospodična Majnikova zahvalila in se pripognila, da bi ga poljubila, se ji je izvil kakor jeguljica, zakričal svojemu bratu: »Alo, Zivko«, stekel in hip pozneje sta moja nečaka že sledila v spoštljivi razdalji koscu.

»Gospodična, to sta moje sestre najpridnejša otroka na svetu.«

»Blažena otročiča!« je odgovorila gospodična Majnikova. »Jaz imam otroke, ki se od srca radujejo, nad vse rada.«

»Jaz tudi,« sem rekel, »kadar nisem odgovoren za njihovo blaginjo. Toda če bi sile, ki sem jih potratil za ta dva otroka, obrnil v korist svoje trgovine, bi me moj častiti družabnik imel za neprecenljivega.«

Gospodična Majnikova je napravila nekaj šaljivih opazk, nato pa sva sedla na prijazen pogovor: o medsebojnih znancih, o knjigah, slikah, godbi in o družabnih čenčah. Z gospodično Majnikovo bi z veseljem razpravljajl o Herbertu Spencerju, o asirskih klinopisih ali drugem suhoparnem predmetu, pa bi se čutil že obilno poplačanega s tem, da mi je dano, da jo vidim. Ljubka, razumna, prostodušna, okusno napravljena, brez sence spogledljivosti ali zdolgočasnosti modne dame je vzbudila v meni največje občudovanje in moško čustvovanje. Toda gorje! Moja sreča je bila najbrž večja, kot sem jo zaslужil, kajti bila mi je kar na kratko odvzeta. Pri

gospe Grčarjevi so stanovale še druge dame, moški pa so bili na Slemenih, kakor je gospodična Majnikova že ob prvem srečanju pripomnila, zelo redki. Tako so dame seveda samo slučajno prišle na verando in vsako so mi predstavili. Že iz navadne vljudnosti mi potemtakem ni bilo mogoče govoriti z gospodično Majnikovo več ko enkrat v desetih minutah. Ob vsakem drugem času in na vsakem drugem kraju bi imel snidenje s toliko in takimi damami za srečo, toda tukaj...

Nenadoma se je začul s trate pretresljiv krik in vse dame so skočile pokonci. Poskočil sem tudi jaz ter trdno in hudobno stisnil zobe z željo, da se je vsaj eden nečakov, in sicer pošteno poškodoval. Zagledali smo Žabka, ki je tekel z eno roko v ustih k nam, medtem ko je Živko tekel poleg njega in se prizadeval, da bi ga potolažil.

»Ubogi Žabček! Nikar se ne jokaj. Ali te hudo boli? Nič ne maraj, stric Hinko te bo že ozdravil. Nikar se ne jokaj, Žabček moj!«

Dospela sta do verandnih stopnic in splezala po njih. Živko pa je vzkliknil:

»Stric Hinko, Žabko je vteknil prste v senosko med kolesca in so se prav majceno majceno zasukala, pa so ga že prijela.«

Toda Žabko je pritekel k meni, mi objel kolena in ihtel:

»Poj, Žabko neki dan'«

Meni je skoraj kri zastala. Mogel bi preteptati tega strašnega otroka, kakorkoli je bil sicer zdaj nadložen. Sklonil sem se nadenj, mu lepo prigovarjal, obljubljal bonbonov, toda on se je povrnil k svoji prvotni zahtevi. Neka gospodična, najbolj materinska v družbi, se je ponudila, da mu obveže roko, in jaz sem jo v srcu blagroval, toda on je samo ponavljal svojo prošnjo: »Žabko neki dan« in žalostno ihtel.

»Kaj hoče?« je vprašala gospodična Majnikova.

»On bi rad, da mu stric Hinko zapoje: 'Drago neki dan',« je pojasnil Živko. »Zmerom, kadar se kaj potolče, hoče to pesem.«

»O, mu jo pa zapojte, gospod Burnik,« se je zavzela zanj gospodična Majnikova. In vse druge gospodične so vzkliknile: »O, pa mu jo dajte!«

Srdito sem ga pograbil v naročje in mu brenčal priskutno pesem.

»Sedi v žibávník,« je ihtel Žabko.

Storil sem. Moj mučitelj pa je pripomnil:

»Šaj ne pojes bešed, jaž bi jad bešede.«

Pel sem besede, kar sem mogel po tihem in mu pritisnil usta na uho, toda on je zarjul:

»Boj na gjaš poj!«

Antun Augustinčić: Glava. (Odlomek spomenika; bron.)

»Jaz jih ne znam več, Žabko,« sem vzkliknil ves obupan.

»O, ti jih pa jaz povem,« je rekel Živko.

In tu, pred tem poslušavstvom, pred njo, sem moral peti tisto grozno kolobocijo, vrstico za vrstico, kakor mi jih je Živko narekoval. Tiščal sem zobe, čelo mi je oblival pot in strmел sem v Žabka s strahovitimi mislimi v glavi. Ne ena dama se ni smejala, postal sem tako obupan, da bi mi bil lahen hehet prinesel olajšanje. Slednjič sem slišal eno, ki je zašepetala:

»Poglejte, kako ga ima rad! Ubogi človek! Ves v strahu je za malčka.«

Ko bi se ne bila pesem baš tedaj na naraven način končala, mislim, da bi bil zagnal svojega ranjenega nečaka čez verandno ograjo. Tako pa sem ga postavil na noge in izjavil, da moramo zdaj oditi, in se že začel poslavljal, kar me začne gospa Majnikova siliti, naj ostanemo pri obedu.

»Kar se mene tiče, gospa, z največjim veseljem,« sem rekel, »toda moja nečaka težko če že poznata družabno oliko. Bojim se, da mi ne bi sestra nikoli odpustila, če bi zvedela, da sem ju peljal drugam na obed.«

»Bom pa jaz pazila na malčka,« je rekla gospodična Majnikova, »pri meni vem, da bosta pridna.«

»Preveč neprijazen bi bil, gospodična, ako bi pustil, da to poskusite.« Toda ona je vztrajala pri svojem in moja radost, da sem se ji vdal, je bila

tako velika, da bi bil tvegati celo večjo nesrečo. Gospodična Majnikova je torej sedla za mizo z Živkom na eni in z Žabkom na drugi strani, medtem ko so mene k sreči posadili nasproti, odkoder sem si lahko dovolil, da ju z mežikanjem ali mrščenjem čela posvarim. Prinesli so nam juho. Dal sem otrokoma znamenje, naj si zatakmeta prtič pod vrat, in se obrnil do gospodične na desni. Ta je vljudno sklonila glavo k meni, toda njene misli so bile po vsem videzu druge. Sledil sem njenim očem in zagledal mlajšega nečaka, kako drži z obema rokama krožnik kvišku, glavo pa na mizi in mukoma obrača oči navzgor. Nisem si upal izpregovoriti, boječ se, da ne bi izpustil krožnika. Nenadoma je izpodmaknil glavo, se angelsko nasmejal, nagnil krožnik, tako da si je del njegove vsebine poiskal zavetje v gubah prazne bele obleke gospodične Majnikove, grešnik pa je zavreščal:

»U-i, na mojem kjozniku je zejva! Živko, na mojem kjozniku je zejva!«

Živko je že hotel dvigniti svoj krožnik, a ujel je prej moj pogled in odjenjal. Uboga gospodična Majnikova je bila zares zmedena, menda prvič v življenju, kolikor sem jo poznal ali si mogel predočevati. Vendar si je brž opomogla in stregla nesrečnemu otroku s pravo krščansko potrpežljivostjo in obzirnostjo vse do konca ostalega obeda. Ko smo pospravili posladke, se je naglo opravičila, jaz sem pa potegnil Žabka v oddaljeni kot verande in ga počastil s tako pridigo, da je začel nemiljeno tuliti in me prisilil, da sem ga ljubeznivo tolažil in poteptal vse tisto dobro, kar so moji očitki napravili. Nato sta se Živko in Žabko umeknila na vrt, jaz pa sem čakal na gospodično Majnikovo, da se za Žabka opravičim in da se poslovimo. Pri gospe Grčarjevi stanujoče dame so imele navado, da so po obedu skoraj do mraka pohajale po pri-ljubljenih poljskih potih. Tudi sedaj so odšle po dve ali tri in me pustile samega, da izrečem svojo opravičbo brez prič. Bilo mi je prav žal, da so šle. Bilo je neprijetno čutiti, da sem bil prav za prav jaz odgovoren za nerodnost svojega nečaka, in ne imeti priložnosti, da bi si lajšal vest s pogovorom. Zdelo se mi je, da se gospodična Majnikova nikoli več ne prikaže, in zato sem poklical celó svoja nečaka, da sem vsaj koga imel za pogovor.

Tedaj se je nenadoma pojavila in v istem hipu sem blagroval Žabka in juho, ki jo je bil otrok razlil. Rajši pa bi plačal kakršnokoli dragoceno žensko obleko, kakor da bi se trudil, opisati oblačilo gospodične Majnikove. Samo to lahko rečem, da se ji je v kroju, barvah in okrasih izborna podajalo in povzdignilo krasoto obličja,

o katerem nisem prej nikdar mislil, da je kaj več kakor prikupno in duhovito. Morda je opravičljiva jeza zastran nesrečne Žabkove nerodnosti prispevala, da so ji lica nenavadno gorela in se oči živeje iskriale kot po navadi.

Naj je že bilo kakorkoli, videti je bila kraljevska in tako napol se mi je zdelo, da sem opazil v njenem obrazu iskrico zadoščenja, ker sem od njenega nenadnega pojava nehote osupnil. Moje opravičilo zastran Žabka je sprejela s kraljevsko naklonjenostjo. Namesto da bi potem predlagala, da gremo za drugimi gospodičnami, kakor sem trenotek prej mislil, da bo storila, je sedla na stol. Povabilo sem sprejel. Sicer bi morala biti otroka že pred pol ure v postelji, toda moj čut odgovornosti je odjadral, brž ko se je gospodična Majnikova pojavila. Majhna malopridnika sta bila na varnem, dokler ne bi ugenila kakega nepričakovanega zlodejstva. Umeknila sta se na drugi konec verande in si dala opravičiti z velikim novofundlandcem, medtem ko sem se jaz, najsrečnejši človek na svetu, pogovarjal s prekrasno žensko, ki je sedela pred menoj, in se opajal z njeno sijajno lepoto. Nastal je somrak, tudi pomračilo se je, domišlija pa je branila, da bi bila njena podoba obledela. Ko je nastopila noč in so zasijale zvezde, je najina govorica postala nezavestno tišja in njen glas je bil kakor najčistejša godba. In vendar si nisva pripovedovala nič takega, česar bi ves svet ne smel poslušati, ne da bi sumil kako skrivnost.

Gospodične so se vračale v majhnih skupinah, toda — ali iz ženske bistrournosti ali na mojo nemo in vročo prošnjo — so šle mimo naju v hišo.

Polastila se me je neka čudna mešanica obupne srčnosti in podle strahopetnosti. Sklenil sem bil, da ji povem vse, toda zgrozil sem se pred svojo nalogo v večjem strahu, kot me je kedaj prijel v vojski, v prvih trenotkih krvavega spopada.

Nenadoma se je pojavila za nama drobna senca, se vstopila med naju in Živkov glas je pripomnil:

»Gospodična, stric Hinko vas spektira.«

»Kaj praviš, da me? Feksira?« je vprašala gospodična.

»Živko!« sem rekel. Čutil sem, da se mi je glas zvišal skoraj v krik. »Živko, prosim te, da spoštuješ svetost zaupanih stvari!«

»Živko, le kar povej, kar si mislil,« je vztrajala gospodična Majnikova. »Saj poznate, gospod Burnik, stari pregovor, da norci in otroci resnico govoré. Kako me pa feksira, Živko, in s čim?«

»Saj ne feksira,« je rekel Živko, »ampak spektira.«

»Menda vendar ne misliš reči, da me prezira! Zakaj pa?« je vzkliknila gospodična Majnikova in potapljala mojega nečaka po licu.

»O, ne, to pa ne! Spektira, pravim. Jaz dobro vem, kaj je to, saj sem ga vprašal. Spektira je to, kar ljudje delajo, kadar mislijo, da ste jim všeč, in bi radi zmerom govorili z vami in...«

»Respektira, gospodična, je tisto, kar se trudi Živko dopovedati,« sem mu segel v besedo, boječ se tega, kar bi lahko sledilo. »Živko ima strašno lastnost, zastavljati vprašanja, in posledica tega je bila davi, da sem se mu prizadeval razložiti, kaj je bistvo respektiranja ali spoštovanja, ki ga mora pošten moški gojiti do dam.«

»Res je,« je nadaljeval Živko, »jaz vse vem. Samo stric Hinko ni prav povedal. Kar pravi on, »spektiram«, pravim jaz, »rad imam.«

Nastal je neprijeten odmor, zame cela večnost.

To je bila že druga nerodnost ta dan in vse zastran teh strašnih otrok. Meni se je zdelo nemogoče, pognati pogovor drugam, toda še bolj čudno je bilo, da ga tudi gospodična Majnikova ni mogla. Nekaj je bilo treba storiti. Vsaj odkrit sem lahko! Naj se zgodi, kar hoče, odkrit bom!

»Gospodična Majnikova!« sem rekel hlastno in resno, toda s prav tihim glasom. »Živko je sicer klepetec, toda je bil dober tolmač. Naj se odloči kakorkoli, prosim samo, ne sumničite me, da sem se nenadoma zaljubil, samo za počitniško zabavo. Moja bolezen je že nekaj mesecev stara. Jaz...«

»Jaz bi tudi rad govoril,« se je vtaknil Živko, »ves čas samo vidva govorita. Če, če imam jaz koga rad, mu dam poljubček.«

Gospodična Majnikova se je zdrznila, meni pa so se podile misli z neverjetno naglico po glavi. Toda ona ni krenila z besedo na drug tir, a to nikakor ni bilo mogoče, da bi ne bila mogla. Tudi huda ni bila, sicer bi to pokazala. Ali je bilo možno, da...

Sklonil sem se nadnjo in storil po Živkovem. Ker ni kazala nič nejevolje, sem pritisnil svoje ustnice v drugič na njeno čelo. Nato je polahko dvignila glavo in kljub temi in senci sem videl, da se je Jela Majnikova na milost in nemilost vdala. Prijel sem jo za roko, se vzravnaval v vsej svoji visokosti in izrekel Gospodu iskrenejšo zahvalo, kakor jo je kedaj v cerkvi slišal od mene. Nato sem slišal Živka, kako je rekel: »Jaz bi ti tudi rad dal poljubček,« in videl svojo prekrasno Jelo, kako je pograbila majhnega malopridneža v naročje in ga ljubkovala z večjo prisrčnostjo,

kakor sem kedaj mislil, da je v njeni naravi. Potem je pograbila Žabka in mu dala nekaj spominkov za odpuščanje; da mu jih je dala iz hvaležnosti, si nisem upal misliti.

Nenadoma je dvoje ali troje gospodičen prišlo na verando.

»Pojdimo, otroci!« sem rekel. »Torej jutri ob petnajstih se oglasim s kočijo, gospodična Majnikova. Lahko noč!«

»Lahko noč!« je odgovoril najslajši glas na svetu, »ob petnajstih bom pripravljena.«

*

»Živko,« sem rekel, ko smo bili že dovolj daleč od vrtnih vrat, »kaj bi imel rajši kakor vse drugo na svetu?«

»Bonbone,« je odgovoril Živko naglo.

»Kaj pa potem?«

»Oranže.«

»In potem?«

»O, smokve in rozine in lepe mlade mucike in boben in slikanice in modelčke za potice iz blata in želve in majhno samokolnico.«

»Še kaj drugega?«

»O še dva velika črna psa in kozo in voziček zanj, da se bom vozil z njim.«

»Dobro, dragi moj — jutri dobiš vse, kar si naštel.«

»O-o-o-o-o!« je vzkliknil Živko, »ti si pa skoraj kakor ljubi Bogec, ne?«

»Zakaj misliš to, Živko?«

»O, zato, ker znaš narediti toliko stvari kar na en pot. In ubogi Žabček ne dobi nič?«

»Pač; vse, kar hoče. Žabko, kaj bi rad?«

»Čigajo iz čukja.«

»Kaj še?«

»Nic djužga. Jaž ne majam pouno štvaji.«

Te misli, ki sem jih jaz imel to noč, ti občutki, kako krasno je biti mož, ki je ljubljen, ta ponižnost, ki pride s tako zmago, ki sem jo jaz dosegel, ta urna menjava blaženih misli in plemenitih sklepov, kdo ne pozna moje zgodbe bolje, kot jo znam povedati jaz?! Spravil sem svoja nečaka v posteljo, pripovedoval jima vsako povest, ki sta jo zahtevala, in ko je Živko v svoji molitvi rekel: »in obvaruj tisto lepo gospodično, ki jo stric Hinko spektira,« sem mu prekinil pobožnost in ga prisrčno poljubil. Otroka sta bila toliko časa čez svojo navadno uro pokonci, da sta takoj zaspala, ne da bi ju bilo treba posebej opominjati na to. Njuna obrazka sta bila v spanju naravnost angelska. Ko sem stal s svečo v roki poleg njiju in ju hvaležno zrl, sem se spomnil svoje grdo zanemarjene dolžnosti. Hitel sem v knjižnico in napisal svoji sestri sledeče pisemce:

Ivo Režek: Tihožitje.

»Slemenca, v ponedeljek ponoči.

Draga Helena!

Pisal bi ti bil že prej, da sem bil docela na trdnem, kaj naj ti povem o tvojih otrocih. Pri-
znavam, da sem bil do zdaj slep za nekatere njune
čednosti in si domišljjal, da sem našel tu pa tam
kako napako. Toda luskinine so mi padle z oči in
zdaj vidim jasno, da sta moja nečaka angela,
resnična angela. Če se ti zdi, da pretiravam, pro-
sim, obrni se na Jelo Majnikovo, ki ti bo isto
potrdila. Nikar ne hodi domov! Vse je tako, kakor
mora biti. Če pa prideš, se najbrž povabim, da
prebijem še ostanek poletja z vami. Svoje mnenje,
da je dolgočasno bivati zunaj mesta in se vsak
dan voziti z vlakom v mesto in nazaj, sem že
izpremenil. Prosi Toma, naj misli na kako po-
sestvo v vajini sosesčini, ki se mu zdi, da bi mi
utegnilo biti všeč.

Ponavljam še enkrat, da sta otroka angela,
tretji angel pa je Jela Majnikova, medtem ko je
najsrečnejši človek med trgovci s platnom

Tvoj ljubeči te brat

Hinko.

Naslednje jutro sem že na vse zgodaj poiskal
družbo svojih nečakov. Bilo mi je neobhodno po-
trebno, da se komú iztresem, komú, ki je sočuten,
nedolžen in čist. Hrepenel sem po sestri, po materi,
toda z nekom sem moral govoriti takoj. Živko je

docela ustrezal mojim zahtevam,
bil je sijajen poslušavec, zelo
sočuten in nagel v odgovorih.
Modrost največjega modrijana
ne bi bila tako prijetna mojim
ušesom, kakor je bilo čebljanje
tega otroka tisto jutro. Kar se
tiče Žabka — blažen zakon o iz-
enačenju! — je zbog svoje last-
nosti, da je vse ponavljal in po-
snemal, kar je slišal, vse jutro
ščeбетal: »Dicna Majnikova, dic-
na Majnikova« in to neprestano
ponavljanje mi je zvenelo vedno
slajše in slajše. Seveda je Živko
brž in večkrat porabil priložnost,
da me je opomnil na mojo ob-
ljubo in Žabko je zdaj pa zdaj
zahteval svojo »čigajo iz čukja«,
toda ti opomini so mi samo po-
večali veselje do mojega last-
nega ljubega predmeta, kadar-
koli so se ponovili. Izvrševanje
Živkovih naročil je vzelo dve ali

tri ure časa in ves prazni prostor v kočiji in še sta
morala koza in kozji voziček slediti zadaj.

Spored za popoldne je bil narejen na obojno
zadovoljnost. Kočijažu Mihumu sem dal dolar, da je
okomatal kozo in učil otroka, kako se vozi z njo.
Zato sem se lahko odpeljal brez mališev.

Zmerom sem bil prepričan, da se konj na-
vzame duha svojega vodnika. Zdelo se mi je, da
so moji dragi četvoronogi vojaški tovariši povsem
razumeli moje želje in namere. Gotovo so tudi
konji mojega svaka tisto popoldne prodrli v mo-
jega duha. Stopali so ponosno, z lepo upognjenimi
krepkimi vratovi, videti je bilo, kakor da se jim
noge komaj dotikajo tal. Niso se ne upirali niti
se plašili, celó pred pošastnim parnim valjarjem
ne, ki smo ga srečali. Ko sem pripeljal do Grča-
ričinih vrat, sem videl, da je bila večina gospo-
dičen na verandi — glede časa imajo ženske ne-
navadno dober spomin. Jela je nemudoma prišla,
mirna seveda, toda bolj blesteča kakor kedaj.

»O, kje sta pa otroka?« je vzkliknila.

»Bal sem se, da ne bi nadlegovala vaše ma-
tere,« sem odgovoril, »pa sem ju pustil doma.«

»Ne, mati se danes ne počuti dobro,« je rekla,
»šla je leč.«

»Potem pa lahko otroka spotoma pobereva,«
sem rekel in za to opazko mi je moja čarovnica,
ki je že stopala po stopnicah, privoščila tak po-
gled, da bi bile dame za njo rade dale svoje naj-
boljše tuje lase, če bi ga bile videle.

Odpeljala sva se tako dostojanstveno, kakor da je nedelja in se peljeva v cerkev. Pridno sva kazala drug drugemu čudne vrtove in lične hišice, mimo katerih sva se vozila. Srečavala sva druge ljudi, ki so se peljali na sprehod, in se gladko pogovarjala o njihovih konjih, kočijah in oblekah. Toda ko sva prišla na konec vasi in sem zavil v »Dolino sreče«, na cesto, ki drži po klancih in krivinah dolge, lepo z gozdom zarasle doline, kjer ni ne koščka ravne proge, sem se ozrl svoji ljubi v obraz. Njene oči so se srečale z mojimi in dasi so bile polne sreče, kakršne še nikoli nisem videl v njih, so se zalile s solzami, njih lastnica pa je naslonila glavo na mojo ramo.

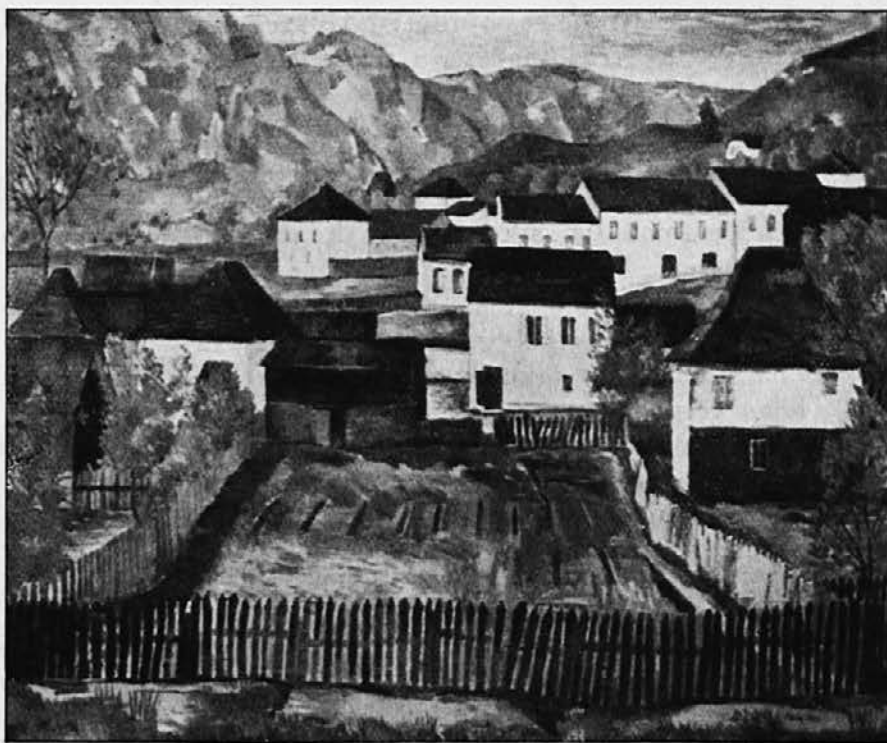
Kaj sva govorila vso to dolgo pot, bravca ne bo zanimalo. Izkušnja me je naučila, da v romanih vse zaljubljene pogovore preskočim, ne glede na to, kako sta morda zaljubljenca srečna. Ako se zdaj spomnim na najin pogovor, se mi ne zdi, da je bilo kdove kaj čudovitega v njem. Samo to hočem reči, da če sem bil prejšnji večer srečen, je bila sedaj moja ljubezen kakor posvečena. Osrečen biti z zaupanjem in ljubeznijo preproste deklice, ki je komaj odrasla otroškim letom, se pravi prejeti večjo čast, kakor jo moreta podeliti dvor in bojišče. Toda celó to čast daleč nadkričuje tisto, kar moški zadobi, kadar ženska redke bistroumnosti in tenkočutnosti ter poznanja družbe in sveta popusti vse upe in bojazen svojega srca in dá svojo usodo, da jo njegova ljubezen preobrazí. Ženske kakor Jela Majnikova se ne vda-jajo kar tako, temveč le tedaj, če je njihovo zaupanje izšlo iz spoznanja kakor tudi iz nagnjenja. In ta zavest me je tisto popoldne iz človeka, ki sem bil, spremenila v človeka, kakršen sem že dolgo upal, da kedaj postanem.

Toda ure so tekale, kakor bi jih bil podil, in nejevoljen sem obrnil konje proti domu. Imela sva že skoraj vso »Dolino sreče« za seboj in se bližala hišam.

»Zdaj pa morava biti prav pametna,« je rekla Jela.

»Seveda,« sem rekel, »tukaj se pravi zbogom blažene neumnosti za to popoldne.«

Sklonil sem se k njej in ji nežno položil roko okoli vrata. Dvignila je svoj mili obrazek, s ka-

Vinko Grdan: Užice.

terega sta radost in upanje pregnala vse znake previdnosti in bojazni, moje ustnice so iskale njenih, kar zaslišiva pošasten in neskladen krik, ki se je takoj nato razdelil v dva, ki sta se brez konca nadaljevala. Konji so poskočili in Jela se je — o, blažen bodi tak strah sedaj in vselej in vekomaj! — trdno oklenila mene. Slišati je bilo, kakor da se glasovi približujejo in da jih spremlja neko močno drdrajoče ropotanje, ki ga je najbrž delala kaka lesena stvar. Ko sva se približala ovinku ceste, sem nenadoma zagledal svojega mlajšega nečaka, ki se je pojavil ne vem od kod, opisal v zraku parabolo, odletel nalahko od hribca na cesti ter se slednjič ustavil v jarku. Istočasno se je prikazala izza ovinka koza, potem prevrnjeni voziček, ki se je vlekel za njo, in nazadnje Živko, ki se je trdno držal zadnjega konca vozička in neznansko tulil. Ko se je neposredno nato zadel voziček ob neki kamen, ga je Živko seveda moral izpustiti, koza pa je, ko si je ogledala pozorišče, odcapljala in izginila po poti, ki je držala do hiše njenega prejšnjega gospodarja.

»Živko,« sem zavpil, »nehaj se dreti in pridi sem. Kje je Miha?«

»Miha, buu, huu, si je šel, buu, huu, pipo, buu, huu, prižigat, jaz pa sem, buu, huu, samo zamahnil, buu, huu, z bičem nad kozo, pa je ušla.«

»Pa je gejda štaja koža usjā,« je rekel Žabko potrjevaje.

»Dobro,« sem rekel, »pojdiva zdaj naravnost domu in recita Jerici, naj vaju umije in preobleče.«

»O Hinko!« je prosila Jela, »zdaj, ko sta bila v taki nevarnosti! Pojdi sem, Živko, k teti Jeli. In ti tudi, Žabko! Saj veš, Hinko, da bi bila otroka lahko spotoma pobrala. Nikar ne jokaj! Čakaj, da te lepo obrišem, ko si tako grdo umazan, in ti dam poljubček, pa bo spet vse dobro.«

»Jela!« sem ugovarjal, »nikar ne pusti, da ta umazanica plezata kar tako po tebi.«

»Tiho, gospod,« je rekla z narejenim dostojanstvom, »kdo mi je dal tebe, bi rada vprašala.«

Tako sva se pripeljala pred hotel kakor ljudje, ki so se žrtvovali za dva otroka, in jaz sem brž spet pognal naprej, da ne bi otroka pokvarila vsega videza. Kmalu smo srečali Miho, ki je tekkel. Brž ko nas je spoznal, je začel kričati:

»O, ta preklicana paglavca! Oprostite, gospod Hinko, in hvala Materi božji, da si nista malopridneža polomila vseh koščic. Če bi ta dva videla povodnega konja vpreženega v faraonov voz, pa bi že mislila, da znata kočirati z njim, spaka grda!«

Toda nobeno število navadnih povodnih konj in kočij ne bi skalilo nebeškega miru mojega srca ta prekrasni večer. Zdelo se je, da je celó moja nečaka obsenčil nekak nežen čut za spodobnost. Morda je bil to vpliv moje čarovnice, morda je bila to posledica naravne onemoglosti od velikega razburjenja, pa naj bo karkoli, resnica je bila, da sta ta večer dve prav zamazani obleki odevali dva otroka, ki sta približno dala slutiti, kakšni so prav za prav prebivalci raja. Celó svojo večerjo sta pojedla, ne da bi bila uganjala svoje odvratnosti, ki sta jih imela na izbero, in nista skrivaj z mize odnašala koščkov kruha z maslom, da bi jih puščala po klavirju, v košarici za vizitke in po drugih, za različne zavržene ostanke neprimernih krajih. Po večerji sta me prosila, naj jima kaj zapojem, in ko sem pel »Ko gledam ti v oči lepe« in »Kaj bi te vprašal, dekle ti«, sta molče in važno poslušala. Ko sta šla v posteljo, sem ju na njuno izrečno željo spremil, toda nista kazala prav nič volje za svoje običajne šale iz razposajenosti. Brž ko je bil Živko v postelji, je zaprl oči, sklenil roke in molil:

»Ljubi Bog, obvaruj papana in mamó in Žabka in strica Hinka in vse. O, in obvaruj prav lepó tudi lépo lépo gospodično, ki me je tolažila, ko je bila koza grda z mano, in daj, da bi me še večkrat tolažila, zavoljo Jezusa Kristusa. Amen.«

In Žabko se je zvijal, krivil, vrgel svojo glavo vznak in molil:

»Jubi Bogeč, ne dej, da bi me tišta gèjda koža špet vèjgja na gjava v gjaben, in dej, da bošta tjič Inko in jepa dicna žméjaj žjaven, kàdaj še bom pobou.«

Nato smo si voščili drug drugemu lahko noč, jaz pa sem zapustil svoja ljuba malčka in užival svoje lastne misli, ki so bile tako krotke in blažene, kakor bi ne bilo na svetu ne trgovin s platnom ne nezanesljivih odjemavcev ne konkurence ne politike ne carinarn ne borze ne nezanesljivih bank ne skladišč ne političnih škandalov ne osebne neenakosti ne nič, kar bi lahko bilo v oviro, da mi ne bi kratek dopust trajal vse dolgo življenje.

(Dalje prihodnjič.)

PO KONGRESU

Vinko Žitnik

Ljubljana, evharistično svetišče,
častivcev trume so te zapustile,
domov se blagoslovljene vrnilo.
Ljubljana, Kralja kraljev taborišče,

armada mož in fantov na bojišče
odšla je, da z Njim strè peklenške sile,
ki so na nas se od povsod zgrnile,
da ugašajoče vere vžgó ognjišče.

V temò sodobnosti spet plamenice
goré, vsa pota nam so razsvetljena!
Otroci, starčki, žene in device —

spet čreda ste, Pastirju izročena;
pod sladkim plaščem božje Pomočnice
zdaj sveta last Njegova ste in Njena.

ROŽA V MESEČINI

Vinko Žitnik

Srebrne misli kakor lune soj
— o tebi, deklica — lijó v srce,
v njem sanje rdeče mi sladkó brste:
tako sem blizu blaženim nocoj!

Nocoj je ves svet nizko pod teboj.
Ko motne zvezde v sončnem žaru dné
sveta sladkosti pod teboj medlé:
vse čare mi zagrnil je blesk tvoj.

Nocoj bi šel s teboj v poletno noč,
ko polje v beli svili se blešči;
namesto mene mesec bi gredoč

v naročje bele rože metal ti.
Ob tebi jaz dehtel bi, vase zroč,
kako sladko me tvoj sijaj srebri.

ZA VITEŠKI RED FRANCA JOŽEFA

Priobčil Bogdan Kazak

O odlikovanjih imam že od nekdanj svoje posebno mnenje. To mnenje pa ne spada, kakor bi kdo menil, v vrsto tistih, ki jih točno označuje basen o lisjaku in kislem grozdju. Dogodilo se je namreč kesneje, da sem moral z vso silo braniti svoje »deviške« prsi in z grožnjami preprečiti preteče mi odlikovanje. Kaj in kako se je pripetilo, da sem se v nasprotju s svojim načelnim stališčem celó potegoval za odlikovanje, naj priča ta vojna dogodivščina.

V petnajstem mesecu vojskovanja, bilo je v velikem srpanu 1916, se je posrečilo Italijanom, da so zasedli »goriško mostišče« in Gorico. Ko bi hotel popisati strahote tistih dni bolj podrobno, bi moral napisati kar obsežno knjigo. Četrty dan je že trajal »bobneči ogenj« nad Gorico in okolico, ko sem v ponedeljek 7. velikega srpana zjutraj rinil s kolesom proti Gorici, odkoder je neprenehoma grmelo in so prihajale obupne novice. V Črničah sem naletel na dolgo vrsto voz, ki so pripeljali ranjene vojake in opremo vojne bolnice iz Gorice. Poveljnik, ki sva si bila dobra znanca, mi je sporočil, da je bolnica Usmiljenih bratov porušena, mnogo bolnikov v njej ubitih, med njimi tudi subprior fr. Franc, prior fr. Longin pa smrtno nevarno ranjen. Odsvetoval mi je, da bi poskušal priti v mesto, ki je pod zapornim ognjem. Z župnikom, gospodom dekanom Lojzkom, sva se napotila navzgor proti Ravnam, odkoder je neoviran razgled proti Gorici. Mesto z okolico, vsa Brda, Furlanijo in kraški rob je pokrival gost, temen dim; od Sv. Katarine čez Ajševico do Stare gore sva gledala, kako pokajo granate in šrapneli, videla tudi obstreljevanje Sabotina od naše strani, dokaz, da so si Italijani osvojili to važno postojanko.

Na jasnem nebu je žgalo srpansko sonce, na zapadu pa je bučalo in bruhalo kakor iz pekla. Vmes je tulil »divizijski pes«, veliki možnar, kakor besen. Dolgo sva buljila s prijateljem proti osrčju naše uboge deželice. Videla nisva mnogo, tem več sva zvedela na tem žalostnem ogledu. Vrnila sva se v vas, ki je bila podobna razkopanemu mravljišču. Od Gorice sem so se zgrinjale množice beguncev. Na kmečkih vozeh in ročnih vozičkih so ležali na nametani hišni šari otročički, ki so presunljivo vekali ali pa navzlic žgočemu soncu in mušjim rojem

smrčali. Večji otroci so capljali za vozovi, ženske so nosile velike svežnje in košare, starejši možje so poganjali živino, ta kravico, oni voliča. Mnogo sem jih poznal, bili so iz mesta, Solkana, Kronberga, Ajševice in Stare gore. Žal nisem imel zanje drugega ko besede. Z druge strani so prihajale vojaške čete in raznovrstna vozila z vojaško opremo. Oba nasprotna tokova na cesti sta se posebno v vasi ob vodnjakih zgoščala in zagačala, da je nastajala zbroja z jokom in krikom. Z nemajhnim trudom sem se preerinil skozi gnečo v Ajdovščino k svojcem, da sem jih sprijaznil z mislijo na — beg.

Tisti in naslednji dan se je spremenila Ajdovščina z okolico v veliko begunsko taborišče, polno beganja in tarnanja. V sredo, 9. velikega srpana, je pribežal v mesto ostanek naše bolnice; brat Vseznal (fr. Rajko) in fr. Arnold sta ob prihodu italijanskih predstraž naložila bolnike, kar jih ni moglo zbežati, na lojtrnice, vpregla vanje krave s pristave v Stari gori in jih, sedemnajst po številu, po vsenočni vožnji pripeljala k meni. Tastovi, kjer sem bival z družino, so prijazno sprejeli nesrečne begunce. Spravili smo jih na obsežne svisl in jim preskrbeli krepila. Z bratom Vseznalom sva dosegla pri železniškem poveljstvu, da so odobrili prevoz bolnikov v Trst, sam pa je ugodno oddal živino v vojaško klavnico, vozove pa kmetom. Opoldne smo imeli na tastovem dvorišču pod veliko lopo poslovilno kosilo, nato so nam vojaški bolničarji prepeljali bolnike na železnico.

*

Ženica. (Fot. Fr. Krašovec.)

Ivan Meštrović: Portret ge. P. (Bron.)

Vojaška oblast ni trpela, da bi begunci ostali v vojnem ozemlju. Celó meni, ki mi je družina bivala pri starših oziroma starih starših, je bilo ukazano, naj se čimprej izselim kam v zaledje. Trebalo je posredovanja okrajnega glavarstva, da me niso siloma pregnali iz tastove hiše. Drugi begunci so morali oditi. Kdor je imel kaj sredstev, si je že našel bolj ali manj ugodno zavetišče, velika večina naših ljudi pa je morala v begunske tabore. Vlaki, ki so privažali vojaštvo, so odvažali nesrečne begunce. Ker vipavska železnica, ki je imela v Prvačini zvezo z alpsko-tržaško progo, ni zmagovala prometa, se je pojavila nova prometna naprava, električni cestni vlak. Ta vlak je imel spredaj mogočen voz z motorjem; nanj je bilo pripetih več vozov, katerih vsak je dobival od prvega električno pogonsko silo. Občudovali smo to napravo, kako naglo, varno in okretno se je prepeljevala tudi po strminah in ovinkih.

Ko so bili odpravili prve begunce, je dala vojaška oblast izprazniti vse kraje dolnje vipavske doline do Črnič in Rihemberka. Ubogi ljudje so si izprosili toliko odloga, da so za silo pospravili pridelke in opravili trgatev pol zrelega grozdja.

Tem »izpraznjencem« je bilo laže ko prvim beguncem, ki niso mogli oteti imovine skoraj nič in niso bili pripravljeni za nagel odhod v tujino.

V okvir teh spominov ne spada opisovanje gorja, ki so ga pretrpeli naši dobri ljudje v begunstvu, zlasti tisti po begunskih taborih. Gmotne stiske in bolezni so kupoma kosile naše otroke v begunstvu, o nasilnosti in podkupljivosti oblastnikov so od povsod prihajale tožbe našega poštenega ženstva. Nekaj zaslombe in utehe so begunci dobivali od naših duhovnikov, ki so spremili svoje ovčice v tujino, a one dušne pastirje, ki so se upali postaviti za pravice svojih duhovljanov, so znali mogočniki odpraviti iz svojih območij. Mnogo je vedel o teh okrutnostih povedati moj pokojni prijatelj, podgorski kurat Ciril Metod Vuga, ki so ga izrinili iz begunskih taborišč in je potem pastiroval Goričanom po Češkem do konca vojske. Najboljši naši možje in mladeniči pa so krvaveli na vseh bojiščih...

*

Težko je bilo takrat življenje tudi nam, ki smo ostali na ostanku nesrečne naše deželice in gledali že drugo leto srdito borbo v njenem osrčju. Sprijaznili smo se že kolikor toliko z neizogibnimi krutostmi vojske, z lakoto in kugami, a bolelo nas je, da je ošabna vojaščina divjala med nami kakor med podjarmljenimi sovražniki. Zdelo se nam je, da poveljnik soške vojske, general Svetozar Boroevič, sočustvuje z nami. Tudi tedanji goriški okrajni glavar, baron Baum, nam je bil naklonjen, a kot državni uradnik je preveč poslušal ukaze častnikov. Deželni odbor in deželni glavar pa, ki sta imela pravico in dolžnost, da nas varujeta nepotrebnih trdot in vojaških nasilnosti, sta se preselila že ob izbruhu italijanske vojske na Dunaj in nas prepustila nemili usodi.

Že ob začetku svetovne vojske se je v Gorici uveljavila neka nova in tajna oblast, ki je preko vseh javnih oblasti (okrajnega glavarstva, policije in sodnije) izvrševala nezaslišano strahovlado med nami. Italijane, dasi je bilo med njimi dosti znanih »neodrešencev«, ki so očitno škilili v sosednje kraljestvo, je ta vohunska svojat puščala bolj v miru, tembolj pa se je znašala nad našimi ljudmi, ki jih je osumila, da so državi sovražni in nevarni, ter jih brez preiskav in dokazov njihove krivde pošiljala v zapore ali v tuje kraje na prisilno bivanje. Državotvornost te tajne oblasti je bila razkrinkana kmalu potem, ko je Rusija omagala. Takrat so očitno govorili, da treba peščico Slovencev iztrebiti ali pa preseliti kam v opustošeno Galicijo ali Ukrajino, da ne bodo na-

poti nemškemu narodu, ki hoče in mora priti do Jadrana. Lepa prihodnost se nam je obetala!

Kmalu po padcu Gorice sem začutil tudi jaz moč in naklonjenost te tajne oblasti, ki nam je sedla na tilnik. Načeloval ji je »izpostavljeni stotnik«, ki pa ni bil podrejen vojski ali poveljstvu generala Boroevića, ampak neznano komu in je zapovedoval orožnikom, pa tudi okrajnemu glavarstvu in sodnji. Le s težavo sem še dobival pri njem prehodnico za obiskovanje bolnikov po sosednjem (vipavskem oziroma postojnskem) okraju. Prej prijazni poveljnik velike vojne bolnice, ki je rad sprejemal moje bolnike vanjo, mi je začel odklanjati sprejem tudi najnujnejših primerov. Na postajnem (etapnem) poveljstvu mi niso hoteli več dajati ne voza ne konja, da bi mogel v slabem vremenu k oddaljenim bolnikom. Posebno se je znašal nad menoj okrajni zdravnik, nadut Nemec, ki mi je vedno skušal nagajati že pred vojsko, med vojsko pa je kar pobesnel. Peklo ga je, da sem vzgojil v dveh tečajih Rdečega križa nad osemdeset učiteljic in mladenk za pomožne bolničarke, še bolj ga je žgala sramota, da sem bil vedno na svojem in njegovem mestu, ko se je on strahopetno izmikal, najbolj pa ga je jezilo, da ga niso klicali k bolnikom, ko sem imel jaz dela čez glavo. Z uradnim sitnarjenjem mi ni mogel do živega, zato pa me je povsod črnil kot nevarnega človeka.

Prvi »izpostavljeni stotnik«, mrk Nemec iz Češke, ki nas je strahoval nad dve leti, je bil izmenjan in na njegovo mesto je prišel častnik z nemškim priimkom, a se vedel kot Slovenec. Navsezadnje je družabne stike z domačini, ki so ga začeli hvaliti kot sočutnega in dobrohotnega častnika. Jaz sem se ga bal in ogibal, dasi mi ni delal ovir pri potnih dovolilih.

Ko sem se nekoč vrnil iz Ljubljane, me je dal »izpostavljeni stotnik« poklicati k sebi. Očital mi je, da sem zlorabil njegovo dobroto, češ da sem pod pretvezo, da spravim otroka v šolo, imel ne vem koliko sestankov z nevarnimi rovarji, s Krekom in drugimi tovariši, ki so vsi tik pred zaporom ali prisilnim odgonom.

Ugovarjal sem mu in vpraševal, od kedar nimam več pravice, obiskovati svoje stare prijatelje in jim potožiti krivice, ki jih trpimo Slovenci v vojnem ozemlju od neke tajne združbe, ki je bolj protidržavna, kakor smo mi, ki hočemo ostati na svoji zemlji drugim enakovredni državljani.

»Tudi vaša mera je že zvrhana,« je rekel stotnik, stopil k velikemu predalniku in potegnil iz

Vanja Radauš: Glava.

njega debel šop spisov. »Glejte, koliko gradiva se je nabralo zoper vas!«

»Ker se sam ne zavedam državljskih grehov, pa mi zbudite vi, gospod stotnik, spečo državljsko vest!«

Stotnik je stopil k vratom, zaklenil zunanja in zaprl notranja vrata, sedel k mizi in mi velel prisesti.

Nato mi je bral iz papirjev obtožbe:

Že ob otvoritvi bohinjske železnice sem se pridružil protidržavnim hujskačem — dejansko smo ugovarjali očitnemu zapostavljanju našega življa; ob cesarjevi šestdesetletnici sem na dijaškem zborovanju zahteval preureditev države — dejansko smo se takrat navduševali za trializem, narodno samostojnost Jugoslovánov; v balkanski vojski sem podpiral državne sovražnike — dejansko smo takrat zbirali darove za srbski in bolgarski Rdeči križ; na raznih prireditvah, zborovanjih, shodih in veselicah, ki sem jih vodil, se nisem nikdar spomnil cesarja ali njegovega namestnika, nikdar dal zapeti cesarske pesmi — povsem točno; med vojsko sem javno zabavljal zoper vojaške odredbe

in nisem hotel prevzeti službe policijskega zdravnika — dejansko nisem hotel prevzeti zdravniške službe v javni hiši; dalje sem jaz dal pobudo za nezaupnico, ki so jo letos sklenili goriško-vipavski duhovniki zoper deželnega glavarja, in sploh sem stalno v stikih s protidržavnimi spletkarji.

»To je vse?« sem se zakrohotal. »Vrzite vendar te prazne čenče v peč!«

»Zaupal sem vam kot možu,« je rekel stotnik resno, »da varujete sebe in tudi mene ne spravljate v zadrego, zakaj so še drugi, ki preže na vas in name. Če pa kaj rabite, obrnite se zaupno name!«

Hvaležno sem stisnil roko možu s poštenim slovenskim srcem.

*

Hudo je bilo leto 1917 za Goričane. Obupne tožbe so prihajale iz begunskih taborišč, doma pa nas je stiskala lakota in razne bolezni. Nekaj poguma sredi neprestanih bridkosti nam je prinesel samozavesten nastop naših poslancev na Dunaju (majska deklaracija), a silno nas je potrla smrt Janeza Evangelista. Nisem mogel na njegov veličastni pogreb, ker mi ni smel dati potrebnega dovolila »izpostavljeni stotnik« radi velikih vojaških priprav. Zaupno sem zvedel od prijatelja, vojaškega zdravnika, ki je imel zveze z divizijskim poveljnikom, da pojdejo Italijani prezimovat domov.

V tistem nestrpnem pričakovanju sem dobil od vojaške oblasti pisan poziv, naj kot črnovojniški obvezanec pridem v teku 48 ur v Lebring. Strela z jasnega bi me ne mogla huje prizadeti ko ta poziv, ki mu je še isti dan sledil brzojavni. Vedel sem natančno: če pridem v Lebring, kjer je bilo vojaško zbirališče, odrinem takoj kam v Romunijo ali Ukrajino in obtičim v kakšni vojni bolnici do konca vojske. Doma pa naj ostane družina sredi tolikih stisk sama brez varstva in sredstev za preživljanje!

Šel sem na okrajno glavarstvo po pomoč. Poročevavec za vojaške zadeve me je napodil, okrajni glavar pa z obžalovanjem izjavil, da mi ne more pomagati, češ da je tudi njegov okrajni zdravnik že večkrat omenil, čemu pohajkujem doma.

Ko sem capljajal strt proti domu, da se pripravim na odhod, mi je šinila v glavo misel na »izpostavljenega stotnika«. Mahnil sem jo naravnost k njemu z drhtečim srcem, a z iskrico upanja v njem.

Razložil sem mu svojo veliko stisko in brezuspešno moledovanje pri javni oblasti. Mož me je

molče poslušal, kadil in se zagledal v strop. Po dolgem molčanju je rekel: »Jaz vam ne morem pomagati, pomagajte si sami. Pojdite nazaj k okrajnemu glavarju in zahtevajte od njega, da vam takoj preskrbi red Franca Jožefa!«

»Maram zanj!« sem se ogorčil.

»Saj vam ga res ne more preskrbeti, ker ste politično preveč očrnjeni, a namesto odlikovanja vam lahko izposluje oprostitev črnovojniške službe.«

»Pa če me nažene skozi vrata kot nesramnega predrzneža?«

»To je odvisno od vašega nastopa. Zagrozite mu, da spravite svojo opravičeno zahtevo na namestnika in generala Borojevića. Nemec pravi, da so skromni samo lopovi. Torej srčno in srečno!«

Stotnikova prekanjenost me je presenetila in navdušila. Mahnil sem jo naravnost nazaj k okrajnemu glavarju, ki me je sprejel z godrnjanjem. Ko sem mu naravnost razodel, kaj zahtevam pred odhodom v vojaško službo, se je kar zmedel in rekel: »Blazna misel! Vi in viteški red Franca Jožefa? Menda ste pregloboko pokukali v čašo? Saj vam ne zamerim, da vas je zbehal nenadni in neodvratni vpoklic v vojno službo!«

»Jaz pa vam zamerim dvojno žalitev, gospod baron, in si poiščem zadoščenje, ko pride čas. Trezen sem in odločno zahtevam, da mi obljubite na svojo plemiško čast, da mojo zahtevo že jutri predložite na pristojno mesto. Če je dobil viteški red Franca Jožefa tukajšnji vojaški zobni zdravnik, ki še smodnika ni povohal, a si prislužil lepe denarce, ko je popravljaj divizijskim častnikom zobovje, če je bil odlikovan z istim redom vaš okrajni zdravnik, ki je izginil redno ob vseh nevarnih časih, ob koleri in vsakem obstreljevanju, zahtevam odločno tako odlikovanje zase, ki sem poleg svojih dolžnosti opravljal tudi zdravstveno službo, ki jo je naš uradni zdravnik zanemarjal, v prid prebivalstvu in vojaštvu brezplačno in brez priznanja!«

»Gotovo vam pritiče visoko odlikovanje in vam ga tudi obljubim za kesneje. A zdaj je nemogoče, zato potrpite!«

»Dovolj sem trpel od vaših vohunov in tistega pangermanskega psa, vašega uradnega zdravnika! Jutri odrinem v Lebring čez Trst in se na namestništvu pritožim zoper vaše ravnanje z menoj. Potem se ustavim v Postojni in na vojnem poveljstvu nastopim z enako zahtevo in jo podprem z dokazi vsenemške nasilnosti. Z Bogom!«

»Počakajte!« je rekel okrajni glavar. »Če vas prav razumem, hočete viteški red zavoljo ugod-

nosti v vojaškem službovanju, sicer se ne bi potegovali zanj?»

»Povsem pravilno, gospod baron!«

»Stopite za trenotek v predsobo, da se razgovorim s Trstom.«

Tisti razgovor po telefonu je bil dolg. Menda je bila Ajdovščina zvezana takrat ne samo s Trstom, ampak tudi z Gradcem, kjer je bilo korno poveljstvo. Lahko in rad sem čakal; prebrisana stotnikova zamisel se je približevala uresničenju.

Večerilo se je, zarja je zlatila Sončnico, Javornik in dolgi greben Nanosa. Moje misli so plavale čez to lepo ograjo vipavske doline na ljubljansko polje, kjer je nekaj dni prej legel k počitku naš veliki Janez Evangelist...

Iz sanjave zatopljenosti me je zdramil okrajni glavar in mi svečano vročil odlok, rekoč: »Berite!«

Napisano je bilo v uradnem jeziku, da sem stalno oproščen vojaškega službovanja, in sicer kot zdravnik, ki je nujno potreben prebivalstvu goriškega okraja.

»Zadovoljen?« je vprašal samosvestno.

»Popolnoma zadovoljen in iskreno hvaležen, gospod baron!«

»Viteški križ dobite po končani vojski.«

»Prosim, da ne!«

»Ne marate odlikovanja?«

»Kaj čem z njim? Jaz bi ga ne nosil. Ali naj ga obesim Črtu, psu, na vrat?«

»Molčite, za Boga, da vas kdo ne sliši in ovadi radi žalitve veličanstva, grdun vi grdunasti in trmoglavec! Žal mi je, da sem vas potegnil iz mlakuže!«

Okrajni glavar je bil v globini svoje plemiške duše užaljen in ogorčen spričo mojega nespoštivega izraza, ki je bil nepremišljen izbruh davno pritajenega gneva. Nisem ga mogel potolažiti, niti roke mi ni ponudil, ko sem se poslovil z globokim poklonom.

Nekaj tednov kasneje sva se sešla v osvobojeni Gorici kot stara in dobra znanca. Onemu »izpostavljenemu stotniku« sem se utegnil komaj na suho zahvaliti, vabeč ga, da zalijeva izostalo odlikovanje s pošteno bratovščino. Odnese ga je vojni val in tudi po vojski se nisva več srečala. Slišal sem, da živi v Slovenskih goricah in se ukvarja z vinsko trto in sadnim drevjem. Ako ga doleti to branje, naj sprejme moj srčni pozdrav in obenem vabilo na bratovščino!

NARODNE PRAVLJICE

Zbral Vinko Möderndorfer

Krt.

Mnogo, mnogo je še neumnih ljudi na svetu, ki ne vedó, da »kdor krtine v marcu razgrablja, delo se pri žetvi mu plačuje«. Ti tudi ne vedó, da krt ne grize korenin, temveč da se preživlja od samih zajedavcev in da pojé dnevno za trikrat toliko mrčesa, kolikor sam tehta. Prav taki nespametniki so morali biti tudi v Mežiški dolini, kjer so pokončali vse krte, da ni bilo v dolini nobenega več, dokler jih ni zopet zaredil neki grof, ki jih je kupoval po vsej deželi. A krti so ga toliko stali, da je moral prodati še svoj grad.

Mežičani zanikajo, da bi bili tako nespametni in da bi bili oni pokončali krte. Pravijo, da se je to zgodilo takole:

Živel je nekoč prav grd fant, ki je vedno nadlegoval dekleta, ko so hodila od maše domov. Čakal jih je ob poti, dekleta pa so se ga izogibala. Pa se je nekoč nemarnež skril za grmovje ob stezi, tako da ga dekleta niso mogla koj videti, in jih čakal. Bog pa se je razsrdil nad njim in ga spremenil v trpotec. Odslej so imela dekleta pred njim mir, ljudje pa od takrat uporabljajo to zelišče za zdravljenje vseh grdih bolezni. Če dobé namreč kure črn greben, jim ga porežejo, zavijejo v trpotec in nato vse skupaj zakopljejo tri čevlje globoko pod zemljo. Zemlja bolezen uniči ali pa jo prenese na krte, ki jih ta bolezen pomori. Tako so baje delali tudi v Mežiški dolini in zato so tod poginili vsi krti. Naj je bilo tako ali tako, res je, da so nekoč preganjali krte in da je vsak posel, ki je ubil krt, zaslužil meseno klobaso.

Prav tako je tudi res, da se je bil krt nekoč vsega preobjedel in se s tem zameril samemu Bogu. Takole je bilo. Ril je in ril po zemlji, si napravil toliko cest, da jih nima več menda niti sam Rim, kamor vodijo, kakor pravijo, prav vse ceste svetá, in preril skoraj že vso deželo. Tedaj pa se mu je v glavi zmešalo in je zinil: »Ves svet prerijem.« To prevzetnost mu je Bog zameril in mu dejal: »Poginil boš na vsaki cesti!« In res od takrat pogine vsak krt, če le pride na cesto.

Repa.

Vdova je bila požela rž in vsejala repo; tako je imela v enem letu kar dva pridelka. Del teh pridelkov je prodala, izkupiček pa porabila za sinčkovu šolanje.

Nekoč je sin prišel iz šole domov v času, ko so pulili repo. Fantu ni bilo do dela in je samo po-

stopal. Mati mu je postavila zvečer na mizo krožnik močnika, skuhanega iz repe. Jed je bila res neslastna in ni je bilo lahko spraviti iz ust.

Mati je to opazila, pa je modrovala: »Res, močnik ni bogvekaj, vendar pa repa ni puhla; moč zemlje je pač šla le v korenine. Pa saj tudi pri tebi ni šlo veliko učenosti v glavo.«

Pri zajtrku mu je postavila na mizo ostanek močnika prejšnjega dne, nato pa ga je napodila repo pulit. Na njivi, pri delu, se je šolani sinček zamislil in buljil tja v dan, repa pa se seveda tudi ni hotela puliti sama.

Tedaj mu je mati zalučala v hrbet tri repe, da je kakor snop telebnil na tla. Mati pa je še pripomnila:

»Iz tebe ne bo nikoli nič, saj ne najdem ua vsej njivi tako puhle repe, kakor je puhla tvoja glava.«

Prihodnja leta pa se je fant poprijel učenja in postal končno po mnogih letih celó papež. Smel je kovati svoj lastni denar. Dal je napraviti take novce, da so imeli na eni strani vtisnjene tri repe, v spomin onih, ki mu jih je bila mati še pravi čas zalučala v hrbet.

Za novce z vtisnjeno repo — razen enega, ki se je zgubil, jih imajo vse shranjene — bi dobil koš zlatnikov; bil bi bogataš in nikoli bi lastniku ne bilo treba goltati močnika, repnega pa še posebno ne. A doslej še ni bilo čuti, da bi ga bil kdo našel.

Tobak.

Pravijo, da so prinesli tobak k nam iz Amerike, a to ni res. Rastlino je pri nas zasadil sam peklenšček že mnogo prej, preden so jo pripeljali preko luže.

Živel je velik siromak. Imel je ženo in kopico otrok. Prebivali so v bajti, ki je bila tako razdrpana, da je družinica bivala bolj pod milim nebom kakor pod lastno streho. Hudo je bilo tem ljudem.

Pa se je prikazal nekoč siromaku rogač in revež je seveda takoj z njim začel besedo. Napravila sta dobro kupčijo. Rogač je sezidal siromaku velik grad z lepim vrtom in mu navrgel še vrečo cekinov. Za to darilo se je siromak zavezal, da točno po treh letih pove rogaču ime rastline, ki jo je imel nepridiprav s seboj in ki jo je vsadil na sredi vrta. Če pa ne bi ob določenem času vedel tej rastlini imena, bi zapadla vsa grajska družina rogaču.

Bivši siromak, sedaj graščak, je prvo leto prav imenitno živel. Kdor je le prišel v ta kraj, bodisi reven bodisi bogat, grd ali lep, vsak je bil njegov

gost, dokler je sam hotel. Vsakomur je graščak pokazal tudi neznano rastlino, da bi ji določili ime. Tega pa ni vedel prav nihče.

V teku drugega leta je graščak povabil učenjake vsega sveta in jim obljubil bogato darilo, če mu povedó, kako se pravi čudni rastlini, ki je bujno poganjala sredi graščinskega vrta. Nobeden ji ni vedel imena. Prihajali so dan za dnem v grad in se gostili, a odhajali so, ne da bi gospodarju povedali imena rastline. Ta je pa vabil tudi domačine, stare očance in domače vrače, ki so poznali marsikatero rastlino. Tudi ti so samo ugibali: »Podobna je srpovju, ampak to ni.«

Že je minevalo tretje leto in graščak se je čutil večjega siromaka kakor svoje dni. Zapustiti bo moral grad, živeti zopet v revščini in rogač si bo svojil njegovo dušo in telo. V teh stiskah je razobesil na gradu črno zastavo.

Zadnji dan tretjega leta pa je prišla mimo popotna ženica in vprašala gospodarja, za kom žaluje, da ima razobešeno črno zastavo. Graščak ji je le nejevoljno povedal zgodbo in kaj ga čaka jutri. Ženica pa ga je potolažila, češ da bo ona vse uredila, da bo prav. On naj se samo skrije za steber ob vhodu in tam počaka rogača.

Komaj se je bil gospodar stisnil ob steber, že je pridrdrala po cesti kočija s tremi pari iskrih vrancev. Videti je bilo, da prihajajo iz samega pekla. Ženska je tedaj počenila na neznano rastlino sredi vrta in zajakala, kakor da jo zvija v trebuhu. Rogač je skočil iz kočije, s stisnjenimi pestmi začel močno biti po čepeči ženi in rjovel:

Fr. Stiplovšek.

»Žensčina, dol s tobaka!« Tedaj pa skoči izza stebra gospodar in ko neumen kriči: »Tobak, tobak! To je tobak!«

Tedaj je zasmrdelo, kočija, vranci in rogač, vse je v hipu izginilo, ženica pa se je zadovoljno hihitala: »Zdi se mi, da tudi tale tobak tako neprijetno diši kakor rogač s svojimi vranci, žveplom in ognjem.«

Žena do svoje smrti ni več zapustila gostoljubnega gradu in graščak je bil zopet srečen. Njegovi gostje pa so zvijali listje tobaka v cigare in iz njih vlekli dim.

Tako so spoznali pri nas ljudje tobak, ki ga danes toliko pokadijo.

GRLICA

Vinko Beličič

Meta je slonela ob rosnem kuhinjskem oknu in gledala nekam v prazno. Zahajajoče sonce je posvetilo iz temnih oblakov, ki so že ves dan brzeli pod nebom; podil jih je močen, vlažen veter. Onstran valujoče reke je bil temen smrekov gozd, ob robu so rasle mlade jelše. Kadar je planil veter iz smrečja, so se sunkoma pripogibale do tal.

V kuhinji je bilo že temno. Meta je počasi vstala, se pretegnila in prižgala luč. Okno je napol zagrnila z belo zaveso. Tedaj je zapela v kletki nad omaro grlica. Meta se je spet zamislila.

*

Pred tremi, štirimi meseci je skoro sleherni večer zahajal v njihovo hišo mladi učitelj Jernej. Sprva je postajal pod okni, oprezoval okrog voglov in lahko požvižgaval. Jernej je bil pesnik, v resnici nekako samsvoj človek s štiri in dvajsetimi leti in s službo v večji vasi blizu mesta. No, in nekoč je zagledal pred cerkvijo ljubko dekle s pristriženimi svetlimi lasmi, kot oglje črnimi očmi in prijetnim obrazom. To je bila Meta, njegova prva večja ljubezen, izšolana učiteljšnica.

Ko se je otresel prvotne plahosti, jo je obiskoval tudi na domu. Dekletovi starši so skrajaj godrnjali; ko pa so spoznali, da kaže zares, je postal Jernej njihov vsakdanji gost. Z Meto sta imela vedno dovolj malenkosti, da sta čebljala po dolge ure. O ljubezni ji je govoril le, kadar ji je bral svoje genljive pesmi. Meti se je vendar kar za malo zdelo, da ji o ženitvi nič ne spregovori. Pred materjo ga je zagovarjala, češ, počasi bo že. Njej se prav za prav res ni mudilo z devetnajstimi leti pred oltar.

Prišel je, ko je bila sama doma. Baš je menjavala grlici vodo. Ponudila mu je stol. V sobi je bila tišina. Razen tiktakanja ure je le zdaj pa zdaj zagrlila grlica.

Meta je spregovorila: »Jernej, kako hitro gre čas, ne? Kje je že pomlad, ko sva se spoznala.« Jernej se je naglo okrenil in jo pogledal; njegov obraz ni imel nobenega izraza. Meta je premolnila. V tistem trenutku je zapela grlica nad omaro in prekinila dušljivi molk.

Jernej se je obrnil k Meti, vsakdanje ji je pogledal v velike, črne in vlažne oči, prenesel njih zagonetni sij in utrujen rekel:

»Pusti, saj vse skupaj nima več smisla. Poglej, kako je zunaj lepo sveže in prosto! In grlica, kako poje.« Vstal je in stopil h kletki. Živalca je mežikala s temnorjavimi očesci, se nenehoma priklanjala in grčila, stopicajoč z rdečimi nožicami. Jernej jo je vzel v roko in jo božal. Hotela je zleteti, pa je le povsila rahlo razmaknjene peroti in obračala glavo. Jernej jo je nesel k obrazu. Ko je čutil na licu mehko, toplo perje, jo je poljubil na črno progo za vratom. Potem jo je zaprl nazaj in se nasmehnil.

»Kako lepa je ljubezen, ki nima nobenega namena, ki samo dviga, dviga...«

»Jernej, kaj misliš s tem?« se je zavzela.

Spet se je nasmehnil; kmalu je odšel z lahnim priklonom.

Nekaj dni potem je izostajal. Ko je spet prišel, ga je bila sama prešernost in dovtipnost. Meti se je ta sprememba zdela čudna. Iznenadila jo je: ali prijetno ali neprijetno, tega sama ni vedela.

»Kako pa grlica?« se je zasmejal.

»Grlica? No, zdi se, da postaja domišljava, odkar čuti, da se učitelj Jernej zanima zanjo, medtem ko po Meti več ne sprašuje,« mu je trpko odgovorila.

Izpulil je bilko, ki je rasla najbliže ob stezi, in poščegetal dekleta v lice. Minil ga je smeh.

»Daj, pomiri se! Glej, tvoja grlica živi v kletki, odkar je zletela iz gnezda in se neizkušena ujela. Zdaj ji poteka čas čisto enakomerno: zoblje, pije in gruli. Včasih le, ko zasluči izgubljeno svobodo, kljuje žico, ki jo loči od sonca, vetra, njiv in gozdov. Potem se najde človek, recimo učitelj Jernej, in namah začuti zanimivo sorodnost med seboj in grlico v kletki. Obema nečesa manjka, dasi docela drugače in samo včasih. Zato vzame človek ptičico v roke in za čuda spozna: ta skromna, rdečkasto pepelnata grlica z lepim črnim trakcem je vredna vse ljubezni. Kajti edino

taka ljubezen je docela nesebična in brez vsakega namena. Edino taka dviga, dviga...»

Meta je razumela, da se brezsmiselno zapleta in ogiba prave besede. Skoraj ujedljivo je odgovorila:

»Jernej, povej, ali se norčuješ? Jaz nisem taka kot ti in nimam navade, da bi se igrala z besedami. Reci mi naravnost, da sem ti odveč.«

Položil je dlan na njene lase in jih nekajkrat pobožal. Potem se je spet zasmel in rekel:

»No, Meta, le ne razburjaj se, saj končno te imam vendar rad, kljub temu, da se najini nazori o ljubezni ne ujemajo.«

Preko reke je zapihal veter, se poigral z Metinimi lasmi in rdečkastim krilom, se našepetal v vejevju senčnega hrasta in odšumel dalje po mladi, dišeči koruzi.

Meta je gledala Jerneja, ki je žvečil sočno bilko. Gledala je, ni vedela, ali razume, ni vedela, kaj naj reče.

Ko sta še govorila o malopomembnih stvareh, je nizko sonce zakril srebrno meglen oblak. Pred ločitvijo je Jernej poljubil Meto na levo lice. Naglo je odšel in izginil za gričem. Dvakrat je še zavriskal. Meta je stala ob leskovem grmu in strmela za Jernejem. Potem se je vrnila v hišo; na pragu je zaslišala pojočo grlico. Sama ni vedela, kdaj so ji postale oči mokre.

Jernej je izostal za zmerom, kar tako, ne da bi kaj pisal ali odgovoril na njena vprašujoča pisma.

Njega pa so nepričakovano predstavili v oddaljen trg. Seveda je bil na moč zadovoljen. Komaj se je na novem mestu toliko udomačil in zamotil z delom, da mu ni bila Meta zmerom v mislih, je njegovo pozornost pritegnilo nase drugo dekle, mirna in preudarna Marija. Mladi učitelj ni vedel, kaj ima ta deklica zanj tako privlačnega. Ko je bil v učilnici in se razgovarjal z otroki, je čestokrat pogledal skozi okno. Na sosednem vrtu je bil Marijin dom, tam je dekle večkrat delalo. Včasih je prala in razobešala perilo, drugič krmila kokoši, potem zopet pobirala zrelo sadje ali grabila odpalo listje. Jernej je stal ob oknu, pred njim so migale otroške glavice, sami začetniki. Ljubeznivo jim je govoril o jeseni — tam zunaj pa je bila Marija, tenka in lepa v sinji obleki, sonce je sijalo na rumeno drevje.

Ob neki priliki se ji je predstavil, bilo mu je nerodno, Marija se mu je smehljala.

»Saj se prav za prav že pozna, ne?«

Gledal jo je.

»Vaše pesmi sem brala. Zakaj silite v tako nežnost, ali morajo biti pesmi samo solzave? Ne, ne, gospod učitelj, pogledajte krog sebe, kako je svet lep! O njem pojte, pa bodo vsi zadovoljni. Vi sami pa najbolj.« Postala je vesele volje. »Pa oprostite, da segam v Vaše področje! To je moje zasebno mnenje.«

»Hvala, gospodična Marija, za pozornost in grajo,« se ji je nasmehnil in ji čvrsteje stisnil roko. »Morda se sčasoma poboljšam.«

Odslej sta bila večkrat skupaj, ljudje so že začeli govoriti to in ono. Jernej je kmalu videl, da je Marija dobra deklica, stvarna v besedah, in da ima zdrave nazore o življenju. Občudoval jo je zmeraj bolj, ne kot čustven, bolan zaljubljenec, temveč kot samozavesten fant, ki gleda z zreli očmi v svet. Zajelo ga je tiho veselje, z vso dušo je govoril malčkom, ki so ga s široko odprtimi očmi mirno poslušali. Tako so tekli jesenski dnevi.

Meta je bila nekaj časa vsa druga. Tiha in jedka je trpela vse poletje do teh predzimskih dni. Jerneja še ni pozabila. Vedela pa je, kako je z njim.

*

Zdramila se je iz misli. Iz kletke je vzela grlico, za katero je z vsem srcem skrbela. Živalca je postala tako domača, da je zobala krušne drobtine z Metinimi dlani. Zakaj se ji je tako priljubila, si ni znala razložiti.

Iz mesta se je z jerbasom živil vračala mati, drobna, zdelana žena. Ko je Meta zaslišala njene težke korake, je spustila grlico na tla, odprla vrata in stopila naproti. Grlica se je hipoma začutila prosto, zletela na mizo, od tu pa se je hotela pognati v ugašajoči večer in v vrtince vlažnega vetra. Ob gladki šipi je omahnila. Poskusila je še enkrat, potem pa s krvavo glavico frfotaje padla na tla, še nekajkrat vztrepetala po vsem telesu in zaprla drobne oči.

Mrtvo ptico je Meta poljubila na črno progo. Ko se je skrivaj razjokala, ji je odleglo.

Drugi dan je zvedela, da se je Jernej oženil z Marijo.

*

Potem je bila dolga, pusta zima. Meta, učiteljica brez službe, je pletla in včasih mislila na Jerneja, ki nekje živi novo življenje. Ko so pomladni vetrovi očistili zemljo, je dobila službo vzgojiteljice pri nekem trgovcu. Njena lica so kmalu spet pordela in hoja ji je bila zopet lahkotno vesela. Grlice pa ni imela več.

PISANA TRATA

POKOLJ ARMENCEV

J. D.

Dne 10. marca leta 1919 je bil papež Benedikt XV. v nagovoru kardinalom med drugim dejal tudi tole: »V teku te svetovne vojske smo videli, da je Turčija neki narod skoraj docela zatrla in iztrebila; v trumah so morali pripadniki tega naroda zapustiti svoje domove, na potu pa so premnogi od lakote ali pod biči in meči mrtvi popadali na tla. Nekaj pa jih je zbežalo v gore, kjer so trpeli glad in neurje.«

In v tistem nagovoru je papež tudi razodel, da so ta narod — Armenci.

Med gorami v Mali Aziji, kjer izvirata reki Evfrat in Tigris, kjer v nebo kipi velikanska gora Ararat (5200 m), je Armenija. Armenci so indoevropska rasa — torej ne Semiti ne Mongoli ne Turki — kakor so Perzijani ali Indijci ali Slovani, Germani in Romani, so star narod, ki je prav zgodaj sprejel krščansko vero, in bilo jih je okoli dva milijona.

Dalje je bilo o Armencih znano, da so delaven, pravno čist narod, ki živi močno razkropljen po vsej Mali Aziji, pa tudi v Siriji in okrog Libanona, in da jih Turki, njih gospodarji, strastno sovražijo in so jih že večkrat kar na lepem brez povoda začeli klati. Prvič so jih leta 1896 pod suhtanom Abdel Hamidom poklali do 100.000. Med temi žrtvami je bilo tudi 190 duhovnikov. Tedaj so Turki oplenili 1500 armenskih mest in vasi. In že leta 1895 na božični dan so Turki v stolnici v Urfi sežgali 1200 živih Armencev.

Leta 1911 pa so Mladoturki v Solunu sklenili tole: »Prej ali slej morajo postati vsi podaniki turške države pristni Otomani (Osmani). Ker se to ne bo dalo doseči zlepa, bo treba seči po orožju. Vsa država mora imeti mohamedansko lice. Drugim narodnostim se ne sme dovoliti nikakšna organizacija, zakaj decentralizacija in samouprava bi bila izdajstvo zoper turško državo. Narodnosti naj ohranijo, če hočejo, svojo vero, svojega jezika pa ne. Po vsej državi mora zavladati samo turški jezik. To je poglavitno sredstvo, da zavarujemo nadvlado mohamedancev, vse druge narodnosti pa spremenimo v turško govoreče.«

Ta sklep je bil naperjen predvsem zoper Armence. Takoj prvo leto svetovne vojske so Turki začeli izvajati ta načrt. Svetovno zmedo so hoteli izrabiti, da bi se neopaženo znebili tega krščanskega naroda. Povelje sta dala voditelja Mladoturkov, Enver paša kot vojni in Talaat paša kot notranji minister. (Tega je l. 1921

nek armenski študent v Berlinu ustrelil.) Povelje se je glasilo: Armence treba gnati proti vzhodu v puščavske pokrajine ob reki Evfratu in jih tam naseliti. Kot vzrok sta ministra navajala grdo izmišljenino, da pripravljajo Armenci vstajo zoper Turke! Vse je bilo izmišljeno, da se na lep način krščanskih Armencev znebijo. Pričelo se je dne 14. junija leta 1915. Do 19. avgusta istega leta je bilo s silo iztrganih iz lastnih bivališč in odgnanih v peščeno puščavo 1.400.000 Armencev, mož, žená in otrok. Armencem, katoliškim in razkolnim, je bilo dano na izbiro, ali postanejo mohamedanci ali gredó v smrt. Junaško so šli oboji v mučeniško smrt, le redkokdo je odpadel. Nepopisno je bilo trpljenje nesrečnih izgnancev. Tisoči in tisoči so obležali mrtvi ob potih, bodisi od gladi bodisi od nalezljivih bolezni, ali pa so jih kar poklali vojaki in divji turški rodovi (Kurdi). Od vseh jih je prišla do reke Evfrata komaj tretjina. Armenske cerkve so Turki oskrunili, deloma porušili, deloma pa spremenili v turške mošeje. Vseh Armencev je bilo pomorjenih nad en milijon.

*

Nad mestom Antiohijo v Siriji se dviga golo, precej visoko gorovje, ki ga Turki imenujejo Musa Dag, t. j. Mozesova gora. Na to gorovje, in sicer na najbolj severni del, so zbežali ob koncu julija leta 1915 prebivalci šestih armenskih vasic, ležečih ob vznožju te gore. Zvedeli so bili namreč, da bodo Turki tudi nje odgnali na vzhod v puščavo. Ker pa so vedeli, da pri nasilnem preseljevanju čaka vsaj dve tretjini, če ne vse, smrt, so sklenili, da ostanejo rajši doma, se utrdijo na vrhu Mozesove gore ter ondi čakajo smrti ali pa — rešitve. Bilo je vseh skupaj 5000 duš, od teh 2074 žensk v starosti od 12. leta dalje ter 1550 moških v starosti nad 14 let. V neki noči, Turki niso nič slutili, so Armenci zapustili svoje vasi ter se povzpeli z vsem, kar so mogli odnesti, posebno s svojimi ovci in kozami, da bi imeli mleko in meso, na vrh gorovja. Imeli so nekaj pušk in strojnic. Utrdili so se z nasipi, kakor so vedeli in znali. Ko so Turki zapazili njihov beg, so jih takoj začeli oblegati. Že 5. avgusta so jih prvič naskočili. Turški stotnik se je bahal, da bo v enem dnevu vse polovil in pobil. A tisti dan so Turki odnesli

Antiohija z Mozesovo goro v ozadju.

krvave glave, kar jih je doletelo še nekajkrat. Isti dan pa je begunce zadel hud udarec. Proti večeru se je vlila silna ploha, ki je trajala vso noč in zmočila vso moko, ves kruh in vse ljudi do kože, ker še niso imeli postavljenih šotorov iz vej. A bolj so se bali, da jim ne bi zmočilo smodnika, kolikor so ga še imeli. Videč, da z malo ljudi nič ne opravijo, so Turki jeli zbirati večjo množino vojaštva. Oblegancem je kmalu začela trda presti. Pritiskal je glad, ljudje so umirali. Mrličje so metali kar z neke pečine v morske valove. Vse je dan za dnevom željno zrla na morje, ali se bo prikazala Turkom sovražna ladja, ki bi jih vzela na krov. Ženske so sešile velikanski beli prapor, na katerega so uvezle daleč viden napis: »Kristjani v nevarnosti! Pomagajte!« Minilo je bilo že devet in trideset dni, a še ni bilo pomoči od nikoder. Končno pa je štirideseti dan neka ladja zapazila belo zastavo in napis. Bila je francoska bojna ladja »Guichen« s štirimi dimniki. Kmalu je priplulo še nekaj drugih. Armenci so bili rešeni. Francozi so jih sprejeli na svoje ladje ter jih odpeljali v Aleksandrijo. Bilo je živih še 4058.

Z mirom v Sèvru je bila ustanovljena leta 1920 svobodna Armenija, kjer naj bi ostanki nadarjenega in miroljubnega naroda mirno živeli. Toda Kemal paša, vodja nove Turčije, je to državo brž razdejal. Pokolji so se ponovili. Ko so Turki leta 1922 pognali vse Grke iz svoje države — bilo je to eno največjih preseljevanj — so pomorili ali pregnali še zadnje ostanke Armencev. Le tisti skromni del Armencev, ki se je pridružil sovjetski Rusiji, je še ostal.

Tako je pošteni krščanski armenski narod skoraj popolnoma izginil.

SLOVANSKE PRESTOLNICE

Jan Šedivý

2. Zgodovinski razvoj Bratislave.

Gričevje ob izlivu reke Morave v Donavo je važna naravna trdnjava, ker se tu križajo Lutavske gore in Mali Karpati z Donavo ter ločijo ravnino ob Donavi in Moravi od rodovitnega sveta južne Slovaške in severne Panonske nižine. Kot varuha znamenite trgovske poti iz jugovzhodne Evrope k Baltiškemu morju sta bila griča ob izlivu Morave naseljena že v prazgodovinski dobi. Ko so Rimljani razširili svojo oblast do srednje Donave, so zgradili na južnem bregu Donave namesto prejšnje keltske naselbine veliko vojaško taborišče Carnuntum. Vojskovodja Tiberij, pastorek rimskega cesarja Avgusta, je pripravljajl odtod leta 6 po Kristusu pohod proti germanskemu plemenu Markomanov in njihovem bojevitemu kralju Marbodu, ki je vladal ozemlju sedanje Češke. Proti koncu prvega stoletja je rimska vlada še utrdila Carnuntum in ga z izvrstno cesto zvezala z Rimom preko naših krajev. Vodila je namreč preko Ogleja, Ljubljane in Celja do Ptuja, odkoder se je odcepljala proti Carnuntu mimo sedanje Dolnje Lendave (Halicanum). Rimljani so nastanili v Carnuntu 15. in 14. legijo (polk). Oddelke teh legij so naselili tudi na nasprotnem, severnem griču, na Devinu in v sedanji Bratislavi. Tako so torej rimski vojaki položili temelje sedanjemu slovaškemu glavnemu mestu.

V četrtem stoletju so Rimljani že s težavo zadrževali germanske vpade. Leta 374 so vdrli germanski Kvadi v okolico Carnunta ter jo popolnoma opustošili. Carnuntum pa zažgali in razdejali. Kmalu so za te kraje nastopili težki časi, ko so se po propadu rimske države vrstili v vladi Goti, Huni, Avari in Slovani. V slovanski dobi je prevzel dediščino prejšnjega Carnunta Devin, ki sta ga branila pred sovražniki dva nasipa in dva močno utrjena gradova. Razcvet Devina je v ozki zvezi z velikomoravsko državo, ki jo je ustanovil okrog leta 850 knez Mojmir in kateri je njegov naslednik Svetopolk pridružil razen Slovaške še ozemlje sedanje Moravske in Češke. Svetopolk si je izbral Devin za svojo prestolnico in za svoj glavni vojni stan, ni pa zanemarjal Bratislave, kjer je ustanovil tudi cerkev.

Ko so Madžari okrog leta 906 uničili velikomoravsko državo, so Devin razdejali. Kmalu so sicer zgradili nov grad, toda prejšnjega pomena ni Devin nikdar več dosegel. Devinski grad je dal končno leta 1809 razstreliti Napoleonov poveljnik.

Po propadu velikomoravske države so zagospodovali Slovaški Madžari. Zavedali so se važnosti Bratislave in zato so vsestransko podpirali njen razvoj. Čeprav so bili tedaj še pogani, vendar niso uničili bratislavske krščanske cerkve. V 11. stoletju je postala ta cerkev celó sedež prošta. Mnogo je k temu pripomoglo dejstvo, da je v tej dobi večkrat bivala v Bratislavi ogrska kraljevska rodbina, ki je bila tedaj že krščanska. Posebno rada je prebivala v Bratislavi mati kralja Šalamuna in njegova žena Judita. Večkrat je za daljšo dobo obiskal Bratislavo tudi ogrski kralj Andrej II.

Sedež proštije je bil pri cerkvi v gradu, ki je bil že sredi 11. stoletja tako močno utrjen, da ga nemški cesar Henrik III. ni mogel zavzeti kljub dvomesečnemu obleganju. V gradu je tedaj prebival grajski župan s svojimi oboroženimi služabniki. Najstarejši deli gradu kažejo gotski, poznejše dozidave in prezidave pa baročni slog. Od nekdanjih grajskih utrdb so se še ohranili štirje stolpi. Med njimi je najmogočnejši in najstarejši tako imenovani kronski stolp, ki se dviga nad nepristopno skalo, ki jo je nekoč obdajal še globok jarek z nasipom. V tem stolpu so hranili dlje časa znamenja ogrske kraljevske oblasti, kakor krono, žezlo in plašč sv. Štefana. Dva kronska čuvaja in sto vojakov so stražili te dragocenosti. Bratislavski grad so znatno povečali in olepšali leta 1635. Pod zemljo so razširili kleti v ječe, v pritličju pa skladišča za živež in orožje. V prvem in drugem nadstropju so priredili razkošna stanovanja za kraljevo rodbino in služabnike. Dobrih 120 let pozneje so grad preuredili za potrebe ogrskega cesarskega namestništva. Tedaj ga je namreč odredila cesarica Marija Terezija za bivališče svoji hčeri Kristini in njenemu možu Albertu, novemu ogrskemu cesarskemu in kraljevemu namestniku. Knez Albert je osnoval v bratislavskem gradu znamenito zbirko umetniških slik, ki jo je dal pozneje prenesti na Dunaj, kjer še sedaj slovi pod imenom Albertina. Za vlade Jožefa II. so pradelali notranjost gradu za osrednje semenišče, kjer se je vzgajal duhovniški naraščaj vse Ogrske. Zakaj Jožef II. je odvezl Ogrom in Hrvatom zadnje ostanke njihove ustave. Kakor v zasmeš stoletnim pravicam je odpravil tudi županije in namestništvo ter razdelil Ogrsko in Hrvatsko v deset

okrožij, krono sv. Štefana pa odpeljal na Dunaj. Po smrti Jožefa II. so spremenili grad v vojašnico. Leta 1811 so vojaki italijanskega polka Bianchi, ki so se naveličali neprestanih bojov, zažgali grad in od tedaj pričajo njegove mogočne razvaline na hribu nad Bratislavo o njegovi nekdanji lepoti in veličini.

Po strahovitem porazu pri Augsburgu na Leškem polju leta 955 so opustili Madžari prejšnje divjaško življenje z roparskimi vpadi v sosedne pokrajine in se posvetili poljedelstvu. Tako je nastala tudi na Slovaškem doba mirnega razvoja, zlasti od vlade kralja sv. Štefana, ki je z vsem madžarskim ljudstvom sprejel krščanstvo. V tem času so se začeli naseljevati na Slovaško Nemci. Ogrski kralji so jih radi sprejemali v svoje redko naseljene kraje, da so kot spretni obrtniki in dobri poljedelci dvigali kulturno in davčno moč. Tudi Bratislava je dobila mnogo nemških naseljencev, ki so se jim kmalu pridružili še Židje. Ko so z živežem slabo preskrbljeni križarji prve križarske vojske leta 1096 vdrli preko Ogrske proti svetim krajem, so skušali bratislavski Židje izkoristiti pomanjkanje živil v svojo korist. Zato so križarji opustošili bratislavsko predmestje, židovskega duhovnika Jona in več Židov pa umorili. Židje imajo še sedaj v rokah velik del bratislavske trgovine in 15 odstotkov bratislavskega prebivalstva je židovskega pokolenja. Bratislava je sploh važno središče slovaških Židov, ki imajo tukaj svoje osnovne in meščanske šole, pa tudi šole za vzgojo židovskih duhovnikov.

Leta 1241 so pridrevili iz Azije v Evropo divji Tataři, ki so uničili rusko državo, premagali pri Liegnici poljsko vojsko in radi svojih grozovitosti širili strah pred seboj po vsej Evropi. Saj so Tataři padlim krščanskim vojakom porezali ušesa, jih posušili in v devetih vrečah poslali v Azijo svojemu vladarju v dokaz svojih zmag. Grozo so vzbujali zlasti s svojo zastavo, ki je imela na vrhu droga mrtvaško glavo, iz katere je švigal ogenj in dim po smodniku. V tej dobi so namreč Kitajci že poznali smodnik, dasi ga še niso uporabljali kot strelivo, in od Kitajcev so ga spoznali tudi Tataři. Bratislavski prebivalci so sicer odbili tatarski napad, ker so bili Tataři bolj vajeni borb na odprtem bojišču ko obleganja trdnjav, vendar pa so bratislavski predmestja padla v tatarske roke. Na srečo pa so Tataři kmalu vdrli naprej v Panonsko nižino.

Kmalu je pretela Bratislavi velika nevarnost radi bojov med ogrskim kraljem Belom IV. in češkim kraljem Přemyslom II. Otakarjem. Ko je Bela IV. podedoval Štajersko, so bili z njim štajerski plemiči nezadovoljni. Pod vodstvom ptujskega graščaka Friderika in mariborskega Gotfrida so ponudili Štajersko Přemyslu II. Nato je nastala med njima za Štajersko vojska, ki je razgibala skoraj polovico Evrope. Ogrskemu kralju Beli IV. so prišli na pomoč Tataři pod vodstvom kana Burundaja, Romuni, Bolgari, Srbi ter gališki knez Danijel in krakovski knez Boleslav. Přemysl II. je zbral vojske po čeških in avstrijskih deželah, pomožne čete pa so mu privedli Oton Braniborski, Henrik Mišenski, šleski knezi in njegov bratranec koroški vojvoda Ulrik III. Spanheimski. Přemysl II. je dobil leta 1260 pri Kressenbrunn eno izmed največjih zmag češke zgodovine. Nad 18.000 sovražnikov je obležalo na bojišču, nad 14.000 pa jih je na begu utonilo v Moravi. Přemysl II. je podil ogrsko vojsko do Bratislave.

Bela IV. se je nato odpovedal Štajerski in sklenil s Přemyslom II. prijateljstvo. Naslednje leto je stopil Přemysl II. tudi v rodbinske zveze z ogrskim dvorom. Ko je Přemysl II. videl, da mu ne bo dala potomcev 25 let starejša žena Margareta, sestra zadnjega Babenberžana, ki jo je izvabil iz samostana, da bi si mogel lastiti pravice do babenberške dediščine, je zahteval od škofijskega sodišča v Pragi, da je proglasilo njegov zakon z Margareto za neveljaven, ker je Margareta poprej obljubila večno devištvo in samostansko življenje. Nato se je Přemysl II. oženil z mlado Kunigundo, vnukinjo kralja Bele IV., hčerko ruskega kneza Rastislava, ki je pred Tataři pobegnil na Ogrsko, kjer se je poročil z Belovo hčerko in dobil od svojega tasta v upravo srbsko Mačvo. Poroka se je izvršila v kapeli cerkve sv. Martina v Bratislavi, ki se še dandanes imenuje kapela češke kraljice.

Ko je Přemysl II. podedoval po bratrancu Ulriku III. Koroško in Kranjsko, je združil v svojih rokah večino slovenskega ozemlja. To svojo posest si je hotel zavarovati pred pohlepom sosednih Madžarov. Zato se je leta 1271 polastil močno utrjene Bratislave. Pod češko oblastjo je ostala Bratislava samo sedem let, do nesrečne bitke pri Suhih krutih na Moravskem polju, kjer je češki kralj Přemysl II. v boju z nemškim kraljem Rudolfom Habsburškim izgubil bitko in življenje. V zahvalo Bogu za to zmago je dal ogrski kralj Ladislav IV. zgraditi v Bratislavi frančiškanski samostan s cerkvijo.

Zadnji ogrski kralj iz Arpadove dinastije, Andrej III., je izdal leta 1291 Bratislavi znamenito listino, ki je položila temelj za njen cvetoči razvoj. Določala je, da dobi mesto samoupravo in da si more vsako leto na Jurjevo izvoliti iz vrst meščanov sodnika in dvanajst mestnih svetovavcev. Listina izrečno imenuje Bratislavo že mesto in ji zagotavlja mestno trošarino in carino za prevoz po Donavi ter ji dovoljuje lastne ladje z domačimi mornarji. Meščane oprošča davka, ki so ga prej plačevali od lesnih izdelkov in stavb županu. Vsem domačim in tujim trgovcem obljublja varnost življenja in imetja ter jim dovoljuje, da morejo tržne dni svobodno in brez carine razstaviti blago, ribe in živino.

Iz te dobe je najstarejša ohranjena svetna bratislavska stavba, mestna hiša. Njen najstarejši del s stolpom je dal zgraditi proti koncu 13. stoletja mestni župan Jakob. Njegov potratni sin je moral palačo zastaviti nekemu Židu. Ker je družina županovega sina ni mogla odkupiti, je prešla mestna hiša v židovsko last. Kmalu nato jo je kupil mestni svet, ki jo je dal razširiti ter predelati za potrebe mestne hiše, kar se je pozneje zgodilo še večkrat. Na prvotno gotskem stolpu, ki so ga po potresu leta 1590 in po velikem požaru leta 1733 popravili v baročnem slogu, je v latinskem jeziku napis: »Če je Bog z nami, kdo je proti nam.« V stolpu je vžidana železna palica, bratislavski lakot, da je mogel vsakdo kadarkoli preizkusiti pravilnost dolžinske mere. V stari mestni hiši je sedaj znameniti bratislavski mestni muzej. V prvem nadstropju slovi zlasti slika, ki kaže, kako je vrag vzel nekega bratislavskega krivičnega mestnega sodnika, ko je od uboge vdove izsilil zadnji vinar in nato še po krivem prisegel, da tega ni storil.

Rizah Štetić: Na bajram. (Risba.)

ZLOBNA GORA

Pavel Kunaver

Človek je premagal najvišje in najtežje vrhove v Alpah. Premagal je visoka gorovja v Afriki in povzpел se je na najsilnejše gorske velikane v Ameriki. Človeška noga prodira vedno globlje v osrčje prirode. Na severni in južni pol je že stopila, nobena vroča puščava in nobena velereka ji ne more več staviti ovir. Le najsilnejše gorovje na zemlji, Himalaja, ki kakor silen zid meji Prednjo Indijo od ostale Azije na severu, se z velikim uspehom upira človeku. Vedno pogostejše odhajajo najboljše oskrbljene odprave priznanih planincev in učenjakov sveta v Himalajo, pa zaman. Glavni vrhovi odbijajo najdržnejše naskakovavce in terjajo življenje odličnih mož.

Pa najsi so se druge gore v Himalaji pokazale za skoraj nedostopne, je ena med njimi, ki ji hladnokrvni planinci pripisujejo kar nenavadno sovražnost do človeka. To je Kančinčing, 8580 m visoki sosed Mont Everesta, najvišje gore sveta.

Posebnost Kančinčinge je tudi v tem, da je še bolj kakor imenovani prvak med gorami izpostavljena z vlago napojenim vetrovom iz Indijskega oceana. Zato pade na njenih pobočjih nepojmljivo mnogo padavin, v nižjih predelih dežja, više gori snega. Planinci, ki so preplezali že premnogo gorá po širni zemlji, trdijo, da še nikjer niso bili v tako veliki nevarnosti pred plazovi kakor ravno na Kančinčingi, kjer so bili prav povsod dan in noč v nevarnosti.

Preden bomo omenili nekatere ponesrečene odprave na Kančinčingo, moramo omeniti še to, da imajo planinci v osrčju Himalaje izredno težek položaj. Od zadnje kulturne postojanke so oddaljeni skoro 200 km. Do podnožja gorá jim morajo vse znositi konji in mezgi, v višave pa trume pogumnih nosačev. Tam v višinah pa jih ustavljajo silni sovražniki: redek zrak,

silen mraz, grozni snežni viharji in kar troje vrst plazov: skalni, ki se trgajo od tisoče metrov visokih sten, snežni, ki grmé od vseh strmin, in končno ledniški, ki so bolj redki, a tem strašnejši, kadar se utrčajo silne množine ledu od koncev lednikov, ki vise z višav.

Prvi, ki se je upal na Kančinčingo, je bil Anglež Crowley. Odlična odprava je imela s seboj tri izbrane švicarske vodnike. Svoj zadnji tabor so postavili že blizu 7000 m visoko. Konec pa je bil žalosten. Ko je oddelek najpogumnejših hotel naskočiti zadnje strmine, sta dva nosača padla. Sprožila sta plaz, ki je pokopal pod seboj tri nosače in mladega, pogumnega poročnika Pacheja.

Prvi mračni dogodki so zagrenili raziskovavcem Kančinčingo in šele leta 1929 jo je znova naskočil Američan Farmer. Dne 26. maja — v najugodnejšem mesecu za Himalajo — je bil že visoko gori v spremstvu najboljših nosačev. A na strahotnih strminah so nosači obupali. Farmer pa je dobro opremljen plezal dalje. Proti večeru so ga zajele megle in nosači, ki so na strmini čakali na svojega gospoda, so ga ugledali šele naslednje jutro, ko se je le še sunkoma pomikal po pobočju grozne gore. Kmalu nato pa je za vedno izginil.

Najbolj srečna je bila nemška ekspedicija, tudi leta 1929. Vodil jo je Pavel Bauer in spremljali so ga najboljši nemški planinci, ki so se odlikovali v visokih gorah tako v Evropi kakor tudi v drugih delih sveta. S pomočjo angleških prijateljev so dobili potrebna dovoljenja, da prodirajo v one skrivnostne predele naše zemlje. Nad osemdeset nosačev jim je pomagalo prenesti vso obsežno prtljago do glavnega tabora, ki je bil že nad 4000 m nad morjem. Od tam so postavljali tabore vedno više in više proti strašni Kančinčingi, ki jih je seveda po vsakem koraku bliže njenim skrivnostim bolj obmetavala z nevarnimi plazovi. Dvanajsti tabor je bil že 8000 m visoko. Tam sta bila seveda samo dva najodličnejša plezavca in tabor je bil — luknja v ledu na strašni strmini. V tej luknji sta bila plezavca vsaj varna pred silnimi vetrovi in deloma pred mrazom. A sreča jima ni bila mila. Kančinčinga je kuhala jezo in s silnim snežnim metejem pokopala vse tabore globoko pod novo belo odejo. Posamezne oddelke so neprestano grmeči plazovi ločili drugega od drugega. Le z žrtvovanjem vseh priprav so se posamezni planinci in nosači iz višjih taborov rešili. Do smrti izmučeni in ob najslabšem vremenu, v neprestanih viharjih, snežnih metežih in niže doli v tropskih naliivih so se zbrali vsi v glavnem taboru. Nihče ni manjkal. Le enega so po velikih težavah prenesli navzdol. Bil je plezavec Beigel, ki so mu zmrznile noge.

Odlično opremljena odprava nemškega učenjaka Dyhrenfurta se je morala prav tako brez uspeha vrniti. Seveda so znanstveni uspehi bili tudi pri tej odpravi veliki, a na vrh Kančinčinge plezavci niso mogli. Malone od začetka so najodličnejši plezavci te odprave, ki je imela med seboj tudi nekoliko Angležev, nekako čutili, da jim ne bo mogoče, dospeti na vrh. In ti planinci so preplezali nešteto silnih vrhov, med njimi velikane, ki oklepajo srednjo Azijo!

Tu pod Kančinčingo pa jih je takoj, ko so stopili na strme lednike, pozdravilo bobnenje nevarnih plazov. Ponekod so morali napraviti plezalne steze

preko navpičnih ledenih sten. Koliko truda jih je stalo, da so spravili vse potrebščine svoje odprave preko sten, je težko umeti. Od zgoraj so vedno prihajali plazovi in posamezne skale ali cele ledene klade. Spodaj so jim grozile ledniške razpoke z nepoznanimi globinami. Svojega najboljšega in najpogumnejšega nosača so nekoč komaj še rešili iz take razpoke — k sreči se je zagozdil še ne pregloboko med hladnimi ledenimi stenami.

A 6. maj je bil nesrečen dan. Postaviti so hoteli nov tabor nad neko ledeno steno 7000 m visoko. Ko pa je bila vprav večja truma nosačev in plezavcev pod njo, se je stena s strahovitim gromom preklala in nepopisne množine ledu so se vsule s strmin. Dolina je izginila v oblaku ledenega prahu, pod katerim so treskale silne ledene klade navzdol. Tudi taboru je pretil konec, vsi so pobegnili iz njega, misleč, da so njihovi tovariši zginili v strahotnem plazu. Eden od Angležev v taboru, Smyth, pa je še videl, da so vsi možje ob prvem gromu kakor po čudnem navdihnjenju planili proti levici. Ko se je čez nekoliko časa ledena megla plegla, so se iz nje zaporedoma pokazali čudoma rešeni planinci in nosači, le enega ni bilo. Ker je grozil nov plaz, so mrzlično iskali in našli — iz ledu molečo roko. Odkopali so junaškega nosača Chettana, ki pa je bil mrtev. Pokopali so ga na ledniku in bežali v glavni tabor. Treba je bilo naglice. Komaj so se dobro lotili pospravljanja, da bi se preselili na varnejšo stran gore, že se je utrgal skoraj dva kilometra širok ledeni plaz. Z neznanskim grmenjem je z ledom zasul ledniško dolino vse do tabora. Le fotograf Duvanel je ob tem prizoru vztrajal pri svojem filmskem aparatu toliko časa, dokler ga ni ledeni piš plazu dosegel.

Vsa odprava se je preselila drugam in hotela najti Ahilovo peto gore. Zlobna Kančinčinga jih je pustila zopet prav pod svojo piramido. Nato so začeli znova treskati plazovi, vendar so plezavci vztrajali in po nekaterih napornih dneh priplezali po nepopisno strmim, s stolpi iz rušečih se skal in ledu okrašenem grebenu do 8000 m višine. Dvema najpogumnejšima plezavcema na takem potu seveda nihče od nosačev ni mogel slediti s potrebno hrano in šotori. Le vrv, cepin in dereze so ju še držale na silni strmini nad groznimi prepadi. Pa čas je potekal. Viseča na ledenem grebenu ne bi vzdržala nočnega viharja, morala sta nazaj do zadnjega šotora.

Človek sicer ni odnehal. Zopet so šle odprave na Kančinčingo, pa zaman. Smrtonosni plazovi, ledeni viharji, redek zrak in strahotni snežni meteži so ostali še vedno orožje, s katerim mračna Kančinčinga odžene vse napadavce s svojih pobočij in iz svojega skrivnostnega kraljestva.

Te odprave sta lepo opisovala Angleža Bridges in Tiltman.

OB DRUGI RAZSTAVI ZAGREBŠKIH UMETNIKOV

K našim reprodukcijam.

V zadnji številki lanskega letnika Mladike smo objavili nekaj reprodukcij po delih sodobnih hrvatskih upodabljajočih umetnikov, ki so razstavili na lanski prvi skupni razstavi hrvatskih umetnikov v Za-

Ivan Tabaković: Deklica v naslanjaču. (Tempera.)

grebu. Objavili smo slike Režeka, Tiljaka in Trepšeta ter plastiko Augustinčića.

Letos so priredili »II. razstavo zagrebških umetnikov«, ki je bila odprta dne 1. maja v Umetniškem paviljonu v Zagrebu. Udeležilo se je prireditve 40 slikarjev in kiparjev, ki so poslali nad 200 del. Zastopani so bili skoraj vsi najbolj znani hrvatski umetniki iz Zagreba in iz kulturnega kroga, ki ima svoje središče v Zagrebu. Udeležili se niso samo člani kluba »Trojice« (Babić, Becić, Miše) in Hegedušić s svojo skupino. Med razstavljavci so znana sloveča imena: Meštrović, Uzelac, Kljaković, Augustinčić, Kerdić, Trepše, Mujadžić in drugi.

Zanimivo je, da so bili to pot posebno številno zastopani kiparji, ki so pokazali mnoga res odlična dela. Med njimi se je več mladih, še nepoznanih talentov predstavilo z dobrimi, mnogo obetajočimi prvenci. Isti pojav smo opazili tudi v Ljubljani na letošnji skupni pomladanski razstavi, o kateri bomo prihodnjič več poročali in objavili tudi vrsto reprodukcij. — Blagodejni vpliv Meštrovićevega plodonosnega delovanja na zagrebški akademiji se že kaže v kiparstvu hrvatske pa tudi slovenske najmlajše generacije. Njegovi starejši učenci, kot Kršinić in Augustinčić, zvesto pomagajo učitelju pri vzgoji mlajših. Tako moremo upati, da se bo tudi kiparstvo pri nas razvilo do tiste stopnje, na kateri je že slikarstvo.

Razstave se je udeležil tudi Ivan Meštrović sam, ki je prav ob istem času razstavljal z velikim uspehom v Berlinu. Objavljamo njegovo damsko portretno glavo. Mimo nje je Antuna Augustinčića odlomek s spomenika ena izmed najboljših plastik. Dobra kiparska dela so prispevali Frano Cota, Grga Antunac in Emil Bolmtinski, ki je pokazal prav izrazita portreta skladatelja Zajca in fizika Tesle. Daroviti kipar Vanja Radauš je razstavil več prav krepkih plastik. Zasto-

pani so bili še Hinko Jun, Ivo Kerdić (občuteni kip sv. Antona), Joza Turkalj in še več drugih. Izmed slikarjev naj omenimo le najbolj znane: Marijan Detoni (objavljamo njegovo mračno, pa močno sliko iz predmetne revščine »Prehrana«), Vilko Gecan, Vinko Grdan, Ignjat Job (realistični prizori iz ljudskega življenja), Joza Kljaković, Dušan Kokotović (sliko dubrovniškega pristanišča prinašamo v reprodukciji), Tomislav Krizman, ki je razstavil niz sočno dekorativnih grafičnih listov, Omer Mujadžić (glej oljno sliko Baške na Krku). Oto Postružnik, ki je izšel iz idejnega kroga »Zemlja«, je znan kot samosvoji oblikovavec kmetskega sveta, karikaturist Ivo Režek je pa razstavil med drugimi oljnimi slikami tudi uspelo »Tihožitje«, ki ga objavljamo. Ivan Tabaković je poslal tudi »Deklico v naslanjaču«, Marino Tartaglia je razstavil dve sliki (»Glavo« objavljamo). Udeležili so se še Gjuro Tiljak (glej sliko »Garbin« v tempera tehniki), Marijan Trepše in v Parizu živeči Milivoj Uzelac. Zanimiva je risba Rizaha Stetića »Na bajram«, prizor iz muslimanskega vaškega življenja.

Za sklep naj navedemo nekaj stavkov iz predgovora v razstavnem katalogu: »Po številu dobrih umetnikov in po njihovih delih se presoja ne le umetnost, temveč tudi kulturni krog in trud, ki je bil uporabljen za obstoj in napredek lepih umetnosti. V določenih razmerah se po tem v širšem smislu presoja tudi kulturna stopnja določenega naroda sploh. Gotovo je, da nas glede teh prizadevanj v izberi sredstev in načinov kakor tudi v zasebni pobudi vodilnih družabnih velikašev presegajo mnoge mlade in osvobojene narodnosti (Poljska, Češkoslovaška...). — Po domovih naših premožnih someščanov prevladujejo slike raznih diletantov in slikarjev osladnih narodopisnih motivov in salonske plaže. Diletantski slučajni portretisti uživajo njihovo izdatno gmotno podporo, a množica teh slikarjev in kiparjev z uspehom krošnjari v imenu umetnosti po njihovih pragih. Razumljivo je, kolikšna škoda nastaja zaradi tega ne le za sleherno resno umetniško prizadevanje, temveč tudi za ves umetniški stan sam. Tudi če ne bi bilo drugih razlogov, bi že ta stan sam zadoščal, da opraviči ta umetniški pregled enega leta zaradi prave usmeritve gledavcev zoper zanikarnost okusa in za pravilno informacijo občinstva.«

Te besede veljajo popolnoma tudi za naše slovenske razmere. Strogo izbrana, res umetnostno pomembna dela upodablajoče umetnosti, zbrana na skupnih razstavah, so najboljša šola ljudskega okusa in najuspešnejša propaganda umetniške tvornosti. Ta zagrebška razstava je to potrdila v celoti: uspeh je bil odličen.

—a.

GLASBENI PABERKI

Ludovik Puš

Preden zaključimo svoja razmišljanja o naši narodni pesmi, pri kateri smo se obširneje pomudili zaradi zmagoslavja, ki ga je letos doživela, bomo gotovo prav storili, če opozorimo bravce izrečno še na zlorabo in nasilje, ki ga slovenski narodni pesmi prizadevajo različni pevci izvajavci. Najhuje pri tej stvari je okoliščina, da pesem najbolj pačijo in samovoljno interpretirajo vprav tam, odkoder prihaja na ušesa najširšim ljudskim množicam ter kvari njihov okus in estetski čut, namreč na ploščah in preko radiofonske postaje. Da bomo mogli ostreje ločiti dobro in

lepo od množice slabega in pokvarjenega, bomo pokazali samo na glavne nakaze.

Škoda, ki jo naši pesmi napravljajo razne produkcije na ploščah, je v zadnjem času bolj in bolj vidna. Čim bolj se po naši zemlji širi radiofonija, tem bolj pereč postaja ta problem. Nismo nasprotniki napredka, a kadar napredek škoduje ljudskemu umetnostnemu okusu in čustvovanju in ga kvari, je potrebna jasna beseda vsaj onim, ki na ploščah bodisi v javnih prostorih bodisi preko radiofonske postaje kaze lice naše pesmi.

Nekateri mislijo, da zadenejo bistvo narodne pesmi, če — kakor pravijo — po »kmečko« zapojejo in zaigrajo, češ, na kmetih se je narodna pesem rodila in tam živi, zatorej jo je treba po vaško urezati, pa bo prava! — Kdor je kdaj slišal kmečke fante, ko so se zvečer zbrali na vasi in peli, bo moral brez pridržka priznati, da ga je njihovo petje močno in prijetno prevzelo. Tam ni slišati šolanov, polikanov in pobarvanov, mehkih glasov. Prej so glasovi robati in sami po sebi odbijajoči. Vendar je okolje, v katerem pesem doni, kraj in čas, v katerem fantje pojo, in vse ozračje vasi tako ozko združeno s petjem, da ga človek dojema kot prijetno, toplo idilo naše dežele. Če bi najboljši mestni pevci zapeli isto pesem povsem dovršeno na istem kraju, bi bil učinek na dušo in srce manjši. Petje bi bilo temu okolju tuje. Tam, kjer v vrtcu cvete nagelj in zelenita roženkravt in rožmarin in kjer pojo pesem vaški fantje, tam je narodna pesem lepa, in to ne samo za kmečka ušesa, marveč za vsakogar, tudi za glasbenika. Seveda morajo biti fantje trezni in v pravem številu zbrani, ker v krčmi prepeva vino in ne srce.

Ako bi fantovsko petje, ki se tako lepo prilega našemu podeželju, v isti obliki presadili v mestno koncertno dvorano, med izbrana oblačila, v ozračje, nasičeno s parfumom, bi bil učinek porazen. Že dvorana sama kot prostor ne prenese takega petja, ker je zvok glasov zunaj dokaj drugačen kot v zaprtem prostoru. Glavno dejstvo pa, na katero moramo tu opozoriti, je, da je čustvena ubranost in razpoloženost mestnega poslušavca docela druga. In prav to je važno. Glasba vpliva neposredno na človeško čustvo, posebno narodna pesem, ki je v svoji pravi, neskaženi obliki najčistejši izraz ljudskega čustvovanja. Ako je čustvena dispozicija poslušavca uglašena na večerno idilo naše kmečke vasi, doseže vprav pesem nešolanega kmečkega fanta svoj uspeh. To dispozicijo je pa težko pričarati v človekovo domišljijo, če ga moti prav vsa okolica, in zato je čisto naravno, če ga moti tudi takšno petje. Vendar je fantovsko petje tudi v mestni koncertni dvorani naravno in pristno in gotovo nosi v sebi tudi za umetniško uho čar preprostosti, ki nam posebno dandanes tako dobro dé.

Čisto drugače pa je, če je takšno fantovsko petje nepristno. Takrat je in mora biti za človeka, ki ima vsaj trohico glasbeno estetskega čuta, učinek v vsakem primeru nikalen. Tu mislimo na različne pesmi, ki jih pojo ali posamezni pevci ali pevske skupine tako, da posnemajo ali vsaj hočejo posneti preproste pevce v načinu izražanja. Te vrste petje, ki ga imamo že celó na ploščah, je neokusno in glasbeno neužitno. Glede na dostojanstveno lepoto slovenske narodne pesmi bi bilo treba tako petje brezpogojno izločiti, četudi mnogim ali celo večini ugaja.

Tako smo pri jedru vprašanja, ki ga obravnavamo! Večina, na katero se v svojem demokratičnem čustovanju tako radi izgovarjamo tam, kjer ni na mestu, je sploh zelo problematična. Težko je sploh reči, ali je ta umetnina ljudem na splošno bolj všeč ali druga. Če v koncertni dvorani zažene peščica — redko kedaj vsa dvorana — oglušujoč tlesk in topot po kakšni pesmi, to še nikakor ni večina. Pri glasbenih umetninah, ki se človeka res globoko in iskreno dojmijo, niti ne more človek tako bučno izražati svojega ugodja. To se prej dogodi pri plitvejših stvareh, ki človeka le prijetno pobožajo. Po koncertih je v tem pogledu mogoče slišati značilne pomenke: da je namreč pesem tako prevzela tega ali onega, da je na ploskanje kar pozabil; ali pa, da ni mogoče ploskati, kakor bi stvar zaslužila, če je človeška notranjost polna mogočnega učinka. Ni tedaj tlesk rok vse. Vzemimo za primer že zelo pogoste glasbene oddaje radiofonskih postaj »po željah«, v prvi vrsti naše postaje. Kdor bi kritično zasledoval želje naročnikov glede glasbe, ki jih pošiljajo upravi, in istočasno mogel nadzorovati in v glasbenem pogledu ocenjevati dopisnike, bi nemara moral ugotoviti, da so to večidel povprečno ali celo podpovprečno glasbeno izobraženi ljudje, ki jim je estetski čut in okus včasih dokaj izmaličen. Zato po našem trdnem prepričanju nikakor ne gre, da bi se radijskemu poslušavstvu preveč vsiljeval okus glasbeno povprečno ali podpovprečno izobraženih ljudi in se tako pogostokrat kvaril lepotni smisel širokih ljudskih plasti. Nikdar ne sme umetnik ne njegov interpret (posredovalec) kloniti pred voljo in okusom množice, če hoče brez madeža izvrševati svoje poslanstvo, pa čeprav bi trenutno trpela njegova priljubljenost ali njegov žep. Ne posameznik ne ustanova ne sme zaradi gmotnega uspeha ubijati v narodu pravi, pristni čut za lepoto v pesmi in glasbi sploh. Nasprotno, njihova velika dolžnost je, da ta čut prav usmerja, vzgaja in razvija. Zato bi bilo treba različne želje glede glasbenega programa v radijski postaji ostro, nepristransko, a glasbeno umetniško strogo ocenjevati. Bolj prav je za vsakogar, ki se umetniško udeležuje, da čuje sodbo usposobljenih in odgovornih ljudi, kakor da zaradi priljubljenosti skuša ustrezati komurkoli. Pri vodstvu katerekoli umetnostne stroke ne sme imeti odločujoče besede ulica, marveč duhovna aristokracija, ki mora z vsem svojim umetnostnim bistvom koreniniti v narodu, črpati iz njega vire, jih izčistiti in zlahtniti ter vračati. Edino taka pot je prava in more voditi do resničnega, trajno vrednega razvoja narodne umetnosti, ne v zadnji vrsti narodne pesmi pa tudi godbe.

Ne bilo bi napak, če bi se ne samo naši bravci, ampak široka slovenska glasbena in druga javnost živeje zanimala za ta vprašanja, saj posegajo globoko v našo narodno glasbeno umetnost v prihodnosti. To bomo prihodnjič pokazali s primeri.

NOVE KNJIGE

Knjige Slovenske Matice za leto 1935. Program naše Matice priča o veliki smotrnosti v izbiri leposlovnih in znanstvenih del. Po vojski je družba izdala dvoje velikih del v prozi iz svetovnega slovstva, Reymontove Kmete ter Tolstega Vojno in mir, oboje v štirih knjigah. Glede znanstvenih del je najbolj

široko segla s Kidričevo Zgodovino slovenskega slovstva ter Cankarjevo Zgodovino umetnosti. Naslonitev na leposlovje in s tem v zvezi omogočeno izdajanje znanstvenih knjig za široko izobraženstvo — specialno znanstveno delo čaka našo Akademijo — to je program, ki ga Matica sedaj izvaja in ki ji bo tudi za pozneje ostal. Letos je izdala dvoje leposlovnih in dvoje znanstvenih del. Začela je z izdajo klasičnega romana Bistroumni plemič don Kihot iz Manče. Izšla je letos prva knjiga (str. 338), sledile ji bodo še tri. To najbolj znano delo španskega slovstva je prevedel dr. Leben, ki je napisal tudi potreben stvarni komentar in obširen uvod (na 59 straneh) v umevanje španskega človeka, tedanjega časa in romana samega. Leposlovna knjiga Miška Kranjca Tri novele (str. 200) je brez dvoma ena najboljših knjig naše proze v zadnjih letih. Kranjec je pravi novelist; daljša dela se mu ne posrečijo tako kakor novele. Tu podaja svoj svet Slovenske Krajine, izkoreninjenec in borce za samostojnost na lastni zemlji, male ljudi in male usode, iz katerih diha prava pesniška moč in pesem. Posmehljivost in plitvost njegove materialistične, a ne marksistične miselnosti ne prepričuje, ampak moti. Na nešteto straneh pa zapoje topla pesem zemlje in dela, pesem živih ljudi, ki se boré z življenjem. Brez dvoma je Kranjec danes naš najboljši novelist. Za sedemdesetletnico ustanovitve Slovenske Matice je J. Žigon napisal slovstveno zgodovinsko studijo Veliko pismo slovenske duhovne združitve (str. 146). V njej zasleduje javljanje misli o ustanovitvi takega društva, oriše ustanovitev, kjer deloma popravlja prof. Prijatelja glede deleža mariborskih rodoljubov pri ustanovitvi, dalje prva tri leta delovanja in delo teh treh let. To je iz arhivov in časopisov dobro podana slika ustanavljanja in prvega dela Matice. Kidričeva Zgodovina slovenskega slovstva (str. 409—576) se je nekam razširila, kar pa delu ni v škodo. Brezprimerna natančnost napravlja Kidričevo Zgodovino za temeljno delo o naši starejši književnosti, katerega bo le težko stvarno kaj dopolniti, dasi bo gotovo potrebno, več idejnih zaključkov in tolmačenj drugače formulirati. V tem, četrtem snopiču podaja prof. Kidrič sliko književnega dela v letih 1799—1809 (prva slovenska pesniška zbirka, epohalna Kopitarjeva slovnica, konec janzenističnega sv. pisma, prizadevanja za slovensko narodno pesem, pesmi Jarnika itd.). Dalje je popolnoma obdelana doba 1809—1813, katere časovni in slovstveni okvir podaja ter oriše ves pomen francoske Ilirije in politične razcepljenosti Slovencev na dvoje držav, ko se prvič pojavi ime Slovenija za celokupno slovensko narodno ozemlje. V slovstvu nam je ta doba dala Vodnikovo delo za jezikoslovje in šolstvo, Ravnikarjevo prizadevanje za čistost slovenskega proznega sloga, Jarnikove pesmi, ki po pesniški vrednosti presegajo Vodnikove, delo mladega Primca itd. V ozračje Zoisovega klasicizma se začno vpletati glasovi in odmevi nemške romantike in dajo misliti na mladega Prešerna, ki že raste v svoje dvajseto leto. Knjiga se končuje s splošnim orisom dobe 1813—1819 ter oznako slovstvenih krožkov na našem ozemlju. — Delo naše Matice nam v povodnji različnih založb in knjižnic priča o smotrnem delu in premišljenem programu.

Viktor Smolej.

Ivan Olbracht: **Hajduk Nikola Šuhaj**, Roman. Preložila B. Borko in Oton Berkopec. Izdala in založila

Tiskovna zadruga v Ljubljani. (Mojstri in sodobniki 9.) 1935. — Junak pričujočega romana, Nikolaj Šuhaj, je resnična oseba. Bil je vojaški begunec, ki je med vojsko in nekaj let po vojski hajdukoval v podkarpatskih gozdovih, to je, se boril zoper bogatine, žide in orožnike ter pomagal revežem. Zato je preprosto ljudstvo kmalu začelo gledati v njem hajduka junaka. Pisatelj, ki ima zelo močan pripovedniški dar, je iz te snovi ustvaril roman, ki je nekaka sinteza opazovanja in domišljije, realizma in romantike. Tako nam roman kaže na eni strani plastično podobo današnjega življenja in njegovih nasprotij, a nas hkrati vodi v pokrajine napoln pravljicega sveta. Poleg napete zgodbe, kateri daje široko zasnovano zasledovanje hajduka Šuhaja po pragozdovih, je posebno zanimiv opis prevrata in vobče socialno političnih razmer v zaostali gorski vasi, prav tako pa tudi slike prirodnih lepote, ki dajejo delu še posebno privlačnost. Romana, ki je tudi lepo preveden, ne odložiš, dokler ga nisi prebral. F. V.

S. Scoville ml.: **Za Inkovim smaragdnom.** Povest. Poslovenil P. Holeček, ilustriral D. Klemenčič. Mohorjeve knjižnice 76. zv. Celje 1935. Str. 207. — V delu Mohorjeve družbe je vidna skrb tudi za mladinsko knjigo, ki bi odgovarjala miselnosti in potrebam polodraslih dečkov od 13. do 16. leta. Za te dečke je družba izdala že vrsto knjig z napetimi zgodbami iz različnih svetov, n. pr. ameriškega, afriškega, severnega itd. Tudi Inkov smaragd je taka knjiga in njena odlika je zlasti v tem, da nam s polnimi barvami in velikim znanjem slika bogotno naravo in pisano živalstvo tropičnih južnoameriških pokrajin. Knjiga, v kateri junaki isti junaki kot v že izdani knjigi V samotah pragozda, nam pripoveduje pisane zgodbe s potovanja v pokrajine ob Amazonki in njenih pritokih, v skrite predele nekje na visokih planotah nekdanjega Inkovega kraljestva, prigode pisane družbe v ameriških pragozdovih, na rekah, na stezi smrti, na visečem mostu preko brezdanjega kanjona, v taboriščih, pri brzicah, na lovu, pri zabavi in delu itd. Pred nami zaživi vsa, kar neverjetna čudovitost tropične narave s svojim rastlinstvom, živalstvom in prebivalstvom. Vedno doživljamo kaj novega, med vse se pa meša prijeten humor in prijateljsko čustvo, ki veže tovariše te odprave v vseh nevarnostih in težavah. Za mlade ljudi je to knjiga kot nalašč, obenem pa bo ugajala vsakomur, ki se rad potopi v čudeže in skrivnosti daljnih dežel. Dore Klemenčič je knjigo izborna ilustriral s celostranskimi slikami in vinjetami, ki se sijajno prilagajajo duhu knjige. Prevod je odličen. V. S.

Roland Dorgelès: **Leseni križi.** Ljudska knjižnica 58. zvezek. Jugoslovanska knjigarna, Ljubljana. 1935. — Povojno slovstvo je prineslo nekaj novega: vojni roman. Te vrste slovstvene proizvode najdemo v zadnjih letih skoraj v vseh jezikih. Sprva je menda imel največ uspeha Remarque z znanim romanom »Im Westen nichts Neues«, vendar je pa to delo polno sirovosti, nasilnosti, naturalistično. Dorgelès pa v svojih »Lesenih križih« sicer ohrani ves realizem in neposrednost dogajanja, vendar ga dvigne do neke vseobsegajoče objektivnosti, kakor sam pravi: do preustvarjene resničnosti. Nikjer ni izumetničenosti, nikjer stereotipne senzacionalnosti, vse je živo, neposredno, skromno in prav v tem veličastno. Dorgelès ima čudovito prožen slog, neko umirjenost gledanja na življenje, iskren je celó v trdi vojaški robatosti.

Nikjer ni direktne tendenčnosti zoper vojsko, vendar je vsa tragedija življenj, klanja, smrti in lesenih križev en sam krik po miru. Knjiga je pisana napeto, živo in neposredno. Prevod je ohranil prožnost in jedrovitost; pripravila ga je Ivanka Klemenčičeva. J. V.

Knjige Mladinske Matice za leto 1935. Knjige te mladinske založbe so dobile kar svojo ustaljeno obliko, pa tudi vsebino in višino, dasi bi kake spremembe, zlasti glede izbire leposlovja, nikakor ne škodile. — Kresnice (str. 87) so zbornik sestavkov, vsako leto iz druge stroke, letos na primer v glavnem iz zemljepisja in narodopisja. Knjižica je bogato ilustrirana. Leposlovno knjižico je napisal France Bevk, namreč novelico Pastirci (str. 87), ki pa niso kaj izrednega in so v ozkem sorodstvu z njegovim Tatičem, Gmajno in podobnimi pastirskimi zgodbicami. Zdi se mi, da bodo otroci očitati novelici dolgočasnost. Mladinska Matica je izdala že več Bevkovih stvari in prav bo, da seže tudi po kakem delu drugih pisateljev, ki vsakoletnemu razsodišču gotovo tudi predložijo dovolj rokopisov na izbiro. Prijetne so ilustracije Nikolaja Pirnata. Bambičeva slikanica Kralj Honolulu (str. 59) z Ribičičevim besedilom je prav posrečena knjiga, v verzih mestoma nekoliko se opotekajoča, a v motivih prijetna. Le oblika take slikanice, kot smo na tem mestu že svojčas omenili, ni prav najboljša, ker je premajhna. Dr. R. Andrejka v knjižici Po lepi Sloveniji (str. 78) opisuje le Ljubljano in Maribor, a sledila bo gotovo še vrsta knjižic z opisom vseh drugih krajev iz vse naše dežele. Ta poljuden način opisanja naših krajev je zelo posrečen, ker prijetno združeno podaja zemljepis, zgodovino kulture in politike, socialne razmere in boje, umetniško lice in narodni pomen opisanih krajev. Spis ima obenem zelo številne ilustracije. — Mesečnik Naš rod, ki ga tudi izdaja zveza učiteljev v Sloveniji, prav tako kaže, da je pri nas zadnja leta v upadu leposlovje, ker prinaša veliko in to dobrega poučnega gradiva, malo pa leposlovja. V. S.

F. R. Donat Jug: **Praktični čebelar.** Založilo »Čebelarstvo društvo za Slovenijo«. Tiskala Jugoslovanska tiskarna. Ljubljana, 1934. — Slovenski čebelarji svet je že dlje časa močno pogrešal sodobne splošne knjige o čebelarstvu. Imamo sicer »Popolni nauk o čebelarstvu« našega slavnega Janše s Humkovim dopiskom, pa oboje, dasi vedno veljavno, je vendarle za današnji čas nepopolno in pomanjkljivo. Lakmayerjev »Umni čebelar« v izdaji Mohorjeve družbe ne zadostuje več. Žnidaršičev »Naš panj« je pa glede na snov enostranski in teoretično zlasti za začetnika nezadovoljiv. Treba nam je bilo sodobne knjige, ki obravnava vse čebelarstvo, ozirajoč se na naše posebne razmere. In takšno knjigo smo sedaj dobili. — Knjigi se pozna, da jo je napisal izkušen praktični čebelar. Teoretični odstavki so večidel povzeti po člankih v »Slov. Čebelarju«, ki jih je priobčeval pred leti M. Humek, opirajoč se na odlično delo slavnega nemškega znanstvenika dr. E. Zauderja, poglavje o čebelnih boleznih je ponatisnjeno iz brošure prof. Jos. Verbiča, ostala poglavja pa je sestavil frančiškanski brat Donat Jug (zakristan na Brezjah) sam, zajemajoč iz svoje bogate izkušnje in deloma iz člankov v »Slov. Čebelarju«. Celotna snov je razdeljena v štiri poglavja. V prvem govori pisec o vprašanjih, ki predvsem zanimajo slehernega začetnika, preden se loti čebelarjenja; drugo

obravnavo nauke o ustroju čebelarstva in o čebelnem organizmu. Ti nauki so nekoliko razmetani, kar enotnosti slike o čebelnici družini ni v korist. Preglednosti škoduje tudi dejstvo, da je o nekaterih pojavih v življenju čebel pisano na več mestih (n. pr. o rojenju). Važen in zgoščen sestavljen je spis prof. Verbiča o boleznih. Dozdaj v nobeni slovenski čebelarški knjigi nismo imeli tako podrobnih in skrbno sestavljenih navodil za čas bolezni v čebelnjaku. Odlično sta sestavljeni tretje in četrto poglavje, ki sta predvsem praktične narave. Od zgodnje pomladi do pozne jeseni in še za zimo je pisatelj podal skrbna navodila, ki slone na bogatih izkušnjah. Težišče knjige je prav v teh praktičnih navodilih, ki so zlasti za začetnika dragocen kašipot in dober svetovavec v najrazličnejših zadregah, ki z njimi posebno mlademu čebelarju čebele ne prizanašajo. Vse je pisano lahko umljivo in preprosto, prijetno in domače. V zadnjem poglavju govori o prevažanju čebel v pašo, kar bi nemara bolj sodilo v prejšnje poglavje. Dandanes je prevažanje skoraj kar reden letni opravke vsakega čebelarja, ki hoče uspešno čebelariti. Pač pa spada v to poglavje razprava o medu in o vsem, kar je z medom v bližnji zvezi, ter o vosku, zlasti o njegovem pridobivanju iz voščin. O uporabi voska ni govora, kar bi bilo potrebno. Na koncu obravnava knjiga na kratko čebelarstvo sovražnikov in dodaja za sklep še nekaj izrednih sestavkov (preseljevanje družin, cvetni koledar, opazovalni panj itd.). Celotno delo je bogato ilustrirano z lepimi slikami, ki dobro pojasnjujejo besedilo. Knjiga po svoji vsebini in opremi zasluži pohvalo in pomeni v razvoju slovenskega čebelarstva mogočen korak naprej, dasi ji seveda do popolnosti še marsikaj manjka. Pisu br. Donatu Jugu, ki se je lotil težkega dela in ga zgledno dovršil, ter njegovim sodelavcem, ki so mu pri delu pomagali, je treba izreči nedeljeno priznanje.

L. P.

Duhovno življenje. Slovenska izseljenska tedenska družinska revija. Buenos Aires. Urejuje Josip Kastelic. — V Argentini, kjer živi okoli 20.000 Slovencev, je pred dvema letoma začel izhajati slovenski prosvetni in nabožni list. Ustanovil ga je in urejuje ga slovenski izseljenski duhovnik Josip Kastelic. Urednica ženskega vestnika je Marija Vodopivčeva iz Rosaria v Argentini, otroškega dela pa Krista Hafner z Jesenic. Ker je v Argentini tisk zelo poceni, se je mogel ta spočetka skromni listič hitro dvigniti do lepe višine. Upravičena je trditev, da je list naša izseljenska ljudska visoka šola. Zajeti hoče vse naše izseljence, ne le tiste v Južni Ameriki. In res gre danes v sedemnajst različnih držav sveta, kar ni mogoče trditi o nobenem drugem slovenskem listu. Njegov namen je, nuditi slovenskemu izseljencu vse, kar za svoje duševno življenje potrebuje: versko izobrazbo (katekizem in nedeljsko berilo), prosveto, zvezo z domovino, zvezo s slovensko kulturo doma, popis slovenske zemlje, opis tujih narodov, navad in dežel, pesmi in povesti itd. Otroški del hoče biti učbenik za slovenske otroke v tujini, ki nimajo nobene knjige. Letos je dosegel list že nad šest sto strani. Priobčil je vrsto člankov naših najboljših pisateljev, katere predstavlja izseljencem. Mnogo pišejo Fr. Trdan, dr. Jaklič, Finžgar, Krista Hafner (povest Lipetov bič — Šimnov Lipe iz Našega rodu), Janko Mlakar in drugi. Zanimiv za nas je popis Argentine, ki jo neprisiljeno, kramljaje popisuje Franc Dalibor,

argentinski Slovenec z vseučiliško izobrazbo. Tudi ilustrativni del je bogat in za nas eksotično prikupen. List izpolnjuje med našimi na tujem veliko kulturno nalogo, jim ohranja vero in narodnost in jih s tem obvaruje pred sirovim materializmom, v katerega jih toliko zabrede. Zato je bilo potrebno, da v našem listu to kulturno delo omenimo.

PABERKOVANJE

I. Koštiál

71. »Da se posvetim službi Gospoda... Stopite v službo Gospoda!« (Kallinikov-Kresal, Ženske in menihi, I, str. 356). † Služba Gospoda — služba Gospodova. Slovenščina uporablja namesto svojilnega rodilnika drugih jezikov navadno svojilni pridevnik. Če pa ima svojilni rodilnik pri sebi še kaka odvisna določila, ga seveda ne moremo pretvoriti v pridevnik.

72. »Vasilij,« — da bi natakarka spravil v dobro voljo, je Losev dodal celo ime njegovega patrona — »Vasilij Nikanovič, ali lahko še ostanem tukaj?« (isti roman, str. 304). † Ime njegovega patrona — ime njegovega očeta (Nikana). Natakarkarjev patron je sveti Bazilij (Vasilij), natakarkarjev oče pa je bil Nikan! Kako je napaka v prevodu nastala? Gospod Kresal je našel v nemškem prevodu besedo *Patronymikon* (t. j. očetovo ime, ime po očetu) ter menil, da to pomeni »patronovo ime«. Če bi pa imel pred seboj ruski original, bi bral „отчество“ (ôščestvo) in misel na patrona (zaščitnika) bi bila izključena; v Hostnikovem »Rusko-slovenskem slovarju« (1897) bi našel pomen: »nazvanje (!) po imenu otca (!)«.

73. »Pojdite jutri na Seleninsko cesto!« (isti roman, str. 254). † Seleninska cesta — Zeleninska (Zeleninova) cesta, imenovana po nekem Zeleninu. Gospod Kresal je našel v svojem nemškem prevodu »Seleninstraße« in mislil, da je tudi v ruščini s. No, on ni edini, ki prevaja ruske romane po nemškem prevodu. A nekaj ruščine bi pa le moral znati.

74. »Tresaje ji roko, je dejal« (isti roman, str. 218). † Tresaje — tresoč, stresajoč. Glagola tresati ni; imamo le tresem — tresti, potem stresem — stresti in stresam — stresati.

75. »Gozdarjeve ptice bom nagačil« (Rais-F. Kozak, Zaton, str. 123). † nagačiti — nagatiti. Vsi slovanski jeziki imajo besedo gat, ki je ženskega spola in pomeni jez, nasip, pot skozi močvirje, obloženo z dračjem. Iz nje je izveden glagol gatiti (= oblagati z dračjem, mašiti, polniti, zaježevati). Dovršnik nagatiti (= natlačiti, napolniti) ima trpni deležnik nagačen in ta deležnik je nekatere pisatelje tako zmotil, da so skovali glagol nagačiti. — Bral sem tudi že v nekem listu: »To me ni presenečilo«.

76. »Hreščaje so se premikali vozovi« (isti roman, I, str. 372). † Hreščaje (sed. deležnik) — hrešče. Ker je sedanjik glagola hreščati (IV. vrste) hreščim, se glasi 3. oseba množine hrešče, kakor molče, stoje, kleče (mlajše oblike: hreščijo, molčijo, stojijo, klečijo) in tudi prislovni sed. deležnik hreščé, molcé itd. (toda s padajočim naglasom).

77. »Potem je plaval s črnimi peroti za menož« (isti roman, I, str. 372). † S peroti — s perotmi. Beseda perot je ženskega spola in se sklanja kakor nit ali starost, torej je množ. orodnik »s perotmi« kakor »z nitmi«.

78. »Blok, na katerega je morala žrtev položiti svojo glavo« (Essad beg, Zarota zoper svet, Žis, 5. V. 1935, str. 514). † Blok [na morišču] — tnaló, klada. Spis je prevod iz nemščine; nemška beseda Block ima več pomenov. Na navedenem mestu pomeni seveda tnaló, klada, ne pa blok.

79. »Čevlje se mu (= zajcu ali hlapcu) vtika med škarje« (Rais-F. Kozak, Zaton, str. 97). † Čevlje se vtika — čevlji se vtikajo. Če se pa prevajavec boji, da se ne bi mislilo, da čevlji sami sebe vtikajo, naj napiše: »čevlje vtikaš«.

80. »Med odgovorom je ostajala zmirom bolj zadej« (isto delo, str. 99). † Zadej — zadaj. Prislovi iz roditeljske ali orodniške s pritaknjem j se pišejo s končnico -aj: včeraj, vekomaj, spredaj, spodaj i. dr.; ej pa pišemo v besedah, ki so se končevale na -e, preden se je j priteknil: torej, osorej, obkorej, vselej. Skrivaj je skrajšano iz deleznika skrivaje. Srbskohrv. sada, tada, kada (podobno tudi na vzhodu slovenskega ozemlja) nam kaže, da je treba pisati sedaj, zdaj, tedaj, k[e]daj.

PO OKROGLI ZEMLJI

Gorje muham! Proti nadležnim muham je človek izumil poseben električen ubijač. Ubijač je zelo preprost: na podolgasti deščici so vzporedno napeljene žice, napojene z električnim tokom. Kakor hitro muha tako sede, da se dotakne dveh sosednjih žic, šine vanjo električna iskra in jo ubije. Navadna hišna baterija lahko napaja kar tri ubijače obenem. Ubijač obesimo na podboje vrat ali na okenski okvir, pod njega pa položimo koritce, ki prestreza mrtve muhe.

Kdo naj še obupuje! Američan Charles Zibelman je po nesreči prišel ob obe nogi. Kljub temu pa je plaval 78 milj (1609 metrov) daleč, ne da bi se ustavil, skočil v vodo 50 metrov visoko, ostal v vodi 100 ur in dosegel ameriški rekord v plavanju pod vodo. Če ubog pohabljenec toliko doseže, kaj zmore šele telesno zdrav človek v duhovni ali telesni tekmi, samo če ima pravo voljo?

Barvasta opeka. Visoke stene po tovarnah jemljejo svoji okolici svetlobo, emajlirana ali posteklena opeka, ki bi svetlobo odbijala, bi bila pa predraga. Zato imajo zlasti v Nemčiji opeko nove vrste, ki se sveti in tako svetlobe ne vsrkava, ampak oddaja okolici. Do tisoč milijonov kosov opek izdelajo in porabijo v enem letu.

Slaven poglavar na ameriškem novcu. Pred dvajsetimi leti so Združene države Severne Amerike sklenile, da na nekem manjšem novcu ne bo več slike boginje svobode, ampak slika ameriškega Indijanca. Izbrali so vitkega glavarja Črnonožcev v Montani, ki mu je bilo ime »Belo tele z dvema puškama«. Poglavar je več predsednikov in mnogo slavnih mož štel med svoje prijatelje in je nekatere celo imenoval za častne člane svojega plemena. Kdorkoli ga je poznal, vsak je občudoval njegovo dostojanstveno vedenje.

Steklene palače. Navdušeni steklarji obljubljajo, da se bližamo stekleni dobi. Naj imajo prav ali ne, res je, da pri stavbah uporabljajo vedno več stekla. Ni še dolgo tega, da so ponekod imeli davek na okna: svetlobo so torej imela za razkošje! Odprtno

soncu, njegovi toploti in svetlobi dohod v svoje sobe! Sodobne tovarne si napravljajo velika okna, kar cele stene so iz stekla, prav tako pa tudi vmesne stene v notranjosti, tako da se dnevna svetloba in sončni žarki zlivajo po vsej hiši. Ne bo več dolgo, pa bomo stanovali v steklenih hišah.

Kaj si o našem življenju misli divjak. Domačin z otokov Fidži je z nekim misijonarjem prišel v Mělbrn v Avstraliji, ki je čisto evropsko mesto. Posebno je strmel radi ur na zvonikih. Saj rastejo stolpi v mestu kakor orhideje v njegovi domovini. Ure pa tudi vladajo, in sicer z železno palico, kazalcem. Boginje so, ki jih vsak moli. Na njihovo povelje ljudje po mestih vstajajo in vro v službo. Samo na drobno urico na zapestju pogledajo in že jih pošlje k obedu. Še enkrat se ozro vanjo, pa jim ukaže spat. Le kako morejo biti tako bojazljivi in jesti še takrat, ko lačni niso! V njegovi vaši ljudje jedo, kadar so lačni, in hodijo spat, če so zaspani, ne pa na povelje. — Tudi sicer belci niso pametni. Namesto da bi s soncem legali in vstajali, ti žgo luč cele noči in gradijo stavbe do oblakov. Res čudno, da se mostovi ne zrušijo pod težkimi vozovi in da cele vrvi vozov divjajo kar čez strehe mestnih hiš in se hiše ne zmečkajo. — Vse življenje je gojil željo, da bi kdaj videl mesto. Zdaj ga je videl in reči mora, da je ljudi preveč in da so veliki reveži, ker morajo vedno dirjati in dirjati. »Možje dirjajo v zraku in po tleh, mudi se tistim, ki kopljejo v jamah, mudi se možem, ki se vozijo v škatlah na kolesih. Le čemu? Mislim, da so ure krive. Ljudje se jih bojijo, zato hitijo, da bi jih ne razžalili.«

Kasna pravica. Pred petimi rodovi so bila mesta na polotoku Floridi v Združenih državah Severne Amerike še zelo redka. Tedaj so trije indijanski rodovi izkopali bojno sekiro in z združenimi močmi poskusili pregnati belce, ki so se naselili po njihovih loviščih. Po dolgih bojih so častniki trdnjave Sv. Avguščina povabili poglavarje vojskujočih se plemen, naj se pridejo v trdnjavo pogajat, s seboj pa naj v znak miroljubnosti prinesejo bele zastavice. Ko so poglavarji prišli z belimi zastavicami v trdnjavo, so jih belci zgrabili in vrgli v umazano ječo pod trdnjavo. Dva izmed njih sta odklanjala vsako hrano dotlej, da jih je bila skoraj samo še kost in koža in sta tako mogla uiti skozi križe v oknih, ki so imeli drogove 25 cm narazen. Tretji poglavar pa ni maral stradati, ampak je rekel, da je ravnal pošteno in upa, da bodo tudi spoznali storjeno krivico in jo popravili. A upanje ga je prevarilo. Preselili so ga v še hujšo ječo, kjer je kmalu umrl. — To zgodbo je slišal pred nedavnim Seth Parker, lastnik zelo priljubljenega radijskega podjetja. Dal je poiskati prapravnika nesrečnega poglavarja in potomca enega izmed tedanjih častnikov v trdnjavi. Peljal ju je v ječo, kjer je bil umrl indijanski poglavar, in dal vanjo napeljati svoj radio, da bi vesoljna Amerika slišala, kako skuša belec popraviti davno storjeno krivico. Indijanec je natančno po obredih svojega plemena poklical svojega pradedu, naj posluša, kaj mu želijo povedati belci. Potomec trdnjavskega častnika pa je priznal, da se je glavarju zgodila grda krivica in ga prošil, naj njegovemu pradedu in tovarišem odpusti. Indijanec je nato izjavil, da je poglavarjev duh slišal opravičilo belcev in jim odpušča in da bo odslej miren v večnih loviščih.

DOM IN DRUŽINA

V DRUŽINI

Štefa Strojnik

Žena.

Lepo je biti žena, imeti moža, ki kraljuje njeni duši, ki živi njeni ljubezni; imeti dom, ki je ženi življenje.

Lepo je biti mati, imeti otroke, ki so življenje njenega življenja, imeti dom, ki veže v ljubezni to življenje.

Žena je dom in v domu njena ljubezen vsepovsod.

Vse drugo ni žena, je le navlaka, ki je pridobljena kdove kje, kdove kdaj in zakaj.

*

Že na moževi suknji spoznaš, če živi žena svojemu domu.

Že na ženini kretnji spoznaš, če živi žena samo nemu življenju.

Že na otroku spoznaš, če živi žena v domu živo ali mrtvo življenje.

Že sama zunanost družine govori brez besede glasno o ženi, kdo je in kaj je. In za ta pogled, za te besede je dolžna žena odgovor ne samo sebi, dolžna ga je svetu, ker je njena družina del družbe. Tiha obsodba, ki jo žena občuti, pa bodi dobra ali slaba, oživi vest žene, ki jo v dobrem slučaju dviga, v slabem pa razjeda še tisti košček duše, ki je nagnjen k dobremu.

Saj je žena tista, ki daje s svojim razpoloženjem veselo, zdravo razpoloženje domu, družini ali nasprotno.

Saj je žena tista, ki dviga s svojo srčno izobrazbo, s svojo duševno plemenitostjo družino v visok polet srčno izobraženih ljudi ali nasprotno.

Zato bodi žena krepostna, srčno čista in sveža, da more črpati iz svojega srca, iz svojih čustev tisti pravi čut za vse, kar dela življenje lepo — tisto življenje, ki ga žena ne živi le sama zase, ampak ga daje živeti tudi drugim. In dokler je žena, ki daje, in so, ki prejema od nje, mora skrbeti za svojo srčno vzgojo. Saj je prav tistih dnevnih malenkosti, ki časih razdirajo domove ali prinašajo vsaj slabo voljo v hišo, kriva srčno nevzgojena žena. Dobra, poštena žena ima prijeten dom, taka žena je prijetna v vsaki družbi, ker zna obvladati sebe. S tem obvlada družbo, ker dá v pogovor ali odgovor, pa bodi resen ali šaljiv, svoj pomen, ki je tako čist in močen, da ne izvabi nikoli neskladnosti.

*

In žena je ljubezen vsepovsod.

Z ljubeznijo do moža si žena krepi življenje; v ljubezni do moža je močna, lepa, bogata. Ta moč, ta lepota in to bogastvo je njeno delo, zato je to njen ponos. Taka ponosna žena gre skozi življenje po ravni poti, brez negotovosti, brez vprašanj.

In ko postane žena mati, ugasne v njej tisti jaz, ki misli nase, ki misli zase, ki dela zase. V materi zaživi novo življenje, življenje otroka. Mati postane z otrokom še enkrat mlada, z otrokom misli, skrbi in gre z njim vso njegovo veselo in žalostno pot življenja.

Poleg tega mora biti žena ohranjena možu, sveža po duhu, dovzetna za vsako njegovo razpoloženje; biti mu mora mati, mati mora biti vsej družini in povsod. Materinstvo je v naravi žene in prava žena nastopaj v življenju kjerkoli, kadarkoli, vedno podajaj svoje življenje materinsko, to je: v veliki, nesebični ljubezni, ki daje in daje še in še. To je steber, to je moč žene in to je tisto veliko njeno življenje, ki dviga ženo na vsem svetu do najvišje časti.

Mati.

Mati je odpoved vsega, kar je kdaj živelo v njej — za njo.

Mati je ljubezen, ki objame tudi trpljenje za srečo svojega otroka.

Mati si iztrga srce za otrokovo srečo in ne vpraša, ali ga bo zato otrok poljubil ali udaril.

Mati izjoka svoje oči za svojega otroka, če je v nesreči.

Mati umrje sebi in vsemu na svetu, da otrok zaživi močneje.

Mati je sonce v svoji ljubezni.

Mati je zemlja v svoji ljubezni.

Zato je mati blagoslovljena.

Otrok.

Otrok je dar božji; ohraniti ga je treba za Boga, ohraniti ga treba v zdravju, duševni čistosti in preprostosti. Zato ni zadosti, da si z otrokom s svojo pametjo, treba je, da odpreš otroku svoje srce na stežaj.

Otrok je duševni zaklad, ki ga dvigneš, če se skloniš in ponižaš pred njim prav v tisti preprostosti in čistosti, ki si jo imel v sebi, ko si bil še otrok. Prosi otroka kar odpuščanja, da si velik in pameten in prav v tej pameti velik grešnik vpričo njega. Pri tej naši pameti je otrok z vsem svojim duševnim bogastvom revež, če imamo zanj zaklenjeno srce. Saj moremo le s srcem prav razumeti otroka. Saj moremo le s srcem prav služiti otrokovemu duhu.

Z dobroto pomirjaj v otroku tisto zlo, ki ga je otrok prinesel s seboj na svet. Tako boš dal svojemu narodu človeka, ki bo zdrav, pošten delavec in bo vseč nam in Bogu.

Oton Gaspari: Gorenjska bajta.

KUHARICA

Špinačna plošča, obložena z ocvirkovim zdrobovim štrukljem.

Pripravi špinačo kakor navadno za prikuho, položi na špinačo za vsako osebo jajce na oko in okrog špinače ocvirkov zdrobov štrukelj, kot si ga pripravila za juho.

Krompirjeva juha piré.

Dva srednje debela, olupljena in zrezana krompirja skuha v osoljeni vodi, ki je je toliko, da pokriva krompir. Kuhani krompir odcedi in dobro stlači. Nato prilij pireju $\frac{1}{2}$ l mleka in $\frac{1}{2}$ l kostne ali petršiljeve juhe, prideni pol na kolesca zrezane čebule, ki si jo nekoliko zarumenila v žlici masti, in pusti, da vse skupaj vre četrt ure. Ako imaš rada redkejšo juho, ji prilij več mleka. Preden postaviš juho na mizo, odstrani čebulo.

Zrezki iz pljučne pečenke.

Nareži prst debele zrezke, jih nekoliko potolci, pomaži z oljem in potresi s soljo. Tako naj stojijo eno uro. Nato jih potresi z moko in hitro speci v masti s čebulo. Vzemi zrezke na krožnik, v mast pa deni ščep popra, košček limonove lupine, nekaj zrezanih kapar, za konico noža sardelne paste in nekoliko zrezanega petršilja, prilij nekaj žlic juhe in nazadnje še 1–2 žlici kisle smetane ter postavi zrezke z rizi-bizi ali z žemljno klobaso na mizo.

Žemljna klobasa z drobnjakom in petršiljem.

Zreži štiri stare žemlje na majhne kocke in jih polij z žlico masti, v kateri si zarumenila žlico drobno zrezane čebule, in s $\frac{1}{4}$ l vročega mleka. Pokrij žemlje za pol ure, da se nekoliko napojé, nato prilij še jajce, ki si ga razmotala z nekaj žlicami mrzlega mleka, prideni žlico drobno zrezanega drobnjaka, petršilja in polno žlico moke. Vse dobro premešaj in napravi iz tega testa podolgasto klobaso, jo zavij v namočen, ožet prt in kuhaj v zavreli slani vodi 25 minut. Nato klobaso odvij, jo zreži na prst debele rezine in zabeli z žlico masti, ki si v njej zarumenila žličico krušnih drobtin. Postavi kot samostojno jed s solato ali sadjem na mizo.

Jetrna klobasa.

Prepraži $\frac{1}{4}$ kg svinjskih, na liste zrezanih jeter mladega prašiča v pol žlice masti, ki si ji pridala debelo, na listke zrezano čebulo. Ko jetra niso več krvava, jih zmelji s čebulo in z dvema, v trdo kuhanima jajcema. Zmes deni v skledo, prideni nekoliko soli, ščep popra in majaronovih plev, vse dobro premešaj in napravi kakih 25 cm dolgo klobaso, jo zavij v pergamentni papir in postavi na hladno vsaj 12 ur. Nato klobaso razreži in jo postavi kot predjed ali za večerjo na mizo, obloženo s kislimi kumaricami, gohami, peso itd.

Zapečena riba na špinači.

Špinačo skuha v slani vodi, jo dobro odcedi in fino seseklja. Nato obloži s to špinačo dobro pomazano podolgasto pekačo. Posebej očisti poljubno morsko ali

sladkovodno ribo, jo skuha kot navadno v slani vodi, ji nato odstrani kožice in luske in ter jo položi vrh solate. Vse še po okusu osoli in dodaj ščep popra. Nato sežvrkljaj $\frac{1}{4}$ l dobre, ne kisle smetane z dvema rumenjakoma, zmešaj v to trd sneg dveh beljakov in nadevaj vse na ribo. Na vse kani nekaj kapljic raztopljenega sirovega masla, potresi dobro z naribanim parmezanom ter peci toliko časa, da postane nadev svetlorumen. To jed moramo dati na mizo zelo vročo.

Špinačna potica.

Napravi štiri velike jajčne krpe (palačinke), položi prvo na pekačo in nadevaj s špinačo (kakor jo pripraviš navadno za prikuho). Drugo položi vrh prve in jo nadevaj z mesno sekanico, tretjo krpo daj vrh druge in jo nadevaj zopet s špinačo. Na tretjo krpo pa položi četrto, ki jo polij z dvema žlicama kisle smetane in postavi potico v pečico, da se nekoliko zapeče.

Zapečena špinača z jajci ali jajca v špinačnem gnezdu.

Skuha špinačo, kuhano odcedi in dobro seseklja. Za $\frac{1}{2}$ kg špinače razgrej v kozi za jajce sirovega masla, prideni seseklano špinačo, žličico zelenega petršilja in nekoliko soli ter vse mešaj na ognju nekaj minut. Nato stresi špinačo v pomazano plitvo skledo, jo razravnaj in naloži čez pol prerezana (po dolgem) in nadevana jajca, po jajcih in špinači potresi pest drobno zrezane šunke, klobase ali kakega drugega kuhanega mesa, pest krušnih drobtin, polij jajca z žlico razpuščenega sirovega masla ali kisle smetane ter potresi z nstrganim bohinjiskim sirom. Postavi v srednje vročo pečico in peci 15–20 minut. Postavi kot samostojno jed ali za večerjo na mizo. — Ali pa napravi ploščo: v sredo daj kuhane, v sirovem maslu pražene rezance, okrog pa naloži jajca s špinačo, da je videti kakor jajca v gnezdu.

Špinačna majoneza.

Veliko pest špinače zmelji v mesnem stroju. Posebej mešaj rumenjak, žlico olja ali kisle smetane, ščep soli, pol žličice drobno zrezanega drobnjaka in petršilja ter sok špinače. Vse skupaj dobro zmešaj in postavi kot omako z mrzlo ribo ali mesom na mizo.

Ribezljev želé sirov.

Osmukaj ribezelj in ga v skledi z rokami dobro stlači. Nato ga stehtaj, prideni enako težo sladkorja in mešaj toliko časa, da se sladkor popolnoma raztopi (1–2 uri).

Kakavov puding.

Mešaj 10 minut 5 dkg sirovega masla, tri rumenjake in 5 dkg sladkorja. Primešaj dve v mleku napojeni in ožeti mlečni žemljici, 3 dkg neolupljenih zrezanih mandeljnov ali orehov, pol žličice drobno zrezanih limonovih olupkov, sneg treh beljakov, dve kavni žličici kakava in 2 dkg moke ter kuhaj kakor navadno. Kuhani puding stresi na velik krožnik in ga okraši s spenjeno, nekoliko oslajeno smetano, ki si ji primešala žličico nstrgane čokolade. M. R.

ZABAVNA ŠALA

Ljubezen prenese vse.

»Zakaj pa vendar tega trgovca z vinom nikakor nočeš vzeti? Saj je vendar ljubezniv in premožen mož!«
»Že res, mati, ampak le tisti njegov rdeče žareči nos!«

»No, ta gori vendar samo zate!«

Sijajno znanje.

»No, fant, kako je bilo pri skušnji?«
»Izborni, papa. Profesor je bil silno prijazen z menoj in pobožen.«

»Kako pobožen?«

»Pri vsakem mojem odgovoru je sklenil roke in rekel: 'Moj Bog, moj Bog!'«

Poštenjak.

»Dva milijona dinarjev, praviš, da je poneveril?«

»Da, ampak je poštenjak — se je sam javil.«

Fant od fare.

Dekle: »Ná prstan nazaj! Čutim, da midva nisva za skupaj.«

Fant: »Torej imaš drugega rada?«

Dekle: »Če že moraš vedeti, res je to.«

Fant: »Povej mi njegovo ime.«

Dekle: »Ali bi mu nemara rad kaj storil?«

Fant: »Beži, beži! Prstan bi mu rad prodal.«

V dobrih rokah.

»Možiček, pa ne boš pozabil zalivati rož, dokler me ne bo doma?«

»Le nikar nič ne skrbi — jaz vem, kaj je žeja!«

Pri posredovavki za službe.

»Prav žal mi je, gospa. Če bi bili deset minut prej prišli, pa bi imela pripravno kuharico za vas.«

»No, nič ne dé. Se pa popoldne oglasim, morda bo takrat spet tukaj.«

Upravičena jeza.

»No, Mina, kaj pa tako godrnjate?« vpraša gospodinja služkinjo.

»Kako bi se človek ne jezil: že dve uri snažim plašč, vse madeže sem spravila iz njega — zdaj pa šele opazim, da je vaš in ne moj.«

Vestnost.

Tajnik kluba: »Naš klub se je danes razšel!«

Gospodar: »Kako pa je z zaostalo najemnino?«

Tajnik kluba: »To smo si razdelili: vsak vam ostane po štiri kovače dolžan!«

O te ženske!

Neka dama stoji v kavarni že zelo dolgo pri telefonu in brska po seznamu naročnikov. Več ljudi pa čaka.

Uslužno ji pravi neki gospod: »Ali vam smem pomagati? Zdi se mi, da številke ne najdete?«

»O ne,« pravi dama, »saj ne iščem nobene številke, a našega malega bomo jutri krstili in rada bi našla kakšno prav lepo ime.«

Oglas.

Pesniku Felicijanu je gospodinja odpovedala sobo.

»In to vam povem,« je divjala starka, »da hočem imeti sobo v takšnem stanju, v kakršnem sem vam jo izročila.«

»Potem moram pa prej oglasiti,« reče Felicijan.

»Kaj morate oglasiti?«

»Inserirati: Gospod, ki je obvezan izročiti sobo v takem stanju, v kakršnem jo je prevzel, išče nujno tri sto stenice.«

Na napačni sledi.

»Fantek, kaj pa boš, kadar boš velik?«

»Nič!«

»Zakaj pa ne?«

»Zato, ker sem punčka!«

Varčevanje.

»Oče, danes sem pa poldrug dinar prihranil, ko sem za tramvajem tekkel.«

»Tepec, zakaj nisi tekkel za avtomobilom, pa bi bil prihranil najmanj pet kovačev!«

Napak razumel.

Služkinja: »Prosim, stopajte vendar malo bolj oprežno, tla so bila pravkar povoščena.«

Gost: »O, nič ne de — saj imam podkovane čevlje.«

Pisatelj.

»Vse, kar moj sin napiše, bero ljudje z največjim zanimanjem!«

»Res, ali piše romane ali novele?«

»Ne — obedne liste.«

Polomil.

Neki čarovnik je izjavil, da bo pokazal najnovejši trik, in je naprosil občinstvo, naj pride kdo k njemu na oder. Hitro se dvigne neki dečko in hiti na oder.

»No, mali mož,« začne čarodej, »ti in jaz se nisva še nikdar videla, kaj ne?«

»Ne, papa!«

Kdor pozna ženske.

»Kako je vendar doktor Prašek napravil, da je svojo ženo tako hitro nervoznosti ozdravil?«

»Rekel ji je, da je nervoznost znak staranja.«

Mlad zakon.

On: »Res ne vem, kje ima ta nogavica prste in kje peto.«

Ona: »Kako si vendar neroden, dragi! Kjer je ena sama velika luknja, so prsti, kjer je pa več majhnih, tam je petal.«

LISTNICA UREDNIŠTVA

S.S. Janezovo pribežališče. Ko bi le ta stalni, tako obrabljeni motiv, kako očka sinu revno dekle branijo, ne bil tako star in prav nič nov! Črtica je pisana dovolj živo in res z nekim umevanjem za notranje dogajanje v človeku, a kaj, ko je vse tako, kakor da smo to brali že včeraj trikrat. Mestoma si knjižen. Žal mi je, da je konec kar sijajen (kako Janez v travi opazuje mravlje), a mu po moči ne odgovarjajo prejšnje strani. Ostani pri kmečkih motivih. Kaže, da boš napisal kaj dobrega. — Sedaj pa še nekaj misli v zvezi s tvojim pismom. Takole pišeš: »Pošiljam spet novo črtico ter si dovoljujem pripomniti, da me v slučaju, ako sem s tem delom spet stopil v red kozjestrancev, ne imenujem v uredniškem jeziku osla.« Dalje praviš, da ti naj ne odgovarjamo niti v uredniškem košu, ker je tvoja osebnost tako skromna, da se še v koš sramuje vstopiti. In naj nikar vaše častljivo uredniško pero ne obesi duha mojega uma v kričevo uredniško listnico in površ še okrašenega z izdajalskimi kritičnimi opombami... Kot odgovor tebi in vsem podobnim dopisnikom naj poudarimo sledeče: Uredništvo ne pozna velike večine mladih trudoljubivih peresnikov, ki se žele vrniti v trop, ki se poti in trudi in orje ledino nove poezije ali proze. Zato se lahko zgodi, da mlečnozobega pesnika, ki je zapel svojo prvo pesem o ljubezni, nagovori z »vi«, človeka z diplomami in bogve že kako slavnega pisatelja pa odpravi kar s »ti«. Menda je to predprava tistih, ki mečejo papir mladih pisavcev v uredniške koše, da se na ta način odresejo vsaj tistih prenapetih in prenaplavljenih literatov, ki so se na poti od svojih šolskih nalog do vodilnih literarnih revij, kakor oni sami karakterizirajo svojo pot, slučajno nekoliko pomudili tudi v uredniškem košu »Mladike«. Je že tako, da navadno le preko zadnje strani pride človek tudi na predzadnje — pri pisateljevanju. Sicer pa se lahko postaviš na moško, odločno stališče v zavesti svoje moči in si rečeš: Kljub uničujočim glasovom uredniških trobent niso zadušili ljudje mojega talenta... Tako, predragi peresniki, naj gre vsak na svoje delo, pa bosta z uspehom zadovoljna uredništvo in pisatelj.

Kruharjev Janez: Revček Štefa. Lep motivček, ki je pa ostal preveč samo nakazan. Izrisati ga moraš drugače nam ta duševni revček ne bo živ. Sicer pa bolje, če vzameš kaj sebi bližjega. Poišči v knjigah svetovnih pisateljev, kako rišejo take omejevanje in zaostale duše. Ti pač ne boš mogel priti globoko. Zato preštudiraj, kako pišejo drugi. To te bo naučilo. Zrelih sadov, ki nam jih boš poslal, bomo veselili.

Z.Z. Ženske. Kakor da se jim hočeš maščevati! Ne bi človek verjel, da sta prejšnja in ta črtica izpod peresa istega človeka. Tvoje »Ženske« so mestoma dobra karikatura in groteska, mestoma pa moti robotost, sirovost in neokusnost. (Zato boš razumel, da stvari ne moremo priobčiti.) Toliko smešnega je na svetu, pa ni nikogar, da bi nam to pokazal. Poskusi, gotovo ti bo uspelo. Le to pazi, da te ne zaplavi babilnost. — Če hočeš svoja rokopisa, pošlji svoj naslov oziroma se oglasi v uredništvu.

P.P. Oče, Zvončki. Glej, ne morem ti povedati nič drugega, razen kar sem ti že. »Oče« kaže globoko čustvo, a vendar ne ogreje. Ni ne lirična črtica ne epična proza, je raztrgana stvar, ki mora še ležati, da dozori. »Zvončki« imajo nekaj dobrih odstavkov, a vse se nekam duši pod sentimentalnostjo in žalostjo. Priporočam ti, da se poglobiš v poetiko, v svetovne in domače pisatelje: a najprej moraš sam veliko doživeti. Saj veš, da je lahko zate kakšen dogodek — mislim na »Zvončke« — silno važen, druge pa ne bo niti malo ganil.

S.S. Tat. Saj ne vem kaj več povedati, kakor sem povedal o vaši prvi stvari: motiv je že kar šolsko obrabljen, a dikcija dovolj tekoča, živahna, že kar nekam preveč nabrekla in knjižna. Mogoče bi bilo primerno za kakšen mladinski časopis, za nas je motivično preveč staro, nič novega.

I.L. Martinj vrh, dvojce črtic. Spoznanje je radi psihološkega problema zanimiva črtica, dovolj spretno podana, a vendar ne slika ne kaj novega ne na kak nov način, zato pravimo o takih stvareh, da so obrabljene. Koncert je tudi dober — sam na sebi, dasi ni za porabo ne prvo ne drugo, vsaj za zdaj ne. Čudim se pa tvoji zgoščenosti besedi, ki je dovolj močna, da bo ob svojem času znala povedati

lastno vsebino. Gotovo se še oglasi, pa ne takoj, ampak mogoče čez pol leta ali več. Zdi se mi, da boš zorel — poskusi in izkaži se. Prav je, kar pišeš v pismu: Če je v meni kaj sile in vsebine, se bom razvil. Če ni nič, ostane pač človek z ožimi sposobnostmi in tudi z manjšimi dolžnostmi.

J.J. Celje. Vidim, da si razumel moje besede. Hani še ni dober, pač pa bom shranil Jesensko povodenj, da jo mogoče o priliki porabim, tu pa tam nekoliko črtano. — Prosim te, da pišeš drugič vsaj za spoznanje bolj usmiljeno, da ne bom reševal tvojih rebusov. To je grozna pisava!

*

Popravek: Stran 192 levi stolpič, vrsta 16. črtaj besede: To igro je spisal o. Josip Zelenič. — Pisatelj.

REŠIVCI UGANK V JULJSKI ŠTEVILKI

Bulovec Ivo (12), Demšar Viktor (12), Dobrovoljc Lojze (12), Jeglič Stanko (12), Kladenšek Jernej (12), Kržišnik Angela (12), Kržišnik Helena (12), Ložar Janez (12), Modrinjak France (12), Mihelčič Franc (12), Pavlin France (12), Rotar Marija (12), Toman Tine (12), Vovk Joža (12), župni urad Pišec (12).

Aleš Franc (7), Brezar Marica (7), Cesar Anton (11), Erjavec Malka (11), Gradišnik Ivan (10), Golnar Franc (11), Jug Franjo (10), Kalan Minka (11), Mlakar Jožef (11), Petelin Mimi (11), Petelin Francka (11), Sodja Franc (11), Sodja Anton (11), Samostan Stična (11), Šušteršič Franc (9), Zorec Alojzij (11).

Videnšek Ana (5).

Izžrebani so:

Za 1. nagrado: Bulovec Ivo, Radovljica. Za 2. nagrado: Kalan Minka, Zapotok. Za 3. nagrado: Petelin Francka, poštna uradnica, Podnart.

RAZPIS NAGRAD ZA AVGUST

Za 1. nagrado: Drago Ulaga, Knjiga o sportu in dr. J. hart Anton, Iz Kaire v Bagdad (oba zvezka).

Za 2. nagrado: Pirjevec, Slovenski možje (vezano).

Za 3. nagrado: Vadnjal, Otoški postržek.

Naše dečke opozarjamo na prezanimivo knjigo

ZA INKOVIM SMARAGDOM

ki bo prav gotovo vsakemu bralcu zelo ugajala. Čudovite zgodbe te knjige so tako napeto pisane, da ni mogoče knjige odložiti, preden ni prebrana. Knjiga je ilustrirana. Naročajte jo pri Družbi sv. Mohorja. Broširana stane za ude Din 18.—, v platno vezana Din 27.—.

Kdor bi rad poznal tuje dežele in življenje po njih, kakor ga od blizu gledajo stotisoči slovenskih izseljencev, kdor bi rad poznal življenje, mišljenje, načrte, upe, veselje, uspehe, skrbi, razočaranja, trpljenje slovenskih izseljencev, razkropljenih po vsem širnem svetu, naj si naroči slovenski izseljenski tednik, revijo

»Duhovno življenje«

ki že tretje leto izhaja v Buenos Airesu, Rep. Argentina, in ima svoje dopisnike in sodelavce med slovenskimi izseljenci vsega sveta, posebno odlično pa seznanja svoje čitatelje z razmerami v Argentini, deželi velike bodočnosti. Vsaka številka obsega 32 strani. Letno dve debeli vezanimi knjigi. Od januarja do maja 1935 je izšlo 664 strani. Letna naročnina znaša 70 Din, ki jih na naš račun nakažite Zadrugi gospodarski banki v Ljubljani.

UPRAVA »DUHOVNEGA ŽIVLJENJA«

Avalos 250

BUENOS AIRES, REP. ARGENTINA

SLOVENSKA ZEMLJA

V PODOBAH

Po pravici smo Slovenci lahko ponosni na našo zemljo, ki je obdarovana s tolikimi naravnimi krasotami kakor malokatera druga dežela. Spomladi, poleti, jeseni in pozimi, v zelenju in cvetju, snegu in ledu, vedno so lepi slovenski kraji. Če se popnemo vrh gora ali pa se oziramo po nizkih dolinah, če se sprehajamo po zelenih poljih ali pa počivamo v senci pri žuborečih potočkih — vedno in povsod se znova prepričamo o neizmerni lepoti naše domovine.

Fran Krašovec je s kamero v roki zbiral motive po slovenskih tleh. Družba sv. Mohorja je sedaj izdala zbirko nekaterih njegovih, lirsko občutenih slik v albumu »Slovenska zemlja v podobah«. Stopetdeset preprostih, naravnih podob naše zemlje, naših ljudi in naše dobe vsebuje ta zbirka. Spoznali bomo iz nje vso lepoto naše vasi in mesta, občudovali bomo pokrajino v menjavi letnih časov in videli človeka, meščana in delavca, zlasti pa kmeta doma in na polju, pri delu, v molitvi in veselju. Prava, živo pisana, verna in iskrena kronika naših dni je ta fotografska zbirka, ki kakor v zrcalu kaže vse naše življenje v malem.

Oprema albuma je odlična; izvršitev na papirju za umetni tisk pa daje zbirki obeležje, ki so ga priobčene podobe vredne. Za darilo kakor nalašč!

Naročila sprejema

DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU

Broširan album

stane za ude

Mohorjeve družbe

Din 60.—

(za neude Din 80.—),

v platno vezan

Din 75.—

(za neude Din 100.—).